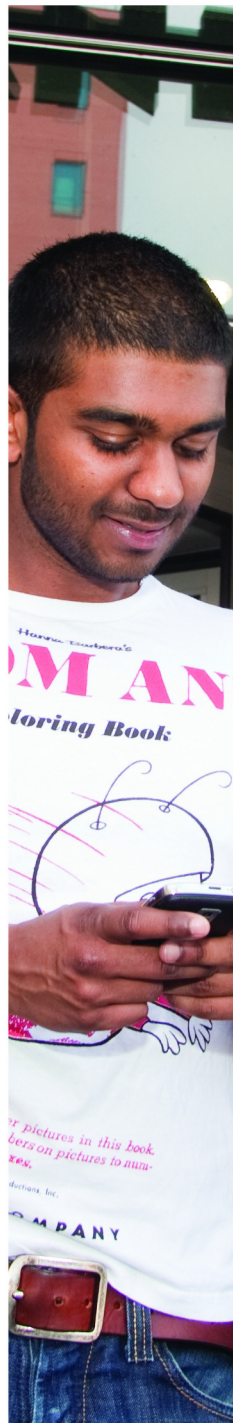

Koopkrachtonderzoek

Tweede vervolgmeting van een panelonderzoek naar de effecten van landelijke en lokale bezuinigingsmaatregelen op de koopkracht van Rotterdamse huishoudens met een minimuminkomen in 2013

Onderzoek en Business Intelligence

© 2014 Onderzoek en Business Intelligence (OBI)

Projectnummer: 13-B-148

Auteur: Frans Moors

April 2014

Postadres:
Postbus 21323
3001 AH Rotterdam

Telefoon: (010) 267 15 00
E-mail: onderzoek@rotterdam.nl
Website: www.rotterdam.nl/onderzoek

Koopkrachtonderzoek

2^e vervolgmeting

Inleiding	5
1 Kenmerken van de onderzoeksgroep	11
1.1 Soort inkomen	11
1.2 Huishoudentype	12
1.3 Geslacht	12
1.4 Geboorteland	13
1.5 Deelgemeente	14
1.6 Dynamiek in het panel	14
1.7 Samenvatting	16
2 Het inkomen	19
2.1 Lokale inkomensondersteuning	20
2.2 Landelijke inkomensondersteuning	28
2.3 Spaargeld	35
2.4 Koopkrachtontwikkeling: ontwikkeling van het inkomen en inkomensondersteuning 2012-2013	36
2.5 Samenvatting	39
3 De woonlasten	41
3.1 De huur	41
3.2 Energie en water	42
3.3 Lokale belastingen	43
3.4 De woonlasten van huiseigenaren	45
3.5 De totale woonlasten	46
3.6 Ontwikkeling van de woonlasten 2012-2013	48
3.7 Samenvatting	49
4 Onontkoombare lasten	51
4.1 Ziektekosten	51
4.2 Eigen bijdrage in het kader van de AWBZ en WMO	54
4.3 De totale ziektekosten	55
4.4 Verzekeringen	56
4.5 Kosten van kinderen en kinderopvang	57
4.6 Opleidingskosten van volwassenen	57
4.7 Schulden	57
4.8 De totale onontkoombare lasten	61
4.9 Ontwikkeling van de onontkoombare lasten 2012-2013	62
4.10 Samenvatting	64
5 Het vrij besteedbaar inkomen	65
5.1 Het vrij besteedbaar inkomen	65
5.2 Ontwikkeling van het vrij besteedbare inkomen	67
5.3 Beoordeling van de eigen financiële situatie	68
5.4 Besteding van het vrij besteedbaar inkomen	72
5.5 Ontwikkeling van het saldo 2011-2012	77
5.6 Samenvatting	79
6 De sociale positie van de huishoudens met een inkomen rond het minimum	81
6.1 Gezondheid	81
6.2 Positie op de arbeidsmarkt	83
6.3 Onderwijsniveau	87
6.4 Sociale netwerken en participatie	88
6.5 Samenvatting	101

Inleiding

In de nota “Rotterdamse armoedebestrijding 2011-2014” worden bezuinigingen aangekondigd op de uitgaven aan inkomensondersteunende voorzieningen in het kader van het Rotterdamse armoedebeleid. Dit, naast aangekondigde bezuinigingen op het armoedebeleid en de bijstandsuitkeringen van rijkswege, heeft de vraag opgeroepen wat de precieze gevolgen van deze maatregelen zijn voor de koopkracht van de huishoudens met een laag inkomen in de stad.¹ De voorliggende rapportage is het verslag van de tweede vervolgmeting van het panelonderzoek naar de effecten van landelijke en lokale bezuinigingsmaatregelen op de koopkracht van huishoudens met een minimuminkomen in Rotterdam in 2012. De nulmeting van het onderzoek verscheen in maart 2012, de eerste vervolgmeting in maart 2013.²

De opzet van het onderzoek

Om de koopkrachtontwikkeling van de Rotterdamse huishoudens over meerdere jaren in beeld te kunnen brengen, is gekozen voor het inrichten van een representatief panel van huishoudens met een inkomen tot 120% van het wettelijk minimumloon.

Een dergelijk panelonderzoek biedt ook de mogelijkheid om meer dan alleen de inkomenspositie van deze huishoudens in kaart te brengen. Door meer aspecten van de sociale positie van de huishoudens in het onderzoek te betrekken, en deze bij herhaling te meten, kan ook de sociale positie en sociale mobiliteit van huishoudens aan de onderkant van het inkomensgebouw in beeld worden gebracht. Een belangrijk voordeel van een panelonderzoek is dat een vaste groep huishoudens met een minimuminkomen voor een langere periode wordt gevolgd. Zo kan de dynamiek binnen de groep huishoudens die doelgroep zijn van het lokale armoedebeleid in kaart worden gebracht: wie slaagt er in aan het werk te gaan, wie slaagt erin om de doelgroep te verlaten of wie verblijft er juist langdurig in? Door de beantwoording van deze en andere vragen kan in vervolgmetingen in kaart worden gebracht wat sociale mobiliteit (‘ontsnappen uit de armoede’) bepaalt of juist afremt, en welke rol hierin de verschillende beleidsinstrumenten van de lokale overheid spelen.

Als we de verschillende dimensies die met sociale achterstand te maken hebben samenbrengen in één overzicht, ontstaat het volgende beeld:

¹ Sinds de onderzoeksopdracht werd wel duidelijk dat het Rijk structureel extra middelen beschikbaar stelt voor het armoedebeleid door een toevoeging aan het Gemeentefonds. Hiermee moeten kwetsbare groepen worden ontlast die door (een cumulatie van) bezuinigingen in de problemen dreigen te raken.

² Zie voor de opzet van het onderzoek: SoZaWe/SWA Rotterdam, *Onderzoeksopzet ‘Effecten van landelijke en lokale bezuinigingsmaatregelen op de koopkracht van huishoudens met een minimuminkomen in Rotterdam*, augustus 2011

Alle in het model genoemde deelterreinen van het sociale domein kunnen deel uitmaken van armoede- of achterstandsproblematiek, en kunnen elkaar (wederzijds) beïnvloeden. Inkomensachterstand is hier slechts één aspect van armoedeproblematiek, en wordt beïnvloed door andere aspecten als herkomst, opvoeding, onderwijs en de (daarmee samenhangende) positie op de arbeidsmarkt. Voor de operationalisering van deze verschillende aspecten wordt verwezen naar de onderzoeksopzet.

De uitvoering van het onderzoek en respons

Deze tweede vervolgmeting van het onderzoek is uitgevoerd door middel van een enquête onder huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociale minimum. De respondenten zijn ingedeeld in één van de volgende vijf inkomensgroepen:

- Werkenden in loondienst;
- Zelfstandigen;
- Bijstandsgerechtigden;
- Huishoudens met een niet-bijstandsuitkering (WW, WAO en andere regelingen);
- AOW-/Pensioengerechtigden.

De uiteindelijke indeling is gebaseerd op het primaire inkomen (het inkomen dat het meeste geld genereert). Vanaf half oktober tot half december zijn er vijf mailings met een vragenlijst verstuurd. Bij het uitblijven van een reactie werd ongeveer tien dagen na verzending van de vragenlijst een rappel toegestuurd. De eerste zending betrof de respondenten die de vorige meting al aan het onderzoek hadden deelgenomen. Op basis van een eerste analyse van dit responsbestand is besloten om een extra mailing vragenlijsten uit te zetten voor de inkomensgroepen: werk, bijstand en overige uitkeringen. De 65+-groep is niet opnieuw aangeschreven. Vrijwel alle respondenten hebben aan het onderzoek deelgenomen door de schriftelijke vragenlijst in te vullen. Degenen die daarom verzocht hebben, zijn telefonisch benaderd of aan huis bezocht om samen met een interviewer de vragenlijst in te vullen.

Deze rapportage is de neerslag van de derde schriftelijke enquête onder de huishoudens die ook aan de nulmeting deelnamen; daarnaast is om paneluitval op te vangen een aanvullende steekproef getrokken uit bestanden van Werk & Inkomen en de collectieve ziektekostenverzekering voor lage inkomens in Rotterdam. De enquête, die werd gehouden in de periode september 2013-december 2013, heeft uiteindelijk een onderzoeksgroep van 581 huishoudens opgeleverd, waarvan er 364 aan beide metingen hebben deelgenomen. Dat betekent dat van de huishoudens die aan de eerste vervolgmeting deelnamen, 70% ook weer aan deze vervolgmeting heeft meegewerkt. Van de nieuw aangeschreven huishoudens reageerde 25%; na schoning werden 217 huishoudens (=22%) meegenomen in de analyse. De totale respons op de enquête bedroeg 43%. Een overzicht van de respons staat in de onderstaande tabel.

Tabel 1 Respons op de enquête voor de 2^e vervolgmeting koopkrachtonderzoek

	Verzonden	Ontvangen		Respons	
Oude panel	519	391	75,3%	364	70,1%
Nieuwe panel	967	246	25,3%	217	22,4%
Totaal	1.486	637	42,9%	581	39,1%

Ontwikkeling van het panel

Aan de nulmeting in 2011 namen 885 huishoudens deel. Hiervan nam 41% (=360 huishoudens) ook deel aan de eerste vervolgmeting, terwijl 30% (=267 huishoudens) ook aan de derde vervolgmeting deelnam. Het 'verval' is in de laatste meting beperkt door een veel hogere respons. Deze is te verklaren doordat de respondenten voor deelname met een kadocheque van 20 euro werden beloond. In de onderstaande tabel staat de ontwikkeling van het panel verbeeld.

Tabel 2 **Ontwikkeling vaste panel koopkrachtonderzoek 2011-2013**

	Aantal huishoudens in het panel	Percentage oorspronkelijke huishoudens
Nulmeting (2011)	885	100%
1 ^e vervolgmeting (2012)	360	41%
2 ^e vervolgmeting (2013)	267	30%

Het streven is om het panel representatief te laten zijn voor alle huishoudens met een inkomen tot 120% van het wettelijk minimumloon. Hoewel de doelgroep van het lokale armoedebeleid per 1 januari 2012 is beperkt tot huishoudens met een inkomen tot 110% van sociale minimum, wordt deze bredere groep aangehouden om ook ontwikkelingen te kunnen monitoren van de groep die qua inkomen net iets boven deze beleidsmatige grens ligt. De totale groep van 581 huishoudens dient als leidraad voor de beschrijving van de financiële situatie van de huishoudens met een laag inkomen in het najaar van 2013. Het 'vaste panel' van 364 huishoudens wordt gebruikt om de ontwikkelingen tussen beide metingen in de periode najaar 2011-najaar 2012 te beschrijven. Gezien de omvang van onderzoeksgroep en panel moeten de cijfers in deze rapportage niet als te absoluut worden beschouwd, maar meer als trendmatig worden beschouwd.

De belangrijkste groepen binnen de populatie met een minimuminkomen zijn bijstandsgerechtigden, gepensioneerden en werkenden in loondienst of als zelfstandige; zij vormen ruim 85% van de huishoudens met een minimuminkomen. De overige 15% wordt gevormd door huishoudens met een arbeidsongeschiktheidsuitkering, een werkloosheidsuitkering of een andersoortige uitkering. Door de grotere respons van de ouderen in het vaste panel en onder de nieuwe huishoudens is sprake van een oververtegenwoordiging van ouderen. Daarom heeft er, evenals bij de vorige metingen, een weging plaatsgevonden op leeftijdklassen.

Tabel 3 **Opbouw van de onderzoekspopulatie en het panel vóór en na weging, naar leeftijd (%)**

	Populatie *)		Responsgroep vóór weging		Responsgroep na weging		Vaste panel na weging	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
<25	2.175	3	5	1	17	3	7	2
25-35	9.490	15	32	6	86	15	49	14
35-45	12.796	20	72	12	115	20	77	22
45-55	10.105	16	114	20	91	16	57	16
55-65	9.581	15	144	25	86	15	52	15
65-75	9.047	14	115	20	81	14	53	15
75+	10.984	17	99	17	99	17	63	18
Totaal	64.178	100	581	100	575	100	358	100

*) Bron: Monitor Lage Inkomens Rotterdam (2010)

Na de weging zien we tussen het vaste panel en de hele onderzoeksgroep geen significante verschillen over kenmerken als leeftijd, huishoudenstype, geslacht en soort inkomen.

Indeling van het rapport

Voordat wordt ingegaan op de inkomsten en uitgaven van de huishoudens, wordt in het volgende hoofdstuk allereerst de onderzoeksgroep omschreven. In hoofdstuk 3 komen de inkomsten van de huishoudens aan de orde. Vervolgens komen in het vierde en vijfde hoofdstuk de vaste lasten aan de orde. In hoofdstuk 6 wordt de vrij besteedbare ruimte van de huishoudens beschreven, waarna in hoofdstuk 7 de verschillende aspecten van de sociale positie aan de orde komen. Het rapport wordt afgesloten met enkele bijlagen en de literatuuropgave. Een uitgebreide samenvatting en conclusies worden in een apart document gepubliceerd.

1 Kenmerken van de onderzoeksgroep

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksgroep beschreven aan hand van enkele sociodemografische kenmerken, te weten het primaire inkomen, het huishoudenstype, geslacht, geboorteland, etniciteit en de deelgemeente waarin de respondenten woonachtig zijn. Daarnaast wordt beschreven welke wijzigingen zich in het vaste panel hebben voorgedaan: de dynamiek in het panel.

1.1 Soort inkomen

In de onderstaande tabel staat de verdeling naar primaire bron van inkomen weergegeven. Het panel komt dichtbij de verdeling in de totale onderzoekspopulatie, zij het dat respondenten met een werkloosheidsuitkering enigszins zijn oververtegenwoordigd, terwijl respondenten met een arbeidsongeschiktheidsuitkering juist een ondervertegenwoordiging laten zien.

Tabel 1.1.1 Opbouw van de onderzoekspopulatie naar soort inkomen (%)

	Populatie (N=61.178)	Panel (N=575)
Werk in loondienst	13	15
Werk als zelfstandige	5	4
AOW/Pensioen	31	32
Werkloosheidsuitkering	3	2
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	7	8
WWB	38	36
Overig	2	4
Alle huishoudens	100	100

Doordat het aantal huishoudens in enkele categorieën relatief klein is, zijn, evenals in de vorige metingen, ten behoeve van de analyse de huishoudens met een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering en een overig inkomen (uitkeringen krachtens Anw, Ziektewet of IOAW of een studiebeurs in het kader van de Wet Studiefinanciering) in één categorie ingedeeld. De indeling in inkomenssoorten die in de analyse wordt aangehouden, is dan als volgt.

Tabel 1.1.2 Opbouw van de onderzoekspopulatie naar soort inkomen (%)

	Aantal	%
Werk in loondienst	85	15
Werk als zelfstandige	24	4
WWB	204	36
Andere uitkering	79	14
AOW/Pensioen	183	32
Alle huishoudens	575	100

1.2 Huishoudenstype

In de navolgende tabel worden onderzoekspopulatie en panel vergeleken over de opbouw naar huishoudenstype. De vergelijking wordt enigszins scheefgetrokken door een categorie 'overig' bij de normaalverdeling. Desondanks is te zien dat de opbouw van het panel dichtbij de normaalverdeling komt, zij het dat de alleenstaanden enigszins zijn oververtegenwoordigd ten koste van de tweeoudergezinnen.

Tabel 1.2.1 Opbouw van de onderzoekspopulatie en het panel naar huishoudenstype (%)

	Populatie (N=61.178)	Panel (N=575)
	%	%
Alleenstaand	57	63
Eenoudergezin	18	19
Paar zonder kinderen	11	10
Tweeoudergezin	10	8
Overig	4	
Alle huishoudens	100	100

1.3 Geslacht

De onderzoekspopulatie bestaat voor 43% uit mannen en voor 57% uit vrouwen. In het panel zijn de vrouwen licht oververtegenwoordigd. Het overzicht staat in de navolgende tabel.

Tabel 1.3.1 Opbouw van de onderzoekspopulatie en het panel naar geslacht van de respondent (%)

	Populatie (N=61.178)	Panel (N=552)
	%	%
Man	43	37
Vrouw	57	63
Alle huishoudens	100	100

1.4 Geboorteland

Omdat we niet over gegevens over het geboorteland van alle huishoudens met een minimuminkomen in Rotterdam beschikken, kunnen we hierover geen vergelijking maken met het panel. Dat kunnen we wel doen over de vraag of de respondent autochtoon dan wel allochtoon van de eerste of tweede generatie is. Allereerst staat in de onderstaande tabel een overzicht van het geboorteland van de respondenten in het panel.

Tabel 1.4.1 Opbouw van het panel naar geboorteland van de respondent (aantallen en procenten)

	Aantal	%
Nederland	333	58
Suriname	50	9
Antillen/Aruba	28	5
Turkije	24	4
Marokko	25	4
Kaapverdische Eilanden	5	1
MOE-landen	19	3
Anders, niet-westers	61	11
Anders westers	21	4
Onbekend	8	1
Alle huishoudens	575	100

Rond de 60% van de respondenten in het panel is in Nederland geboren. Van de allochtonen komt het grootste aandeel uit een zeer diverse groep niet-westerse landen. De belangrijkste herkomstlanden in deze groep zijn de Dominicaanse Republiek, Somalië, Irak, China, Afghanistan, Angola en Iran. In de navolgende tabel maken we een vergelijking met de onderzoekspopulatie naar herkomst. Hierbij moet worden aangetekend dat van 4% van het panel gegevens van het geboorteland van de ouders ontbraken, waardoor de herkomst naar generatie niet kon worden vastgesteld. De panelgegevens in de tabel betreffen de overige huishoudens.

Tabel 1.4.2 Opbouw van de onderzoekspopulatie en het panel naar geboorteland van de respondent (%)

	Populatie (N=61.178)	Panel (n=548)
	%	%
Autochtoon	48	49
Allochtoon 1e generatie	45	44
Allochtoon 2e generatie	7	7
Alle huishoudens	100	100

De panelopbouw is een goede afspiegeling van de opbouw in de onderzoekspopulatie.

1.5 Deelgemeente

Tot slot staat in de navolgende tabel een vergelijking tussen onderzoekspopulatie en panel over de deelgemeente waar de huishoudens woonachtig zijn.

Tabel 1.5.1 Opbouw van de onderzoekspopulatie en het panel naar deelgemeente (%)

	Populatie (N=61.178)	Panel (N=575)
	%	%
Stadscentrum	5	5
Delfshaven	15	14
Overschie	3	2
Noord	9	9
Hillegersberg-Schiebroek	5	4
Kralingen-Crooswijk	9	10
Prins Alexander	11	14
Feijenoord	15	14
IJsselmonde	9	11
Pernis	0	0
Charlois	13	12
Hoogvliet	4	5
Hoek van Holland	1	0
Rozenburg	0	0
Totaal	100	100

Ook wat dit kenmerk betreft is er een relatief goede afspiegeling van de onderzoekspopulatie te zien. Wel is er een lichte oververtegenwoordiging van huishoudens uit de deelgemeente Prins Alexander.

1.6 Dynamiek in het panel

Er is voor de huishoudens die aan beide metingen hebben deelgenomen nagegaan of sinds de vorige meting zich wijzigingen hebben voorgedaan in de gezinsopbouw en/of de inkomenssituatie. Wat betreft de huishoudenssamenstelling, zijn in de navolgende tabel de wijzigingen weergegeven. Bij de alleenstaanden hebben zich de minste wijzigingen voorgedaan. Bij 6% van de eenoudergezinnen deed zich een wijziging in de huishoudenssamenstelling voor: een deel werd door het vertrek van een kind alleenstaand, een ander deel werd door de komst van een partner deel van een tweeoudergezin. Bij 6% van de paren zonder kinderen deed zich een wijziging voor, en bij 12% van de tweeoudergezinnen. Ook hier hebben de wijzigingen te maken met de komst of het verlies van een partner en/of kinderen.

Tabel 1.6.1 Huishoudenssamenstelling in deze meting in vergelijking met die in de vorige meting (%)

Huishoudenstype 2 ^e meting	Huishoudenstype 1 ^e meting			
	Alleenstaand	Eenoudergezin	Paar z. kinderen	Tweeoudergezin
Geen wijziging	97%	94%	94%	91%
Naar alleenstaand		3%		3%
Naar eenoudergezin	2%			3%
Naar paar zonder kinderen	1%			6%
Naar tweeoudergezin		3%	6%	
Totaal	100%	100%	100%	100%
N=	228	64	33	32

Wat betreft de inkomenssituatie hebben zich meer veranderingen voorgedaan. In tabel 1.6.2 is het huidige primaire inkomen tegenover het primaire inkomen van de vorige meting gezet. In de laatste kolom is te zien dat precies 70% van de huishoudens in het vaste panel dezelfde primaire inkomensbron heeft als vorig jaar. Rond een kwart ging aan het werk, in de meeste gevallen vanuit een WW-uitkering of vanuit studiefinanciering. Bijna 20% viel terug in een bijstandsuitkering, meestal vanuit de WW. Bijna een vijfde van de respondenten die vorig jaar nog betaald werk als primair inkomen hadden, hebben dit nu niet meer. De meesten van hen hebben nu een WW- of WWB-uitkering. Van de respondenten die vorig jaar een WW-uitkering hadden, is ruim een derde weer aan het werk; 45% wisselde een WW-uitkering in voor een WWB-uitkering. De uitstroom naar werk vanuit de bijstand bedroeg in het panel 9%.³ Het gaat in de verschillende categorieën om relatief kleine aantallen; de percentages geven een trend weer.

³ De uitstroom in het panel ligt daarmee boven de officiële uitstroomcijfers. Volgens gegevens van Werk & Inkomen bedroeg de uitstroom vanuit WWB naar werk in 2013 5,1%.

Tabel 1.6.2 Primaire bron van inkomen in vergelijking met die in de vorige meting van de deelnemers aan beide metingen (%)

Wijzigingen in de 3 ^e meting	Primair inkomen 2 ^e meting						Totaal
	Werk	WW-uitkering	AO-uitkering	WWB-uitkering	AOW/Pensioen	Overig	
	%	%	%	%	%	%	
Geen wijziging	83	15	90	86	100	47	70
Naar werk		30		9		29	23
Naar WW	10			1			5
Naar AO-uitkering				3			3
Naar WWB	6	45	5				19
Naar AOW/Pensioen		5	5	1		24	9
Naar overig	1	5		1			2
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
N=	70	114	20	20	119	17	360

In de navolgende tabel zijn de wijzigingen van het inkomen binnen het vaste panel afgezet tegen het huishoudenstype.

Tabel 1.6.3 Wijziging of behoud van inkomensbron sinds de vorige meting naar huishoudenstype (%)

	Alleenstaand	Eenouder-gezin	Paar zonder kinderen	Tweeouder-gezin	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%
Van werk naar uitkering	3	3	3	6	3
Van uitkering naar werk	9	2		3	6
Van WW naar WWB	3	3		3	3
Gepensioneerd	2		5		2
Nog steeds aan het werk	14	19	8	33	16
Nog steeds een WWB-uitkering	20	54	14	55	29
Nog steeds een andere uitkering	8	15	8		8
Nog steeds AOW/pensioen	41		60		32
Overig	0	5	3		1
Totaal	100	100	100	100	100

1.7 Samenvatting

In dit hoofdstuk kwamen de respons op de enquête en de opbouw van het panel aan de orde. Van de huishoudens die deelnamen aan de vorige meting deed 75% opnieuw mee. Om het verlies van respondenten aan te vullen werd daarnaast een nieuwe steekproef van huishoudens met een minimuminkomen getrokken, waarvan het gezinshoofd jonger dan 65 jaar is. Op deze aanvullende enquête bedroeg de respons 22%. Na schoning bedraagt het

aantal huishoudens in de totale onderzoeksgroep nu 581. Het aantal huishoudens dat deelnam aan alle drie de metingen (het 'vaste panel') bedraagt 267 huishoudens. Om een oververtegenwoordiging van respondenten vanaf 45 jaar te compenseren, is in de onderzoeksgroep een weging aangebracht op basis van leeftijd. Een vergelijking van de onderzoeksgroep met de totale populatie van huishoudens met een minimuminkomen in Rotterdam op basis van enkele kenmerken levert op dat de onderzoeksgroep na weging een goede afspiegeling vormt van alle huishoudens met een inkomen tot 120% van het minimuminkomen in Rotterdam.

Tenslotte werden de wijzigingen in het panel in vergelijking met de vorige meting beschreven. Bij een klein deel van de huishoudens was er een wijziging in de huishoudenssamenstelling. Bij een groter deel veranderde er iets aan de inkomensbron. Zestien procent van de respondenten die ten tijde van de vorige meting nog betaald werk hadden, hebben inmiddels een WW- of bijstandsuitkering. Andersom ging 9% van de bijstandsgerechtigden en 30% van de respondenten die vorig jaar nog een WW-uitkering hadden weer aan het werk.

2 Het inkomen

In dit hoofdstuk worden de inkomsten van de onderzochte huishoudens beschreven, en wordt een vergelijking gemaakt met de vorige meting. In het onderzoek maken we een onderscheid tussen het netto inkomen (inclusief vakantietoeslag) en de inkomensvoorzieningen die de huishoudens ontvangen uit diverse inkomensondersteunende voorzieningen. De optelling van inkomen en toeslagen vormt het besteedbare jaarinkomen. In de navolgende tabel staat een overzicht van deze inkomensbestanddelen naar huishoudentype. Daarin is te zien dat de huishoudens met kinderen veruit het meest profiteren van de inkomensvoorzieningen. Door het relatief hoge gemiddelde inkomen hebben de paren zonder kinderen (waaronder veel 65-plussers) een vergelijkbaar besteedbaar jaarinkomen als de paren met kinderen.

Tabel 2.1 Gemiddeld netto jaarinkomen, inkomensvoorzieningen en besteedbaar jaarinkomen naar huishoudentype (€)

	Netto Inkomen (incl. vakantietoeslag)	Lokale toeslagen*)	Landelijke toeslagen	Besteedbaar jaarinkomen
Alleenstaand	12.566	89	2.800	15.456
Eenoudergezin	13.554	307	5.148	19.009
Paar zonder kinderen	17.984	93	4.004	22.082
Paar met kinderen	16.345	323	5.630	22.298
Gemiddeld	13.614	150	3.595	17.358

*) Dit zijn de Langdurigheidstoeslag, de Toeslag 65+ en de Toelage voor kinderen van 4 tot 18 jaar. De individuele bijzondere bijstand en kwijtscheldingsregelingen worden in deze totaalstelling niet meegerekend.

In de navolgende tabel staan de gemiddelden naar primaire inkomensbron. Hierin wordt duidelijk dat de bijstandsgerechtigden met de huishoudens met een andere uitkering (veelal WW- en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen) weliswaar het laagste netto inkomen hebben, maar veruit de meeste inkomensondersteuning uit de diverse toeslagen ontvangen. Hierdoor wordt hun besteedbaar jaarinkomen opgetrokken naar het gemiddelde. Zelfstandigen hebben weliswaar een hoger netto inkomen dan de bijstandsgerechtigden, maar hebben een benedengemiddeld besteedbaar jaarinkomen doordat zij minder toeslagen ontvangen.

Tabel 2.2 **Gemiddeld netto jaarinkomen, inkomenstoelagen en besteedbaar jaarinkomen naar primair inkomen (€)**

	Netto Inkomen (incl. vakantietoelagen)	Lokale toelagen *)	Landelijke toelagen	Besteedbaar jaarinkomen
Werk in loondienst	15.245	53	3.272	18.570
Zelfstandige	13.951	8	2.709	16.668
WWB	12.579	273	4.199	17.051
Andere uitkering	12.050	63	3.337	15.449
AOW/Pensioen	14.630	111	3.295	18.036
Gemiddeld	13.614	150	3.595	17.358

*) Dit zijn de Langdurigheidstoelagen, de Toelagen 65+ en de Toelagen voor kinderen van 4 tot 18 jaar. De individuele bijzondere bijstand en kwijtscheldingsregelingen worden in deze totaalstelling niet meegerekend.

2.1 Lokale inkomensondersteuning

In het onderzoek is het gebruik van de diverse lokale en landelijke voorzieningen in kaart gebracht. In de onderstaande tabel staat allereerst een overzicht van het gebruik van de lokale voorzieningen. Hierin wordt nog eens duidelijk dat bijstandsgerechtigden het meest gebruik maken van de lokale inkomensondersteuning. Van hen maakt 99% gebruik van minimaal één voorziening, terwijl dit bij de werkenden 75% is en bij de zelfstandigen rond de 50%.

**Tabel 2.1.1 Gebruik van lokale inkomensondersteunende voorzieningen, naar soort
voorziening en bron van inkomen**

	Werk in loondienst	Zelfstandige	WWB	Andere uitkering	AOW/Pensioen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%	%
Individuele Bijzondere Bijstand	9	4	18	3	2	9
Langdurigheidstoeslag	1	4	36	13	2	15
Toeslag 65+	1				52	17
Toelage voor kinderen 4-18 jr	14		27	4	1	12
Kwijtschelding afvalstoffenheffing	38	27	82	57	52	60
Kwijtschelding waterschapsheffingen	40	24	77	44	51	56
Collectieve ziektekostenverzekering	39	17	73	66	53	58
Rotterdampas	36	50	56	46	51	50
Jeugdcultuurfonds	2		3			2
Jeugdsportfonds	2		1			1
Stichting Leergeld			4			1
Totaal in euro *)	330	203	946	375	394	571
Gebruik van minimaal één voorziening (%)	75	54	99	91	93	91
Gemiddeld aantal voorzieningen	1,8	1,2	3,6	2,3	2,5	2,7

* Inclusief individuele bijzondere bijstand en kwijtscheldingsregelingen

In de navolgende tabel staat eenzelfde overzicht, maar nu per huishoudenstype. Hierin is te zien dat de huishoudens met kinderen over het algemeen het meest gebruik maken van de diverse voorzieningen. Daarnaast zijn een aantal voorzieningen uitsluitend voor huishoudens met kinderen, zoals de Toeslag voor kinderen van 4 tot 17 jaar en de verschillende fondsen. Opvallend is dat de alleenstaande ouders duidelijk meer gebruik maken van de Toeslag voor kinderen en de collectieve ziektekostenverzekering dan de tweeoudergezinnen. Dit komt doordat zich onder tweeoudergezinnen zich meer werkenden en zelfstandigen bevinden dan onder de eenoudergezinnen. Overigens zijn de collectieve ziektekostenverzekering, de kwijtscheldingen en de Rotterdampas de meest gebruikte voorzieningen: ruim de helft van de huishoudens maakt van deze voorzieningen gebruik.

Tabel 2.1.2 Gebruik van lokale inkomensondersteunende voorzieningen, naar soort voorziening en huishoudenstype

	Alleenstaand	Eenoudergezin	Paar zonder kind	Paar met kind	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%
Individuele Bijzondere Bijstand	7	16	3	11	9
Langdurigheidstoeslag	10	29	10	27	15
Toeslag 65+	23		22		17
Toelage voor kinderen 4-18 jr		48	2	39	12
Kwijtschelding afvalstoffenheffing	57	72	47	71	60
Kwijtschelding waterschapsheffingen	54	65	48	69	56
Collectieve ziektekostenverzekering	59	60	59	47	58
Rotterdampas	45	61	52	61	50
Jeugdcultuurfonds		6		5	2
Jeugdsportfonds		5			1
Stichting Leergeld		6		4	1
Totaal in euro *)	436	956	464	856	571
Gebruik van minimaal één voorziening (%)	91%	94%	90%	82%	91%
Gemiddeld aantal voorzieningen	2,5	3,6	2,4	3,2	2,7

* Inclusief individuele bijzondere bijstand en kwijtscheldingsregelingen

Door het gebruik in het vaste panel over twee metingen te vergelijken, krijgen we een indruk van de ontwikkeling in het gebruik. In de achterste kolom van de onderstaande tabel is te zien dat het gebruik van de individuele bijzondere bijstand in het panel enigszins toenam. Hierbij zijn wel duidelijke verschillen tussen de verschillende huishoudenstypen te zien: van de tweeoudergezinnen maakte tien procentpunt minder gebruik, terwijl van de alleenstaande ouders juist tien procentpunt meer gebruik maakte van de bijzondere bijstand. Ook het gebruik van de kwijtscheldingsregelingen steeg. Het gebruik van de collectieve ziektekostenverzekering geeft echter een flinke daling (van 36 procentpunt) te zien. Dit is te verklaren door het onderbrengen van de collectieve ziektekostenverzekering vanaf 1 januari 2013 bij IZACura. Een aanzienlijk deel van de verzekerden bij ZilverenKruis Achmea is niet overgestapt naar de nieuwe collectieve verzekering. Het aandeel huishoudens dat gebruik maakt van minimaal één lokale voorziening daalde enigszins. De grootste daling van het gebruik zien we bij de tweeoudergezinnen, vooral door het veel lagere gebruik van de individuele bijzondere bijstand.

Tabel 2.1.3 Ontwikkeling van het gebruik van lokale inkomensondersteunende voorzieningen, naar soort voorziening en huishoudenstype (vaste panel, periode 2012-2013)

	Alleenstaand		Eenoudergezin		Paar zonder kinderen		Paar met kinderen		Totaal		Vershil '12-'13
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	+/-
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%-punt
Individuele Bijzondere Bijstand	2	9	10	20	3	3	16	6	5	10	+5
Langdurigheidstoeslag	7	6	23	26	6	8	26	27	11	12	+1
Toeslag 65+	27	25			24	25			19	18	-1
Toelage voor kinderen 4-18 jr			60	46	3	3	52	47	16	13	-3
Kwijtschelding afvalstoffenheffing	44	54	73	75	41	41	77	67	51	58	+7
Kwijtsch. waterschapshoeffingen	40	53	62	66	32	45	68	68	45	56	+12
Coll. ziektekostenverzekering	69	33	76	42	88	31	58	31	71	35	-36
Rotterdam pas	46	51	73	62	53	54	52	55	52	53	+1
Jeugdcultuurfonds				2			7	6	1	1	0
Jeugdsportfonds				3						1	+1
Stichting Leergeld			6	5				6	1	1	0
Gebruik minimaal 1 voorziening	88	86	97	91	91	83	97	76	91	85	-6

In de navolgende tabel maken we dezelfde vergelijking, maar nu naar primair inkomen. Daarin is te zien dat, terwijl het gebruik onder alle inkomens afneemt, deze onder de bijstandsgerechtigden juist met vijf procentpunt stijgt. Dit komt met name door een relatief sterke stijging van het gebruik van de individuele bijzondere bijstand en het redelijk op peil blijven van het gebruik van de collectieve ziektekostenverzekering. Het gebruik door de werkenden in loondienst daalde relatief sterk met ruim 20 procentpunt.

Tabel 2.1.4 Ontwikkeling van het gebruik van lokale inkomensondersteunende voorzieningen, naar soort voorziening en primair inkomen (vaste panel, periode 2012-2013)

	Werk in loondienst		Zelfstandige		WWB		Andere uitkering		AOW/Pensioen		Alle huishoudens		Vershil '12-'13
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	+/-
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%punt
Individuele Bijzondere Bijstand	4	8	6	5	9	24	4	3	1	2	5	10	+5
Langdurigheidstoeslag	6	2		5	29	30	9	13			11	12	+1
Toeslag 65+									57	53	19	18	-1
Toelage voor kinderen 4-18 jr	26	13			35	31	7	5		1	16	13	-3
Kwijtschelding afvalstoffenheffing	44	30	12	35	78	83	34	60	44	50	51	57	+7
Kwijtsch. waterschapsheffingen	44	39	12	31	62	78	30	42	42	51	45	56	+12
Coll. ziektekostenverzekering	66	21	25	5	66	53	64	35	88	28	72	35	-36
Rotterdampas	40	39	41	47	54	59	54	53	57	56	52	53	+1
Jeugdcultuurfonds		2			2	2					1	1	0
Jeugdsportfonds		3										1	+1
Stichting Leergeld					4	4					1	1	0
Gebruik minimaal 1 voorziening	88	66	65	55	93	98	80	83	98	89	91	85	-6

Het hogere gebruik van de individuele bijzondere bijstand is terug te zien in cijfers over het totaal aantal uitgekeerde toeslagen in Rotterdam. Die zijn weergegeven in de onderstaande tabel over de periode 2011-2013. Het aantal uitgekeerde toeslagen steeg in 2013 met 34%. Het aantal uitkeringen in het kader van de individuele bijzondere bijstand steeg met 39%; dat van de toelages voor kinderen met meer dan 80%. Dit laatste is te verklaren door de uitkering van een verhoogde kindertoeelage aan huishoudens met kinderen in de leeftijd van 4 tot 17 jaar in 2013. Dit zien we niet terug in de gebruikscijfers, omdat deze het gebruik per huishouden meten; één huishouden kan meerdere toeslagen ontvangen. In de totaalcijfers is te zien dat het aantal verstrekkingen na een forse daling in 2012, vooral als gevolg van het terugbrengen van het inkomenscriterium naar 110% WMS, zich nu boven het niveau bevindt van 2011.

Tabel 2.1.5 Aantal verstrekkingen categoriale en individuele voorzieningen Bijzondere Bijstand 2011-2013

	2011	2012	2013
Individuele Bijzondere Bijstand	%	%	%
Langdurigheidstoeslag	2	9	10
Toeslag 65+	7	6	23
Toelage voor kinderen 4-18 jr	27	25	60
Totaal	44	54	73

Bron: W&I

Bij de individuele bijzondere bijstand zien we vooral een stijging van het aantal verstrekkingen in het kader van 'overige periodieke of eenmalige financiële transacties', bevoorschotting, rechtsbijstand, de periodieke toeslag voor voormalige eenoudergezinnen, schuldsanering, eenmalig levensonderhoud en de woonkostentoeslag boven de huurtoeslaggrens. In de onderstaande tabel staat een overzicht van de verstrekkingen waarvan het aantal met honderd of meer steeg. De tabel is gesorteerd op de stijging in absolute aantallen.

Tabel 2.1.6 Verstrekkingen individuele voorzieningen Bijzondere Bijstand 2011-2013, waarvan het aantal met meer dan 100 steeg

Soort verstrekking	2012		2013		Verschil	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Overige kosten financiële transacties (per)	8.625	13	16.043	18	7.418	+86
Voorschot	8.188	12	12.885	14	4.697	+57
Rechtsbijstand	561	1	2.112	2	1.551	+276
Toeslag voormalig eenoudergezin (per)	5.171	8	6.150	7	979	+19
Schuldsanering (eenmalig)	128	0	524	1	396	+309
Overige kosten financiële transacties (eenmalig)	747	1	1.116	1	369	+49
Eenmalig levensonderhoud	666	1	929	1	263	+39
Overige niet indeelbare kosten (eenmalig)	655	1	817	1	162	+25
Woonkosten boven huurtoeslaggrens (per)	577	1	732	1	155	+27
Woonkosten tot huurtoeslaggrens (per)	814	1	942	1	128	+16

Bron: W&I

De lokale voorzieningen zijn duidelijk meer gaan bijdragen aan het budget van de huishoudens in het vaste panel dan in 2012. Met name de bijdrage van de Bijzondere Bijstand steeg relatief sterk, met ruim 100 euro op jaarbasis (berekend over alle huishoudens). Ook de bijdrage van de Toelage voor kinderen steeg, maar iets minder sterk.

De werkenden kregen als enige gemiddeld iets minder lokale ondersteuning. In de navolgende tabel en figuur staan de exacte cijfers weergegeven.

Tabel 2.1.7 Gemiddelde bedragen lokale voorzieningen in 2011 en 2012 naar soort inkomen, gemeten over alle huishoudens in het vaste panel (€)

	Werk		Zelfstandig		WWB		Andere uitkering		AOW/Pensioen		Alle huishoudens	
	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
Individuele Bijzondere Bijstand	12	40	23	85	60	277	1	13	6	13	25	107
Langdurigheidstoeslag	6	6	11	11	136	134	49	49	3	0	52	51
Toeslag 65+	0	0	0	0	0	0	0	0	108	105	36	35
Toelage voor kinderen 4-18 jr	38	31	0	0	76	122	17	18	1	1	33	48
Kwijtschelding afvalstoffenheffing	149	100	43	104	228	275	142	198	134	161	163	189
Kwijtschelding waterschap	121	108	25	43	180	215	98	107	81	88	119	141
Totaal lokale voorzieningen	326	285	102	243	680	1.023	307	385	333	368	429	571

Bekijken we dezelfde cijfers over de huishoudenstypen, dan valt op dat vooral alleenstaanden en alleenstaande ouders meer lokale ondersteuning zijn gaan ontvangen. Paren bleven min of meer gelijk gemiddelde bedragen ontvangen. In de navolgende tabel staan de gemiddelden.

Tabel 2.1.8 Gemiddelde bedragen lokale voorzieningen in 2011 en 2012 naar soort inkomen, gemeten over alle huishoudens in het vaste panel (€)

	Alleenstaand		Eenoudergezin		Paar zonder kinderen		Paar met kinderen		Alle huishoudens	
	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
Individuele Bijzondere Bijstand	18	88	36	236	22	38	53	51	25	107
Langdurigheidstoeslag	26	20	93	119	51	41	150	129	52	51
Toeslag 65+	51	49	0	0	49	48	0	0	36	35
Toelage voor kinderen 4-18 jr	1	0	108	136	3	4	137	238	33	48
Kwijtschelding afvalstoffenheffing	140	177	225	252	126	127	233	205	163	189
Kwijtschelding waterschap	71	90	228	242	135	179	204	248	119	141
Totaal lokale voorzieningen	307	424	690	985	386	437	777	871	429	571

Stijging of daling van inkomensondersteuning wordt natuurlijk mede veroorzaakt door wijzigingen in inkomensbron of inkomenshoogte. In de laatste kolom is te zien dat met name de respondenten die een baan inwisselden voor een uitkering of WW inwisselden voor WWB meer ondersteuning uit lokale voorzieningen kregen. Ook de huishoudens die op beide meetmomenten bijstand hadden, kregen gemiddeld meer lokale ondersteuning; zij kregen vooral meer individuele bijzondere bijstand.

Tabel 2.1.9 Ontwikkeling van lokale voorzieningen in 2012 en 2013 naar verandering in inkomen, gemeten over de huishoudens in het vaste panel (€)

	Individuele Bijzondere Bijstand	Langdurigheids- toeslag	Toeslag 65+	Kindertoelage	Kwijtschelding afvalstoffenheffing	Kwijtschelding waterschap	Totaal lokale voorzieningen
	€	€	€	€	€	€	€
Van werk naar uitkering	124	0	0	62	109	32	+328
Van uitkering naar werk	108	0	0	3	-102	30	+39
Van WW naar WWB	342	0	0	27	166	134	+669
Gepensioneerd	9	-60	25	5	45	0	+25
Nog steeds aan het werk	8	0	0	-9	9	-16	-8
Nog steeds een WWB-uitkering	203	-2	0	45	36	42	+323
Nog steeds andere uitkering	16	0	0	1	49	21	+87
Nog steeds AOW/pensioen	8	0	-4	0	26	15	+44
Overig	0	0	0	0	7	9	+17
Totaal	82	-2	-1	14	26	22	+142

2.2 Landelijke inkomensondersteuning

In het gebruik van de diverse landelijke inkomensondersteunende voorzieningen zijn er minder uitgesproken ontwikkelingen. Behalve het gebruik van de Compensatie Eigen Risico (+ 8 procentpunt) bleef het gebruik redelijk constant. In de onderstaande tabel staat een overzicht van het gebruik van de diverse voorzieningen weergegeven. Daarin is te zien dat de huishoudens gemiddeld rond de 3.600 euro per jaar aan inkomensondersteuning uit landelijke voorzieningen ontvangen. Hiervan worden de huur- en zorgtoeslag veruit het meest gebruikt. Bijstandsgerechtigden ontvangen ook het hoogste gemiddelde aan landelijke voorzieningen, maar het verschil is kleiner dan bij de lokale voorzieningen. Zelfstandigen ontvangen ook hier de laagste gemiddelden.

Tabel 2.2.1 Gebruik van landelijke inkomensondersteunende voorzieningen, naar bron van inkomen (%)

	Werk in loondienst	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/Pensioen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%	%
Huurtoeslag	67	56	90	75	89	83
Zorgtoeslag	88	71	98	96	94	94
Kinderbijslag	34	38	35	20		22
Kindgebonden budget	19	29	24	16		15
Kinderopvangtoeslag	7	8	2	4		3
Toeslag specifieke zorgkosten	1		3	1	1	2
Wtos				3		0
Toeslag chronisch zieken en gehandicapten	9		8	23	6	9
Compensatie arbeidsongeschiktheid				12		2
Compensatie eigen risico	12		11	25	13	13
Totaal in euro	3.281	2.709	4.199	3.337	3.295	3.596
Gebruik van minimaal één voorziening (%)	92%	100%	100%	99%	97%	97%
Gemiddeld aantal voorzieningen	2,3	2,0	2,6	2,5	2,0	2,3

In de onderstaande tabel staat hetzelfde overzicht, maar nu over de verschillende huishoudentypen. Hierin zien we het belang van de kindvoorzieningen voor de huishoudens met kinderen.

Tabel 2.2.2 Gebruik van landelijke inkomensondersteunende voorzieningen, naar huishoudenstype (%)

	Alleenstaand	Eenoudergezin	Paar zonder kinderen	Paar met kinderen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%
Huurtoeslag	80	87	90	78	83
Zorgtoeslag	94	97	97	86	94
Kinderbijslag		76		91	22
Kindgebonden budget		54		55	15
Kinderopvangtoeslag		8		14	3
Toeslag specifieke zorgkosten	1	3	3		2
Wtos		2			0
Toeslag chronisch zieken en gehandicapten	11	8	5		9
Compensatie arbeidsongeschiktheid	1	3	2		2
Compensatie eigen risico	15	12	12	7	13
Totaal in euro	2.804	5.148	4.004	5.630	3.596
Gebruik van minimaal één voorziening (%)	96%	99%	98%	100%	97%
Gemiddeld aantal voorzieningen	1,9	3,4	2,0	3,3	2,3

Een vergelijking van de gemiddelde landelijke inkomensondersteuning met die in het vaste panel gedurende de vorige meting levert op dat het gebruik redelijk constant is gebleven. Alleen de Compensatie Eigen Risico (CER) werd wat meer gebruikt, met name door arbeidsongeschikten en ouderen. In de onderstaande tabel staat een overzicht van de vergelijking van het gebruik naar soort inkomen.

Tabel 2.2.3

Ontwikkeling van het gebruik van landelijke inkomensondersteunende voorzieningen, naar soort voorziening en primair inkomen (vaste panel, periode 2012-2013)

	Werk in loondienst		Zelfstandige		WWB		Andere uitkering		AOW/Pensioen		Alle huishoudens		Verschil '12-'13
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	+/-
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%punt
Huurtoeslag	71	62	72	58	91	96	70	80	87	86	82	83	0
Zorgtoeslag	88	85	72	65	94	99	96	97	98	95	94	93	-1
Kinderbijslag	45	30	11	26	40	41	18	30			23	23	0
Kindgebonden budget	43	20	11	21	35	32	18	23			21	18	-3
Kinderopvangtoeslag	6	5				4	5	8			2	3	1
Toeslag specifieke zorgkosten		2				3	2	3		2	0	2	2
Wtos					3						1		-1
Toeslag chr. zieken en gehandic.	2	3	6		4	6	13	26	12	5	8	7	-1
Compensatie arbeidsongesch.							7	10			1	1	0
Compensatie eigen risico		5			1	9	5	28	5	13	3	11	8
Gebruik minimaal 1 voorziening	94	89	89	100	96	100	100	97	99	97	97	97	0

In de navolgende tabel wordt dezelfde vergelijking gemaakt, maar nu per huishoudenstype. Daarin is te zien dat de huishoudens met kinderen in het vaste panel minder gebruik maakten van het kindgebonden budget, maar juist iets meer van de kinderopvangtoeslag.

Tabel 2.2.4 Ontwikkeling van het gebruik van landelijke inkomensondersteunende voorzieningen, naar soort voorziening en huishoudenstype (vaste panel, periode 2012-2013)

	Alleenstaand		Eenoudergezin		Paar zonder kinderen		Paar met kinderen		Totaal		Verschil '12-'13 +/- %-punt
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Huurtoeslag	79	81	94	89	82	92	84	70	82	83	1
Zorgtoeslag	92	93	97	99	97	94	94	82	94	93	-1
Kinderbijslag			83	80			88	88	23	23	0
Kindgebonden budget			78	65			72	59	21	18	-3
Kinderopvangtoeslag			9	11				9	2	3	1
Toeslag specifieke zorgkosten		1	2	5		6			0	2	2
Wtos			3				3		1		-1
Toeslag chr. zieken en gehandic.	9	8	5	9	12	3	3	0	8	7	-1
Compensatie arbeidsongesch.	0	1	5	5		3			1	1	0
Compensatie eigen risico	4	12		14		9	3	3	3	11	8
Gebruik minimaal 1 voorziening	96	95	100	97	100	99	100	100	97	97	0

De inkomsten uit landelijke inkomensondersteuning stegen gemiddeld met zo'n 150 euro op jaarbasis. De verschillen per inkomenssoort zijn klein. In de onderstaande tabel staat een overzicht.

Tabel 2.2.5 **Ontwikkeling van het gebruik van lokale inkomensondersteunende voorzieningen, naar soort voorziening en primair inkomen (vaste panel, periode 2012-2013)**

	Werk in loondienst		Zelfstandige		WWB		Andere uitkering		AOW/Pensioen		Alle huishoudens	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
Huurtoeslag	1.596	1.331	1.294	1.042	2.106	2.243	1.584	1.843	2.036	1.972	1.889	1.886
Zorgtoeslag	846	910	582	651	976	1.209	852	1.052	989	1.194	922	1.105
Kinderbijslag	448	348	151	277	533	599	193	259	0	0	277	298
Kindgebonden budget	470	270	90	228	459	450	192	269	0	0	252	235
Kinderopvangtoeslag	83	62	0	0	0	40	391	41	0	0	73	28
Toeslag specifieke zorgkosten	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0	5	0
Wtos	0	1	0	0	0	3	1	5	0	4	0	3
Toeslag chr. zieken en gehandic.	12	12	10		10	19	50	90	28	17	22	25
Compensatie arbeidsongesch.	0	0	0	0	0	0	23	38	0	0	4	4
Compensatie eigen risico	0	5	0	0	0	9	4	28	4	12	2	11
Totaal	2.944	2.939	2.523	2.198	4.206	4.573	3.756	3.624	3.017	3.200	3.447	3.594

Door de kindregelingen ontvangen de huishoudens met kinderen de hoogste gemiddelde bedragen: zij ontvangen ruim twee keer zoveel aan inkomensondersteuning dan alleenstaanden. De gemiddelden van de paren met kinderen gingen er echter enigszins op achteruit, terwijl die van de kinderloze huishoudens er juist enigszins op vooruit gingen. De eenoudergezinnen bleven nagenoeg gelijk. De tweeoudergezinnen kregen vooral minder huurtoeslag en minder kindgebonden budget dan tijdens de vorige meting. In de onderstaande tabel staat een overzicht.

Tabel 2.2.6 **Ontwikkeling van het gebruik van landelijke inkomensondersteunende voorzieningen, naar soort voorziening en huishoudenstype (vaste panel, periode 2012-2013)**

	Alleenstaand		Eenoudergezin		Paar zonder kinderen		Paar met kinderen		Totaal	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
Huurtoeslag	1.713	1.768	2.386	2.323	2.089	2.144	1.926	1.520	1.889	1.886
Zorgtoeslag	779	962	792	997	1.604	1.821	1.485	1.505	922	1.105
Kinderbijslag	0	0	903	997	0	0	1.237	1.228	277	298
Kindgebonden budget	0	0	916	861	0	0	940	815	252	235
Kinderopvangtoeslag	0	0	404	111	0	0	0	83	73	28
Toeslag specifieke zorgkosten	0	0	15	0	0	0	25	0	5	0
Wtos	0	2	1	5	0	12	0	0	0	3
Toeslag chr. zieken en gehandic.	26	0	17	0	28	0	1	0	22	25
Compensatie arbeidsongesch.	1	1	17	17	0	6	0	0	4	4
Compensatie eigen risico	3	12	0	13	0	9	2	4	2	11
Totaal	2.529	2.766	5.396	5.399	3.896	4.003	5.273	5.155	3.447	3.594

Tenslotte is de ontwikkeling van de landelijke toeslagen in beeld gebracht aan de hand van de paneldynamiek. Daarin is te zien dat respondenten die werkloos raakten en een uitkering kregen, iets minder aan landelijke toeslagen kregen dan een jaar geleden. Met name kreeg deze groep minder ondersteuning uit de kindregelingen; er werd juist meer uit huurtoeslag en zorgtoeslag ontvangen. Respondenten die vanuit een uitkering aan het werk gingen, ontvingen juist meer aan landelijke ondersteuning, met name uit de zorgtoeslag en de kinderbijslag. Opvallend is dat respondenten die een WW-uitkering inwisselden voor een WWB-uitkering veel meer ondersteuning uit huur- en zorgtoeslag krijgen dan vorig jaar. Een volledig overzicht staat in de onderstaande tabel.

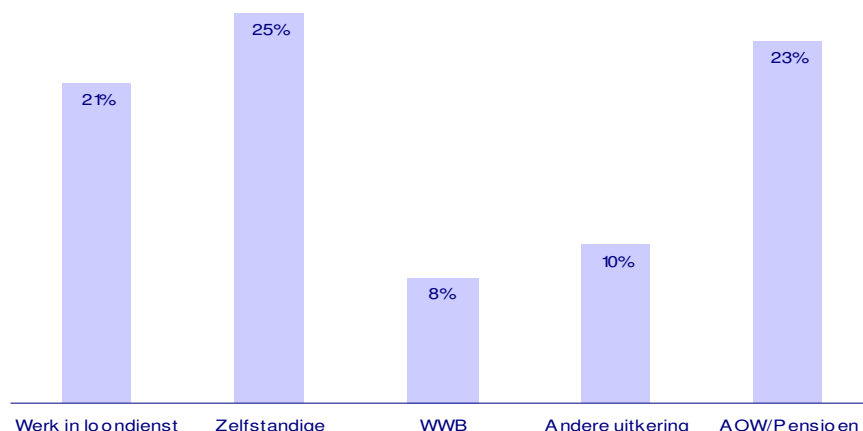
Tabel 2.2.7 **Ontwikkeling van het gebruik van landelijke inkomensondersteunende voorzieningen, naar dynamiek in het panel (vaste panel, periode 2012-2013)**

	Huurtoeslag	Zorgtoeslag	Kindgebonden budget	Kinderopvang-toeslag	Kinderbijslag	WTOS	TSZ	Tczg	Compensatie AO	CER	Totaal
Van werk naar uitkering	134	148	-245	0	-98	0	0	22	0	6	-32
Van uitkering naar werk	-28	264	0	0	99	0	0	0	0	6	342
Van WW naar WWB	491	203	0	0	0	0	0	0	0	0	694
Gepensioneerd	73	31	-162	0	-145	0	0	42	0	2	-159
Nog steeds aan het werk	-301	43	-28	-5	47	0	1	-5	0	2	-246
Nog steeds een WWB-uitkering	146	197	-30	45	32	-17	3	9	0	9	393
Nog steeds andere uitkering	-69	168	-28	-730	-29	0	5	27	7	28	-621
Nog steeds AOW/pensioen	-18	218	0	0	0	0	4	-12	0	8	201
Overig	4	631	584	345	441	0	0	44	0	13	2061
Totaal	-3	182	-17	-45	21	-5	3	2	1	9	148

2.3 Spaargeld

Hoewel vallende buiten de inkomensdefinities, is in kaart gebracht hoeveel huishoudens er in slagen te sparen van hun inkomen. Desgevraagd zegt 15% van de onderzochte huishoudens spaargeld te hebben. Van de werkenden, zelfstandigen en pensioengerechtigden heeft 20 tot 25% spaargeld, van de uitkeringsgerechtigden rond de 10%. In de onderstaande figuur staat een overzicht.

Figuur 2.3.1 Aandeel huishoudens met spaargeld naar primair inkomen (%)

Vooraf huishoudens zonder kinderen slagen erin te sparen: 18% van de alleenstaanden en ruim een vijfde van de kinderloze paren heeft spaargeld. Van de huishoudens met kinderen heeft nog geen tiende spaargeld. Ten opzichte van het vorig jaar nam het aandeel spaarders in het vaste panel af van 22 naar 17%.

2.4 Koopkrachtontwikkeling: ontwikkeling van het inkomen en inkomensondersteuning 2012-2013

De indicator van koopkrachtontwikkeling in dit onderzoek is de ontwikkeling van het besteedbaar jaarinkomen van de huishoudens, rekening houdend met de inflatie in de periode tussen beide metingen. Het besteedbaar jaarinkomen is het jaarlijks netto inkomen uit loon, onderneming, uitkering en/of pensioen, aangevuld met de lokale en landelijke inkomensondersteunende voorzieningen. Bij de berekening van de koopkracht worden de individuele bijzondere bijstand buiten beschouwing gelaten, omdat dit in de meeste gevallen een vergoeding van reeds gemaakte kosten is. Ook de kwijtscheldingen worden niet in de berekening meegenomen; strikt genomen komen deze niet ten goede komen aan het inkomen, maar worden ze in mindering gebracht op de vaste lasten.

Gemiddeld zijn de huishoudens die aan beide metingen hebben meegedaan er 2,2% in besteedbaar inkomen op vooruit gegaan. Rekening houdend met de inflatie in de periode december 2012-december 2013 (1,7%) bedraagt de gemiddelde koopkrachtstijging 0,5%. In

de onderstaande tabel staat de dynamische koopkrachtontwikkeling weergegeven, rekening houdend met wijzigingen in de inkomenssituatie van de onderzochte huishoudens.

Tabel 2.4.1 Dynamische koopkrachtontwikkeling: ontwikkeling van het besteedbaar jaarinkomen eind 2012-eind 2013 naar wijziging van inkomenssituatie (vaste panel)

	Besteedbaar jaarinkomen 2012 €	Besteedbaar jaarinkomen 2013 €	Verschil in euro's €	% 2013/ 2012 %	na inflatie- correctie %	% N %
Van werk naar uitkering	18.237	15.522	-2.716	-14,9%	-16,3%	3
Van uitkering naar werk	13.708	14.219	511	3,7%	2,0%	6
Van WW naar WWB	14.850	15.588	738	5,0%	3,2%	3
Gepensioneerd	17.217	19.783	2.566	14,9%	13,0%	2
Nog steeds aan het werk	19.226	19.719	493	2,6%	0,8%	16
Nog steeds een WWB-uitkering	17.422	18.001	579	3,3%	1,6%	29
Nog steeds andere uitkering	17.591	16.839	-752	-4,3%	-5,9%	9
Nog steeds AOW/pensioen	17.269	17.791	522	3,0%	1,3%	32
Overig	12.388	13.898	1.510	12,2%	10,3%	1
Totaal	17.343	17.733	390	2,2%	0,5%	100

Respondenten die tussen beide metingen hun baan verloren, gingen er gemiddeld 14% op achteruit (gecorrigeerd voor inflatie afgerond -16%). Respondenten die vanuit een uitkering aan het werk gingen, gingen er 5% op vooruit (2%). Respondenten die vanuit een baan of uitkering met pensioen gingen, gingen er 16% op vooruit. Van de respondenten wier inkomenssituatie niet wijzigde, behielden de bijstandsgerechtigden en de gepensioneerden hun koopkracht.

Wat betreft huishoudentype is in de onderstaande tabel te zien dat de huishoudens met kinderen er gemiddeld in koopkracht op achteruit gingen: inclusief inflatiecorrectie gingen de eenoudergezinnen er ruim 4% op achteruit, terwijl de tweeoudergezinnen er 1% op achteruitgingen. Alleenstaanden en de paren zonder kinderen (in de meeste gevallen 65-plussers) gingen er op vooruit.

Tabel 2.4.2 Dynamische koopkrachtontwikkeling: ontwikkeling van het besteedbaar jaarinkomen eind 2012-eind 2013 voor het vaste panel, naar huishoudenstype *)

	Besteedbaar jaarinkomen 2012 €	Besteedbaar jaarinkomen 2013 €	Vershil in euro's €	% 2012/ 2011 %	na inflatie- correctie %
Alleenstaand	15.286	15.763	478	3,1%	1,4%
Eenoudergezin	20.416	19.881	-535	-2,6%	-4,3%
Paar zonder kinderen	20.855	21.942	1.087	5,2%	3,4%
Tweeoudergezin	23.032	23.133	100	0,4%	-1,3%
Alle huishoudens	17.389	17.710	321	1,8%	0,1%

*) De gemiddelden zijn berekend over de huishoudens waarvan de samenstelling tussen beide metingen niet veranderde

De huishoudens met kinderen gaan er vooral op achteruit, omdat zij meer dan de andere gezinstypen werk inwisselden voor een uitkering (de paren) of in een WWB-uitkering bleven. Respondenten met kinderen aanvaardden minder vaak werk dan alleenstaanden. In onderstaande tabel is de dynamiek in het panel per huishoudenstype weergegeven.

Tabel 2.4.3 Dynamiek in het vaste panel, naar huishoudenstype *)

	Alleenstaand	Eenoudergezin	Paar zonder kinderen	Paar met kinderen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%
Van werk naar uitkering	2	3	3	7	3
Van uitkering naar werk	9	2		3	6
Van WW naar WWB	3	3		3	3
Gepensioneerd	2		3		2
Nog steeds aan het werk	14	20	9	33	17
Nog steeds een WWB-uitkering	20	54	13	53	28
Nog steeds andere uitkering	7	16	6		8
Nog steeds AOW/pensioen	42		63		33
Overig	1	2	3		1
Gemiddeld	100	100	100	100	100

*) De gemiddelden zijn berekend over de huishoudens waarvan de samenstelling tussen beide metingen niet veranderde

2.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk kwamen inkomen en koopkrachtontwikkeling van de onderzocht huishoudens aan de orde. De belangrijkste bevindingen worden hier samengevat.

De koopkracht van de onderzochte huishoudens is in de periode eind 2012-eind 2103 gemiddeld gestegen met 0,5%. Er zijn echter grote verschillen als rekening wordt gehouden met de dynamiek in de inkomenssituatie. Het aanvaarden van werk vanuit een uitkering betekende een koopkrachtgroei van 2%, terwijl het terugvallen van werk naar een uitkering een koopkrachtdaling van 16% betekende. In euro's betekende dat voor de respondenten die aan het werk gingen een inkomensvooruitgang van gemiddeld rond de 500 euro op jaarbasis, voor de respondenten die hun baan verloren een inkomensachteruitgang van ruim 2.700 euro. Evenals in de vorige meting betekent pensionering van uitkering of werk de grootste vooruitgang in koopkracht: +13%. Bijstandsgerechtigden en gepensioneerden waarvan de inkomenssituatie niet wijzigde, gingen er gemiddeld 1% op vooruit.

Huishoudens met kinderen gaan er licht op achteruit, huishoudens zonder kinderen gaan er licht op vooruit. Dit ligt vooral aan de dynamiek in de inkomenssituatie: relatief veel respondenten in een tweeoudergezin vielen terug van werk naar uitkering. Daarnaast bleven de een- en tweeoudergezinnen het vaakst 'hangen' in een bijstandsuitkering. Alleenstaanden maakten juist relatief vaak de overstap van uitkering naar werk, terwijl we onder de paren zonder kinderen veel gepensioneerden vinden: deze gingen er in koopkracht licht op vooruit.

Terwijl het aantal verstrekkingen in het kader van de Bijzondere Bijstand in de periode 2011-2012 sterk daalde, was er in de afgelopen periode juist sprake van een relatief sterke stijging. Vooral het aantal verstrekkingen in het kader van de individuele bijzondere bijstand (+38%) en de Toelage voor kinderen (+83%) nam toe. Dit laatste heeft te maken met de verhoogde toelage die in 2013 in het kader van het armoedebeleid werd verstrekt. De toename van de individuele verstrekkingen heeft vooral te maken met een relatief sterke stijging van het aantal voorschotten en verstrekkingen in het kader van rechtsbijstand en toeslagen voor voormalige eenoudergezinnen. Ook het aantal verstrekkingen in het kader van een schuldsanering steeg relatief sterk. Het gebruik van de individuele bijzondere bijstand nam in het vaste panel toe van 5% in 2012 naar 10% nu. Hier is wel een duidelijk verschil te zien tussen de alleenstaande ouders en ouderparen: bij de eersten steeg het gebruik met 10 procentpunt, bij de laatsten daalde het met eenzelfde percentage.

Het gebruik van de collectieve zorgverzekering daalde relatief sterk. Het gebruik daalde van 71% in 2012 naar 58% nu. Maar een deel van de respondenten maakte de overstap van de 'oude' collectieve zorgverzekering naar de nieuwe mee. Overigens betalen de collectief verzekerden gemiddeld meer aan ziektekosten dan de niet-collectief verzekerden. De collectief verzekerden betalen gemiddeld een hogere premie ziektekostenverzekering, en hebben een lagere eigen bijdrage en minder meerkosten, maar de totaaltelling komt gemiddeld tien euro per maand hoger uit voor de verzekerden bij IZACura. Dit komt vooral doordat niet-collectief verzekerden in veel gevallen niet aanvullend zijn verzekerd, waardoor zij een lagere premie betalen, maar ook minder goed gedekt zijn. De keuze voor de collectieve verzekering heeft veel te maken met de ervaren gezondheidstoestand: respondenten die zich minder gezond voelen zijn vaker collectief verzekerd dan respondenten die zich wel gezond voelen. Door de sterke daling van het gebruik van de collectieve zorgverzekering nam het totale gebruik van de lokale inkomensondersteuning enigszins af. Het gemiddelde bedrag aan lokale inkomensondersteuning nam evenwel toe. Met name nam de ondersteuning in het kader van de bijzondere bijstand, de Toelage voor kinderen en de kwijtscheldingen namen toe. De bijstandsgerechtigden gingen er wat betreft de lokale toeslagen het meest op vooruit, omdat het gebruik van deze voorzieningen onder hen veruit het grootst is. Ook respondenten die werk of WW inwisselden voor een WWB-uitkering kregen meer lokale inkomensondersteuning dan tijdens de vorige meting. In totaal steeg de lokale inkomensondersteuning met circa 140 euro naar gemiddeld 571 euro op jaarbasis.

Hoewel de tarieven van lokale belastingen stegen, daalden de uitgaven aan lokale belastingen in het panel, doordat het aandeel huishoudens met kwijtschelding van afvalstoffenheffing en/of waterschapsheffingen steeg. De afvalstoffenheffing steeg in vergelijking met vorig jaar met bijna 20%, de rioolheffing met 4%, de OZB met 3% en watersysteemheffing en zuiveringsheffing met respectievelijk 6 en 9%. Het aandeel kwijtscheldingen afvalstoffenheffing steeg met 7 procentpunt, het aandeel kwijtscheldingen bij het waterschap met 12 procentpunt.

In het gebruik van landelijke inkomensondersteunende regelingen veranderde weinig. Alleen het gebruik van de Compensatieregeling Eigen Risico steeg enigszins. Het gemiddelde bedrag aan landelijke inkomensondersteuning nam wel toe. Met name door een stijging van de gemiddelde bedragen zorgtoeslag en kinderbijslag steeg de landelijke inkomensondersteuning met rond de 150 euro naar circa 3.600 euro op jaarbasis.

3 De woonlasten

In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de woonlasten van de onderzochte huishoudens. Onder woonlasten verstaan we de optelling van de maandelijkse huur of hypotheek, de maandelijkse energielasten en de lokale belastingen. Veruit de meeste huishoudens (92%) bewonen een huurhuis. 3% van de huishoudens bezit een koopwoning; dit zijn vooral werkenden (met name zelfstandigen) en respondenten met een niet-bijstandsuitkering. De overige respondenten zijn kamerbewoner of zijn inwonend, meestal bij de ouders.

3.1 De huur

In de onderstaande tabel geven een overzicht van de gemiddelde bruto huur van de huishoudens met een zelfstandige huurwoning.

Tabel 3.1.1 Maandelijke bruto huur per huishoudenstype en bron van inkomen in klassen (e)

	Werk in loondienst	Zelfstandige	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	442	454	444	458	450	448
Eenoudergezin	481	491	510	439		491
Paar zonder kind	414	499	465	433	501	485
Tweeoudergezin	490	441	482	475		480
Totaal	458	460	471	450	461	463

De huishoudens met een zelfstandige huurwoning betalen gemiddeld 463 euro aan bruto huur per maand. De meerpersoonshuishoudens hebben wat hogere gemiddelden dan de eenpersoonshuishoudens. Sinds de vorige meting zijn de gemiddelde huren in het vaste panel met gemiddeld 4% gestegen. In deze cijfers zijn wijzigingen in de huishoudenssituatie of het inkomen verdisconteerd; deze hebben geen significante invloed op de gemiddelden.

Tabel 3.1.2 De bruto huurontwikkeling 2012-2013 in het vaste panel, in euro's en procenten

	€	%
Alleenstaand	14	4,2
Eenoudergezin	7	2,1
Paar zonder kind	11	2,7
Tweeoudergezin	18	4,5
Totaal	13	3,7

In het vorige hoofdstuk werd beschreven wat de huishoudens aan huurtoeslag ontvingen. In de navolgende tabel staat weergegeven wat de huishoudens aan netto huur kwijt zijn als de huurtoeslag op de bruto huur in mindering is gebracht. Om tot de netto huur te komen worden de eventuele servicekosten hierbij opgeteld. Van de zelfstandige huurders betaalt 57% maandelijks servicekosten. Het gemiddelde bedraagt 33 euro per maand.

Tabel 3.1.3 Maandelijks netto huur inclusief servicekosten per huishoudenstype en bron van inkomen in klassen (%)

	Werk in loondienst	Zelfstandige	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishouden s
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	351	317	291	325	307	311
Eenoudergezin	311	278	314	298		310
Paar zonder kind	280	442	281	341	314	315
Tweeoudergezin	370	451	318	255		344
Totaal	340	360	302	318	308	314

De maandelijks netto huur inclusief servicekosten bedraagt 314 euro per maand. De werkenden en zelfstandigen betalen wat hogere huren dan huishoudens met een inkomen uit een uitkering of pensioen. Bij de huishoudens met kinderen liggen de netto huren wat hoger dan bij de kinderloze huishoudens.

3.2 Energie en water

De respondenten werd gevraagd naar de hoogte van de maandelijks energierekening, alsmede het bedrag dat zij maandelijks aan het waterleidingbedrijf betalen. Bij 36 huishoudens is de energie- en waterrekening opgenomen in de huur. Van één huishouden

bleef deze uitgavenpost onbekend. De gemiddelde uitgaven aan energie en water over de resterende huurders wordt weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 3.2.1 Maandelijks termijnbedrag energie en water per huishoudenstype en bron van inkomen in klassen (%)

	Werk in loondienst	Zelfstandige	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	101	87	108	106	104	104
Eenoudergezin	177	210	158	127		158
Paar zonder kind	140	163	146	165	128	135
Tweeoudergezin	148	113	189	186		169
Totaal	131	113	139	117	109	124

De huishoudens met een huurhuis betalen gemiddeld 124 euro per maand aan energie en water. Huishoudens met kinderen hebben gemiddeld een hogere rekening dan kinderloze huishoudens.

3.3 Lokale belastingen

Rotterdamse huishoudens waren in 2013 315 euro verschuldigd aan afvalstoffenheffing. Daarmee steeg het tarief ten opzichte van het voorgaande jaar met bijna 20%. Daarnaast zijn de huishoudens de watersysteemheffing en de zuiveringsheffing aan het waterschap verschuldigd. De tarieven van deze heffingen verschillen per waterschap: het grootste deel van Rotterdam ten noorden van de Maas ressorteert onder het hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard, terwijl de bewoners op de linker Maasoever onder het hoogheemraadschap Hollandse Delta vallen. Hoek van Holland en Rozenburg zijn ingedeeld bij het hoogheemraadschap van Delfland. De tarieven voor de bleven gelijk. Een overzicht van de tarieven over beide jaren staat in de onderstaande tabel.

Tabel 3.3.1 Tarieven van in Rotterdam actieve waterschappen in 2011 en 2012 (€)

	Watersysteemheffing		Zuiveringsheffing	
	2012	2013	2012	2013
	€	€	€	€
Schieland en Krimpenerwaard	79	87	57	57
Hollandse Delta	87	91	50	49
Delfland	118	117	89	89

*) De watersysteemheffing betreft een vast tarief per huishouden. Als het gaat om de zuiveringsheffing betalen eenpersoonshuishoudens één vervuilingseenheid, meerpersoonshuishoudens drie vervuilingseenheden.

Huishoudens met een inkomen tot 100% van het sociaal minimum kunnen in aanmerking komen voor kwijtschelding van beide belastingen. Rond tweederde van de huishoudens maakt gebruik van één van beide of beide kwijtscheldingsregelingen. In de onderstaande tabel staat een overzicht van het percentage kwijtscheldingen naar bron van inkomen.

Tabel 3.3.2 Percentage kwijtscheldingen van afvalstoffenheffing en waterschapsheffingen naar bron van inkomen

	Werk in loondienst	Zelfstandige	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%	%
Geen kwijtschelding	55	63	19	35	46	38
Kwijtschelding afvalstoffenheffing	38	27	82	57	52	60
Kwijtschelding waterschapsheffingen	40	24	77	44	51	56
Huishoudens met kwijtschelding	45	38	81	65	54	62

Uit de tabel wordt duidelijk dat bijstandsgerechtigden veruit het vaakst gebruik maken van de kwijtscheldingsregelingen: 81% heeft kwijtschelding voor één van beide belastingen. Zelfstandigen hebben het minst vaak kwijtschelding. Een vergelijking met het gebruik in de vorige meting laat zien dat duidelijk meer zelfstandigen gebruik zijn maken van de kwijtscheldingsregeling. Ook de respondenten met een andere uitkering zijn meer gebruik gaan maken.

Tabel 3.3.3 Percentage kwijtscheldingen van afvalstoffenheffing en waterschapsheffingen naar bron van inkomen

	Werk in loondienst		Zelfstandige		WWB		Andere uitkering		AOW/ Pensioen		Alle huishoudens	
	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Geen kwijtschelding	55	55	94	63	20	19	62	35	51	46	45	38
Kwijtschelding afvalstoffenheffing	44	30	12	35	78	83	34	60	44	50	51	57
Kwijtschelding waterschapsheffingen	44	39	12	31	62	78	30	42	42	51	45	56
Huishoudens met kwijtschelding	45	45	6	38	80	81	38	65	49	54	55	62

Door de tarievenopbouw kan het uiteindelijk betaalde bedrag aan lokale belastingen afwijken per huishoudenstype en deelgemeente waarin het huishouden woonachtig is. We bieden een overzicht van de gemiddelden van de huishoudens zonder kwijtschelding per huishoudenstype en inkomensbron in de onderstaande tabel.

Tabel 3.3.3 Gemiddelde lokale lasten naar huishoudenstype van de huishoudens met een huurwoning zonder kwijtschelding

	Afvalstoffenheffing	Waterschapsheffingen	Totaal
	€	€	€
Alleenstaand	340	197	458
Eenoudergezin	340	407	616
Paar zonder kind	340	404	649
Tweeoudergezin	340	405	653
Totaal	340	273	521

3.4 De woonlasten van huiseigenaren

De woonlasten van de huiseigenaren in het panel zijn de optelling van de maandelijkse netto hypotheeklast, de eventuele bijdrage aan een Vereniging van Eigenaren (VVE), eventuele servicekosten, het termijnbedrag energie en water en de betaalde lokale belastingen. Huiseigenaren betalen meer lokale belastingen dan huurders. Naast de afvalstoffenheffing betalen eigenaren ook de rioolheffing. Deze bedroeg in 2013 196 euro. Daarmee is de heffing met 4% gestegen in vergelijking met 2012. Daarnaast betalen eigenaren de onroerende-zaakbelasting; het huurdersdeel werd enkele jaren geleden afgeschaft. De OZB bedroeg in 2013 0,1185% van de WOZ-waarde van het huis. Voor de huiseigenaren in het onderzoek is zoals in de vorige meting een fictieve WOZ-waarde van 124 duizend euro aangenomen. Dit betekent een OZB van 147 euro per jaar; een stijging van 3% ten opzichte van de vorige meting. Bovendien wordt de watersysteemheffing bij eigenaren bepaald op basis van de WOZ-waarde van de woning. Tenslotte betalen sommige huiseigenaren een maandelijkse bijdrage aan de Vereniging van Eigenaren (VVE). De aldus berekende gemiddelde woonlast van de huiseigenaren maakt deel uit van de in de volgende subparagraaf gepresenteerde gemiddelde woonlast van de huishoudens. Een overzicht van de lokale lasten van eigenaren staat in de onderstaande tabel.

Tabel 3.4.1 Gemiddelde lokale lasten over 2013 van de huishoudens met een koopwoning zonder kwijtschelding

	Afvalstoffen- heffing	Waterschaps- heffingen	Rioolheffing	OZB	Totaal
	€	€	€	€	€
Alleenstaand	340	237	196	147	889
Eenoudergezin	340	432	196	147	1.115
Paar zonder kind	340	441	196	147	1.124
Tweeoudergezin	340	441	196	147	734
Totaal	340	294	196	147	906

3.5 De totale woonlasten

Een optelling van de in de vorige paragrafen gepresenteerde bedragen levert de totale woonlasten van de huishoudens op. Omdat de huurtoeslag bij het inkomen wordt gerekend, wordt bij deze optelling bij de huurders de bruto huur als uitgangspunt genomen. Voor huiseigenaren wordt het netto hypotheekbedrag gebruikt, omdat het voordeel van de hypotheekrenteaftrek al in het inkomen is verdisconteerd. De gemiddelde bedragen per huishoudenstype en bron van inkomen staan in het onderstaande overzicht.

Tabel 3.5.1 Maandelijks woonlasten per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk in loondienst	Zelfstandige	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	554	587	555	587	583	572
Eenoudergezin	684	773	664	605		659
Paar zonder kind	565	680	615	579	693	664
Tweeoudergezin	705	587	669	696		672
Alle huishoudens	610	616	608	593	607	607

De huishoudens hebben een gemiddelde woonlast van 607 euro per maand. De huishoudens met kinderen hebben gemiddeld wat hogere woonlasten dan de kinderloze huishoudens. Als de woonlasten worden afgezet tegen het jaarinkomen op maandbasis van de huishoudens, ontstaat het beeld zoals weergegeven in de onderstaande tabel. Daaruit

blijkt dat alleenstaanden met of zonder kinderen veruit het grootste aandeel van hun besteedbaar inkomen afstaan aan woonlasten: gemiddeld 44%. Paren zonder en met kinderen geven respectievelijk 38 en 37% uit aan deze post. Een vergelijking over de bron van inkomsten levert geen grote verschillen op, zij het dat de uitkeringsgerechtigden met een niet-bijstandsuitkering en de zelfstandigen wat meer van hun inkomen aan woonlasten afstaan dan de andere inkomensgroepen.

Tabel 3.5.2 Maandelijke woonlasten als percentage van het jaarinkomen op maandbasis, per huishoudentype en bron van inkomen

	Werk in loondienst	Zelfstandige	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%	%
Alleenstaand	39	46	45	46	42	43
Eenoudergezin	39	54	41	41		41
Paar zonder kind	32	50	36	34	36	36
Tweeoudergezin	41	37	34	36		36
Totaal	39	45	42	44	40	41

De hoogte van de woonlastenquote wordt vooral beïnvloed door het soort woning, het type huishouden en leeftijd. Huiseigenaren besteden vier procent minder van hun jaarinkomen op maandbasis aan woonlasten dan huurders. De eigenaren hebben gemiddeld lagere hypotheeklasten en een lagere energierekening, waardoor de hogere lokale belastingen worden gecompenseerd. Kamerbewoners of inwonenden besteden uiteraard een veel kleiner deel van hun inkomen aan woonlasten. Alleenstaanden en jongeren hebben vaak relatief hoge woonlastenquotes, omdat zij vaak een lager inkomen hebben dan samenwonenden en ouderen.

De gemiddelde woonlastenquote zoals we die hebben gevonden in dit onderzoek is vergelijkbaar met de quote van huurders bij woningbouwcorporaties, zoals die werd vastgesteld in het Woononderzoek 2012. In de onderstaande tabel is te zien dat huurders met huurtoeslag een gemiddelde woonlastenquote van 43% hebben. Voor de huurders die huren bij een corporatie bedraagt deze 41%. Ter vergelijking: huurders met een hoger inkomen betalen 26% van hun besteedbaar inkomen aan woonlasten.

Tabel 3.5.3 Huur- woonlasten van verschillende categorieën huurders (Nederland 2012)

	Huurders met huurtoeslag	Huurders bij corporaties	Andere huurders	Alle huurders
Basishuur	€ 457	€ 461	€ 551	€ 488
Netto woonuitgaven (basishuur-huurtoeslag)	€ 331	€ 366	€ 547	€ 421
Bijkomende woonuitgaven	€ 169	€ 168	€ 194	€ 176
Totale woonuitgaven	€ 500	€ 534	€ 741	€ 597
Gemiddeld netto inkomen	€ 15.165	€ 16.922	€ 36.943	€ 23.017
Netto huurquote	28,8%	28,3%	19,2%	25,5%
Totale woonquote huursector	42,7%	40,9%	26,0%	36,4%

Bron: Woononderzoek 2012

3.6 Ontwikkeling van de woonlasten 2012-2013

In deze paragraaf brengen we de ontwikkeling van de woonlasten sinds de vorige meting in beeld. Allereerst staan in de navolgende tabel de gemiddelde woonlasten per inkomenssoort in 2011 en 2012 van het vaste panel.

Tabel 3.6.1 Gemiddelde maandelijkse woonlast naar huishoudenstype in euro in 2012 en 2013 (vaste panel)

	Alleenstaand		Eenoudergezin		Paar zonder kinderen		Tweeoudergezin		Alle huishoudens	
	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13	'12	'13
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
Huur/hypotheek	420	433	491	508	462	476	482	489	440	453
Servicekosten	20	18	9	8	28	25	20	11	20	17
Vereniging van Eigenaren	3	3	2	3	12	9	0	8	4	4
Energie en water	94	93	140	139	130	124	164	162	110	109
Lokale belastingen	26	20	21	17	46	32	16	17	27	21
Totaal woonlasten	564	566	663	674	678	664	682	687	600	602
Quote (%)	42	39	53	45	44	43	43	45	42	40

Het algemene beeld is een stijging van de huren en hypotheeklasten, de termijnbedragen voor energie en water bleven gelijk, terwijl de betalingen aan lokale belastingen iets daalden.

Figuur 3.6.2 Ontwikkeling van de woonlasten in de periode 2012-2013 in procenten (vaste panel)

	Alleenstaand	Eenoudergezin	Paar zonder kinderen	Tweeoudergezin	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%
Huur/hypotheek	3	3	3	1	3
Servicekosten	-10	-10	-12	-46	-13
VVE	-9	41	-24		9
Energie en water	-1	-1	-5	-1	-2
Lokale belastingen	-23	-19	-30	6	-22
Totaal woonlasten	0	+2	-2	+1	0
Quote (%)	-2	-8	-1	+2	-2

De totale woonlasten van de huishoudens bleven nagenoeg gelijk. Dit betekent dat huishoudens gemiddeld 2% minder van hun jaarinkomen op maandbasis zijn gaan betalen aan woonlasten. Hoewel de eenoudergezinnen in absolute cijfers meer aan woonlasten gingen uitgeven, ging de quote er vrij sterk op achteruit. Dit komt doordat de inkomensstijging van de eenoudergezinnen tussen de twee metingen bovengemiddeld was. Door de stijging van het percentage huishoudens met kwijtschelding gingen de huishoudens ruim 20 euro per maand minder aan lokale lasten betalen.

3.7 Samenvatting

De gemiddelde woonlast van de onderzochte huishoudens bleef in euro's nagenoeg gelijk op rond de 600 euro per maand. Weliswaar stegen de huren met gemiddeld 3%, de gemiddelde uitgaven aan lokale belastingen daalden doordat het aantal kwijtscheldingen afvalstoffenheffing en waterschapslasten steeg. De uitgaven aan energie en water bleven stabiel. Eén en ander betekent dat de huishoudens een iets kleiner deel van hun budget zijn besteden aan woonlasten: bedroeg dit in 2012 bij het vaste panel nog gemiddeld 42%, nu is dit gedaald naar 40%.

4 Onontkoombare lasten

Onder de onontkoombare lasten verstaan we uitgaven die een huishouden iedere maand min of meer gedwongen doet, en die samen met de woonlasten behoren tot de categorie lasten die weinig beïnvloedbaar zijn voor vrije keuze of bezuiniging. Het gaat dan om:

- De premie ziektekostenverzekering;
- niet vergoede ziektekosten (de zogenoemde 'meerkosten');
- niet-vergoede schoolkosten van kinderen en kinderopvang;
- kosten van brand- en inboedel- en AVP-verzekering (de basisverzekeringen);
- studie- of opleidingskosten van volwassenen;
- eigen bijdrage in het kader van het PGB WMO;
- kosten van maandelijks schuldaflissing.

Bij deze laatste post moet worden opgemerkt dat het een punt van discussie kan zijn of schuldaflissingen daadwerkelijk tot de vaste lasten gerekend moeten worden. De schulden zijn immers ontstaan door het uit eigen keuze aangaan van financiële verplichtingen die in een later stadium niet kunnen worden nagekomen. Daarnaast biedt de mogelijkheid van krediet aankopen om een aankoop in termijnen terug te betalen. In dit onderzoek hebben we ervoor gekozen om schuldaflissingen als een vaste last te zien om dat ze, eenmaal aangegaan, in letterlijke zin 'onontkoombaar' zijn en een vast bestanddeel vormen van het uitgavenpatroon van een huishouden. Juist onder huishoudens met een laag inkomen kan het aangaan van schulden ook een strategie zijn om het huishoudboekje in balans te brengen of te houden, of een onvoorziene uitgave te kunnen bekostigen.

4.1 Ziektekosten

De respondenten werd gevraagd aan te geven wat zij maandelijks betalen aan de premie ziektekostenverzekering. Van 2% van de huishoudens bleef de premie onbekend; een klein deel hiervan (een half procent van de hele onderzoeksgroep) zegt geen ziektekostenpremie te betalen. Een overzicht van de gemiddelde premies van de huishoudens van wie de premie bekend is, staat in de onderstaande tabel.

Tabel 4.1.1 Premie ziektekostenverzekering per maand, per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	132	126	139	143	135	136
Eenoudergezin	137	123	140	137		138
Paar zonder kind	282	182	235	214	249	242
Tweeoudergezin	255	129	246	145		242
Totaal	157	132	156	151	159	156

Gemiddeld betalen de huishoudens 156 euro per maand aan premie ziektekosten. Meerpersoonshuishoudens betalen uiteraard hogere premies dan alleenstaanden. In het vorige hoofdstuk zagen we al dat 58% van de huishoudens is aangesloten bij de collectieve ziektekostenverzekering van de gemeente Rotterdam. Vorig jaar bedroeg dit percentage nog 71%, maar een deel van de respondenten heeft de overstap van de collectieve zorgverzekering van Zilveren Kruis Achmea naar IZA niet meegemaakt. De collectief verzekerden betalen significant meer aan gemiddelde premie dan de huishoudens die elders zijn verzekerd (164 tegen 144 euro). Hierbij moet worden aangetekend dat bij de collectieve verzekering het eigen risico van 350 euro over het jaar 2013 gedeeltelijk is gedekt; dit is niet bij alle andere ziektekostenverzekeringen het geval. We vroegen de respondenten die gebruik maken van de collectieve zorgverzekering, waarom ze dat doen. Veruit de meesten maakten de keuze vanwege de dekking van het eigen risico (IZACura dekte 50 euro van het eigen risico van 350 euro in 2013) en omdat het volgens de gemeente een goede verzekering is. De volledige beantwoording staat in de navolgende tabel.

Tabel 4.1.2 Redenen voor de keuze voor de collectieve zorgverzekering van de gemeente Rotterdam (%)

<i>'Ik koos voor de collectieve zorgverzekering, omdat...':</i>	Aantal	%
Omdat het eigen risico dan is gedekt	211	61
Omdat het volgens de gemeente een goede verzekering is	171	50
Omdat ik uitgebreid verzekerd wil zijn	97	28
Omdat ik geen bijzondere bijstand voor medische kosten krijg	42	12
Anders **)	17	5
N=	344	*)

*) De tabel telt niet op tot 100% omdat de respondent meerdere antwoorden kon geven

**) Dit zijn vooral respondenten die aannemen dat de collectieve zorgverzekering verplicht is

De meeste respondenten die niet kozen voor de collectieve verzekering zeggen naar tevredenheid bij een andere maatschappij te zijn verzekerd. Rond een vijfde van de respondenten zegt nog nooit van de collectieve verzekering te hebben gehoord. Rond 15% is nu elders verzekerd, maar denkt er over om over te stappen naar IZACura. Rond een tiende vind de premie bij IZACura te hoog; onder deze huishoudens vinden we relatief veel huishoudens die geen aanvullende verzekering hebben.

Tabel 4.1.3 Redenen om niet te kiezen voor de collectieve zorgverzekering van de gemeente Rotterdam (%)

'Ik koos voor niet de collectieve zorgverzekering, omdat...':	Aantal	%
Ik ben verzekerd bij een andere maatschappij, en ben daar tevreden over	87	37
Ik heb nog nooit van de collectieve zorgverzekering gehoord	42	18
Ik ben verzekerd bij een andere maatschappij, maar denk erover om over te stappen naar de collectieve zorgverzekering	32	14
Anders **)	26	11
N=	344	*)

*) De tabel telt niet op tot 100% omdat de respondent meerdere antwoorden kon geven

**) Dit zijn vooral respondenten die de maandelijkse premie te hoog vinden; deze huishoudens betalen ook vaker alleen de basispremie, en zijn niet aanvullend verzekerd.

Rond een derde van de huishoudens betaalde in 2013 een eigen bijdrage ziektekosten. Driekwart van deze huishoudens namen in dat jaar niet deel aan de collectieve zorgverzekering; de gedeeltelijke dekking van het eigen risico zorg ervoor dat 86% van de gebruikers van de collectieve zorgverzekering geen eigen bijdrage betaalt, tegen rond een derde van de elders verzekerden. 44% van de verzekerden die een eigen risico betaalden, betaalde het maximum van 350 euro. De gemiddelden zijn te zien in de onderstaande tabel.

Tabel 4.1.4 Betaald eigen risico in 2013 (€)

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	160	175	214	218	269	229
Eenoudergezin	222	350	212	234		222
Paar zonder kind	300	338	270	268	256	265
Tweeoudergezin	350		109			220
Totaal	217	218	198	229	266	232

Iets meer dan een kwart van de respondenten (26%) zegt in het jaar 2013 naast het eigen risico ziektekosten te hebben gehad die niet werden vergoed. De respondenten met extra ziektekosten geven aan gemiddeld 253 euro aan kosten te hebben gehad in 2013. Een overzicht van de gemiddelden staat weergegeven in de navolgende tabel.

Tabel 4.1.5 Niet-vergoede ziektekosten per jaar, per huishoudentype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€		€	€	€	€
Alleenstaand	204	762	206	230	297	263
Eenoudergezin	905		115	277		243
Paar zonder kind	100		128	300	311	284
Tweeoudergezin	92		248			160
Totaal	262	762	171	264	301	253

4.2 Eigen bijdrage in het kader van de AWBZ en WMO

Ruim een tiende van de onderzochte huishoudens (12%) ontvangt zorg of middelen in het kader van de WMO. Bij de meesten van deze groep gaat het om huishoudelijke verzorging en het gebruik van vervoer op maat. Het volledige overzicht staat in de onderstaande tabel.

Tabel 4.2.1 Ontvangen zorg en hulpmiddelen in het kader van de WMO (%)

	%
Huishoudelijke verzorging	68
Vervoer op Maat	60
Verhoogde toiletspot / toiletverhoger	22
Douchezitje / douchestoel	22
Beugels in toiletruimte / douche	20
Rolstoel	16
Elektrische rolstoel	9
Tegemoetkoming in de verhuiskosten	6
Begeleiding	3
Verwijderen van drempels	2
Anders	14
n=71	

Van de gebruikers van een WMO-voorziening betaalde 28% een eigen bijdrage, bij een gemiddelde van 13 euro per maand. Nog eens 7% van de respondenten maakt gebruik van zorg en/of hulpmiddelen in het kader van de AWBZ. De helft van deze respondenten betaalt een eigen bijdrage, bij een gemiddelde van 54 euro per maand. In de onderstaande tabel is te zien dat het bij de meesten van deze groep ondersteuning hebben in de vorm van begeleiding, persoonlijke verzorging en behandeling.

Tabel 4.2.2 Ontvangen zorg en hulpmiddelen in het kader van de AWBZ (%)

	%
Begeleiding	39
Persoonlijk verzorging	25
Behandeling	9
Verpleging	7
Langdurig verblijf	4
Vervoer van en naar begeleiding	4
Kortdurend verblijf	1
Anders, namelijk:	8
n=41	

2% van de huishoudens ontvangt een persoonsgebonden budget in het kader van de WMO, nog eens 2% ontving een dergelijk budget in het kader van de AWBZ. De hiermee gemoeide bedragen worden niet meegerekend in het budget, omdat zij worden ingezet voor de bestrijding van specifieke kosten.

4.3 De totale ziektekosten

Een optelling van de premie ziektekosten, de meerkosten en de diverse eigen bijdrage levert de totale ziektekosten van de huishoudens op. Een overzicht van de gemiddelden staat in de onderstaande tabel.

Tabel 4.3.1 Premie ziektekostenverzekering, meerkosten en totale ziektekosten per huishoudenstype (€)

	Premie ziektekosten	Meerkosten en eigen bijdragen	Totale ziektekosten
	€	€	€
Alleenstaand	136	28	151
Eenoudergezin	137	25	149
Paar zonder kinderen	241	33	259
Paar met kinderen	243	22	254
Totaal	155	27	170

Overigens betalen de collectief verzekerden in totaal iets meer aan ziektekosten dan de niet-collectief verzekerden. De collectief verzekerden betalen gemiddeld een hogere premie ziektekostenverzekering, en hebben gemiddeld lagere meerkosten, maar de totaaltelling komt gemiddeld tien euro per maand hoger uit voor de verzekerden bij IZACura. In de onderstaande tabel staat hiervan een overzicht.

Tabel 4.3.2 Premie ziektekostenverzekering, meerkosten en totale ziektekosten per collectief en niet-collectief verzekerden(€)

	Premie ziektekosten	Meerkosten en eigen bijdragen	Totale ziektekosten
	€	€	€
Niet collectief verzekerd	140	22	163
Wel collectief verzekerd	164	9	173
Totaal	154	14	169

4.4 Verzekeringen

Rond een kwart van de respondenten (24%) zegt niet te zijn verzekerd tegen de basisrisico's van schade door brand of aan inboedel of wettelijke aansprakelijkheid. Dit percentage is enigszins gedaald in vergelijking met de vorige meting. Evenals in de vorige rapportage stellen we vast dat jongeren en allochtonen vaker onverzekerd zijn dan ouderen en autochtonen. Een niet onaanzienlijk deel van de respondenten die een brand- en inboedel- en/of AVP-verzekering hebben, weten niet precies aan te geven wat ze aan premie betalen. De gemiddelden over de huishoudens waarvan het wel bekend is staan weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 4.4.1 Totale premie brand- en inboedel en AVP-verzekering, per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/Pensioen	Alle huishoudens
	€		€	€	€	€
Alleenstaand	26	19	23	22	22	23
Eenoudergezin	27	11	24	29		24
Paar zonder kind	17	20	20	19	26	24
Tweeoudergezin	13		19	19		17
Totaal	24	17	23	24	23	23

Gemiddeld betalen de huishoudens die één van de verzekeringen hebben, en waarvan de premie bekend is, 23 euro per maand. De gemiddelde premies lopen niet ver uiteen.

4.5 Kosten van kinderen en kinderopvang

Van de huishoudens met kinderen heeft 37% niet-vergoede kosten te hebben die samenhangen met de opleiding en/of opvang van de kinderen. Tweeoudergezinnen hebben in deze categorie twee keer zoveel kosten dan eenoudergezinnen, omdat deze gemiddeld meer kinderen, en ook vaak oudere kinderen hebben. Tweeoudergezinnen geven duidelijk meer uit aan schoolkosten, terwijl alleenstaande ouders meer aan kinderopvang spenderen. Werkende en zelfstandige ouders maken, evenals in de vorige meting, het vaakst gebruik van kinderopvang. De gemiddelden van de diverse kosten van kinderen staan in de navolgende tabel.

Tabel 4.5.1 Niet-vergoede kosten van kinderen per jaar

	School-en studie	Excursies	Schoolboeken	Andere schoolkosten	Kinderopvang	Totaal
Eenoudergezin	411	102	362	316	444	617
Paar met kinderen	904	117	233	765	240	1.272
Totaal	476	104	348	426	415	701

4.6 Opleidingskosten van volwassenen

Van alle respondenten zegt 8% op het moment van onderzoek een opleiding te volgen. Rond de helft van hen heeft zelf uitgaven aan deze opleiding; ze betaalden over 2013 gemiddeld 1127 euro.

4.7 Schulden

Van de onderzochte huishoudens heeft 49% een schuld in de vorm van lening(en), betalingsachterstand(en) of krediet aankopen. In de onderstaande tabel staat een weergave van het aandeel huishoudens met een schuld naar huishoudenstype en bron van inkomen.

Tabel 4.7.1 Aandeel huishoudens met één of meer schulden, per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	%		%	%	%	%
Alleenstaand	72	83	61	54	18	45
Eenoudergezin	90	40	68	40		66
Paar zonder kind	33	67	50	33	24	31
Tweeoudergezin	62		74			62
Totaal (gemiddeld)	73	58	64	48	20	49

Opvallend is het hoge aandeel schuldenaren onder de werkenden, maar ook onder de bijstandsgerechtigden is het aandeel relatief hoog. Traditioneel hebben 65-plussers veel minder vaak een schuld. Daarnaast is te zien dat, evenals in de vorige metingen, huishoudens met kinderen veel vaker een schuld hebben dan kinderloze huishoudens. Evenals in de vorige metingen bepalen vooral leeftijd en inkomensbron het schuldaandeel. Het hogere schuldpercentage onder de huishoudens met kinderen wordt dus niet bepaald door de aanwezigheid van kinderen, maar veeleer door de leeftijd van de respondent: in de levensfase dat er kinderen in een huishouden zijn, is het risico op het maken van schulden groter. De gemiddelde hoogte van de restschuld staat in de onderstaande tabel.

Tabel 4.7.2 Gemiddelde restschuld per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	6.103	26.106	7.871	2.908	1.126	6.910
Eenoudergezin	5.421	2.593	9.258	1.572		7.176
Paar zonder kind	760	20.248	1.902	8.183	1.980	4.245
Tweeoudergezin	21.610		4.320			7.882
Totaal (gemiddeld)	7.185	21.773	7.539	2.989	1.379	6.867

In de laatste kolom is te zien dat de gemiddelde restschuld rond de 7.000 euro bedraagt. De zelfstandigen hebben, net als in de vorige meting, veruit de hoogste gemiddelde schulden; dit komt vooral door hoge bankkredieten in verband met het bedrijf die in deze groep zijn te vinden. Traditioneel hebben de ouderen de laagste gemiddelde schuld. We zien geen

significante verschillen als we de gemiddelde schuldhoogte vergelijken over kenmerken als geslacht, leeftijd, geboorteland en bron en hoogte van het inkomen

In de navolgende tabel zijn de crediteuren van de onderzoeksgroep in beeld gebracht, alsmede de gemiddelde aflossing, de gemiddelde restschuld en de som van alle schulden per crediteur. De gemiddelde schuld bedraagt, zoals eerder beschreven, bijna 7.000 euro. Een derde van alle huishoudens (66% van de huishoudens met een schuld) lost af op haar schuld, en doet dat met een gemiddeld bedrag van 120 euro per maand. Omdat de tabel is gesorteerd naar de frequentie van de crediteur, bevinden de meest voorkomende schuldeisers zich bovenin de tabel. Roodstand en schulden bij de bank zijn enigszins afgenomen, maar de Belastingdienst en de zorgverzekeraars zijn nog steeds de meest prominente schuldeisers in onze onderzoeksgroep. De hoogste gemiddelde restschulden zien we bij de (krediet)banken. Ook de gemiddelde restschuld bij de deurwaarders is hoog, maar dit komt doordat het hier vaak om een bundeling van verschillende schuldeisers gaat.

Tabel 4.7.3 Gemiddelde maandelijkse schuldaflossing en totale restschuld per huishoudenstype en bron van inkomen

	Gemiddelde aflossing per maand		Gemiddelde totale restschuld	
	€	% N	€	% N
Belastingdienst	75	12%	1.621	14%
Ziektekostenverzekeraar	69	6%	4.569	8%
Energiemaatschappij	84	4%	835	5%
Werk & Inkomen (Sociale dienst)	64	4%	3.468	6%
Deurwaarder	102	3%	5.653	6%
Postorderbedrijf	55	3%	1.276	5%
Verhuurder	104	3%	1.295	4%
Bank	126	3%	5.669	4%
Roodstand	73	2%	766	12%
Kredietbank Rotterdam	62	1%	7.322	2%
Telefoonprovider	76	1%	945	2%
Waterbedrijf	41	1%	259	1%
CJIB	92	1%	1.879	3%
Kabelmaatschappij	7	0%	4.344	1%
Anders	68	7%	9.858	11%
Totaal (gemiddeld)	120	33%	6.867	44%

In de onderstaande tabel staat een overzicht van het percentage huishoudens dat aflost op een schuld naar bron van inkomen en huishoudenstype; in de tabel daaronder het bedrag dat maandelijks wordt afgelost.

Tabel 4.7.4 Aandeel huishoudens dat maandelijks aflost op een of meer schulden, per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%	%
Alleenstaand	51	39	34	28	12	27
Eenoudergezin	65	40	51	30		49
Paar zonder kind	33	67	22	17	20	23
Tweeoudergezin	39		70			53
Totaal (gemiddeld)	52	36	43	27	14	33

We zien eenzelfde beeld als tijdens de vorige meting: van de huishoudens met kinderen lost rond de helft af; bij de kinderloze huishoudens is het aandeel veel kleiner. Opvallend is het grote aandeel huishoudens dat aflost met een baan. Dit heeft niet alleen te maken met het hogere percentage schuldenaren onder werkenden, maar ook met het feit dat werkenden met schulden vaker aflossen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met hun gemiddeld hogere inkomen. In de onderstaande tabel is te zien dat de zelfstandigen de hoogste gemiddelde aflossingen betalen.

Tabel 4.7.5 Gemiddeld maandelijks aflossingsbedrag van de huishoudens die aflossen op één of meer schulden, per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	95	146	111	79	80	99
Eenoudergezin	152	112	138	72		133
Paar zonder kind	100	300	59	335	82	120
Tweeoudergezin	336		138			179
Totaal (gemiddeld)	138	166	126	85	81	120

Slechts een minderheid van de onderzochte huishoudens met schulden (10%) krijgt hulp bij de schulden. De helft hiervan krijgt ondersteuning van de Kredietbank Rotterdam in de vorm van een schuldhelpverleningstraject; de andere helft krijgt hulp van het maatschappelijk werk of een andere instantie. Opmerkelijk is dat, onafhankelijk van de schuldhoogte, alleenstaande ouders, bijstandsgerechtigden en allochtonen veel vaker gebruik maken van schuldhelpverlening dan anderen. Werkenden, zelfstandigen en respondenten met een andere uitkering maken veel minder van de schuldhelpverlening gebruik. Het is onduidelijk of dit te maken heeft met de toegankelijkheid van de schuldhelpverlening, dan wel met de

grotere bekendheid of de grotere vraag onder de categorieën die meer gebruik maken van de schuldhulpverlening.

Rond de 60% van de huishoudens met een of meer schulden ondervindt naar eigen zeggen financiële problemen van de schuldproblematiek. Hoewel de gemiddelde restschuld en aflossingen van de groep die haar schuld als problematisch ervaart hoger zijn, is er geen significant verband tussen schuldhoogte en ervaren financiële problematiek.

4.8 De totale onontkoombare lasten

Een optelling van de posten in de voorgaande paragrafen levert het totaal van de onontkoombare lasten op. Hiervoor zijn jaarbedragen van kostenposten die vaak jaarlijks of onregelmatig worden betaald, omgerekend naar maandniveau.

Tabel 4.8.1 Onontkoombare lasten, per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	211	226	202	206	183	197
Eenoudergezin	322	205	252	257		263
Paar zonder kind	343	442	260	288	306	304
Tweeoudergezin	467	129	379	204		392
Totaal (gemiddeld)	279	236	243	225	210	235

Alle huishoudens geven gemiddeld 235 euro per maand uit aan onontkoombare lasten. Door de relatief hoge kosten van kinderen en kinderopvang geven de tweeoudergezinnen een groter deel van hun budget uit aan deze kosten dan de andere huishoudenstypen: 20%, tegen een gemiddelde van 16%. Als we de onontkoombare lasten afzetten tegen het besteedbare jaarinkomen op maandbasis, ontstaat het beeld zoals weergegeven in de navolgende tabel. De onontkoombare lasten zijn daarin weergegeven als percentage van het jaarinkomen op maandbasis.

Tabel 4.8.2 Onontkoombare lasten als percentage van het jaarinkomen op maandbasis, per huishoudentype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%	%
Alleenstaand	15	18	17	19	13	16
Eenoudergezin	19	14	15	17		16
Paar zonder kind	20	34	15	18	16	17
Tweeoudergezin	24	7	19	11		20
Totaal (gemiddeld)	18	18	17	18	14	16

De onontkoombare lasten nemen gemiddeld 16% van het besteedbare jaarinkomen op maandbasis in. De gemiddelden van de verschillende huishoudentypen komen dicht bij elkaar.

4.9 Ontwikkeling van de onontkoombare lasten 2012-2013

In deze paragraaf maken we een vergelijking tussen de onontkoombare lasten in 2012 en 2013 over het vaste panel. In de navolgende tabel is te zien dat de huishoudens in het panel in absolute bedragen 5% meer aan deze lastencategorie zijn gaan uitgeven. De verschillende kostencomponenten laten een wisselend beeld zien: de kosten van de ziektekostenverzekering en andere verzekeringen stegen, evenals de opleidingskosten. De gemiddelde schuldaflossing daalde echter enigszins. Het aandeel van het maandelijks budget dat aan de onontkoombare lasten wordt uitgegeven, bleef gelijk: 16%.

Tabel 4.9.1 Gemiddelde bedragen van de onontkoombare lasten naar huishoudenstype in 2011 en 2012 (vaste panel)

	Alleenstaand		Eenoudergezin		Paar zonder kinderen		Tweeoudergezin		Alle huishoudens	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
Ziektekosten	141	148	149	149	235	255	231	244	161	168
Brand- inboedel en AVP	18	23	20	29	18	26	19	17	18	24
Kosten kinderen			55	46			62	108	57	57
Opleidingskosten volw.	5	67		113	74	83		167	51	98
Schuldaflossing	146	101	121	152	365	129	164	178	159	126
Totaal	184	199	247	270	336	308	363	389	228	239
Quote (% jaarinkomen)	16	15	16	16	21	17	19	19	16	16

Bij de ontwikkeling van de onontkoombare lasten over de verschillende inkomensbronnen is te zien dat de 65-plussers nagenoeg hetzelfde bedrag uitgeven als een jaar geleden, waardoor de quote enigszins daalde. Bij de andere inkomensbronnen zien we een stijging van de quote met 2 à 3 procentpunt. In de onderstaande tabel staat een overzicht.

Tabel 4.9.2 Gemiddelde bedragen van de onontkoombare lasten naar soort inkomen in 2011 en 2012 vaste panel)

	Werk		Zelfstandig		WWB		Andere uitkering		AOW/Penstoen		Alle huishoudens	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
Ziektekosten	163	160	150	149	167	167	150	166	160	175	161	168
Brand- inboedel en AVP	19	27	21	20	19	25	16	24	17	23	18	24
Kosten kinderen	49	72	25		65	48	57	32			57	57
Opleidingskosten volw.		118	74	48	5	101		101			51	98
Schuldaflossing	170	145	407	177	121	125	111	86	128	88	159	126
Totaal	263	286	434	248	234	254	208	226	183	204	228	239
Quote (% jaarinkomen)	16	18	39	19	16	17	18	17	13	13	16	16

4.10 Samenvatting

Onontkoombare lasten zijn uitgaven die een huishouden iedere maand min of meer gedongen doet, en die samen met de woonlasten behoren tot de categorie lasten die weinig beïnvloedbaar zijn door vrije keuze of bezuiniging. Hiertoe behoren ook de ziektekosten. Aan het gebruik van de collectieve ziektekostenverzekering werd al eerder aandacht besteed in hoofdstuk 1. Conclusies daar was dat het gebruik van de collectieve verzekering is gedaald. Daarnaast bleek dat de collectief verzekerden gemiddeld meer aan premie betalen dan de anders verzekerden, maar dat hun dekking over het algemeen completer is. Daarnaast blijkt dat niet-collectief verzekerden veel vaker een eigen risico betaalden in 2013: rond 15% van de collectief verzekerden betaalde in 2013 een eigen bijdrage, tegen tweederde van de elders verzekerden. De uitgaven aan ziektekosten bij de huishoudens in het vaste panel stegen in de periode 2012-2013 met gemiddeld 4%.

Nog steeds is rond een kwart van de huishoudens niet verzekerd tegen de basale risico's van schade door brand of aan inboedel of wettelijke aansprakelijkheid. Onder de onverzekerden vinden we relatief veel jongeren en allochtonen. De gemiddelde premie aan deze verzekeringen steeg met ruim 30%.

Rond de 40% van de huishoudens met kinderen heeft niet-vergoede kosten die samenhangen met de kinderen. Tweeoudergezinnen geven ruim twee keer zoveel aan deze kosten uit, omdat ze vaak meer en ook oudere kinderen hebben. Ze geven daardoor meer uit aan schoolgerelateerde kosten, terwijl alleenstaande ouders juist meer uitgeven aan kinderopvang. Bij de eenoudergezinnen zagen we in vergelijking met de vorige meting een lichte daling van de gemiddelde kosten, terwijl die bij de tweeoudergezinnen juist stegen.

Het aandeel huishoudens met schulden steeg van 41% naar 49%. De gemiddelde restschuld steeg van circa 4.600 naar circa 6.800 euro. In de levensfase dat opgroeiende kinderen deel uitmaken van een huishouden (25 tot 45 jaar) is het percentage schuldenaren het hoogst: 70%. Ondanks de stijging van het schuldpercentage daalde in het panel de gemiddelde aflossing van 158 naar 126 euro per maand. Huishoudens met kinderen lossen gemiddeld wat meer af dan kinderloze huishoudens.

De totale onontkoombare lasten stegen sinds de vorige meting met 5%. Het aandeel van het maandelijkse budget dat aan deze lasten wordt gespendeerd, bleef gelijk op 16%.

5 Het vrij besteedbaar inkomen

Door de woonlasten en onontkoombare lasten op het jaarinkomen op maandbasis in mindering te brengen, komen we tot het vrij besteedbare inkomen van de huishoudens. Van het vrij besteedbare inkomen moeten voeding, kleding, verzorging, communicatie, informatie, vervoer en participatie worden bekostigd.

5.1 Het vrij besteedbaar inkomen

Het vrij besteedbare inkomen is berekend over de cases met een volledige dataset (n=542). De gemiddelden per huishoudenstype en bron van inkomen staan in de onderstaande tabel.

Tabel 5.1.1 Vrij besteedbaar inkomen per maand, per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	669	476	426	470	625	548
Eenoudergezin	801	405	671	622		679
Paar zonder kind	834	1.833	789	782	913	886
Tweeoudergezin	663	1.008	866	1.008		813
Totaal (gemiddeld)	704	564	580	549	688	630

De huishoudens houden gemiddeld 630 per maand over om vrij te besteden. Door hun gemiddeld hogere inkomen houden paren meer over. Als we het vrij besteedbare bedrag afzetten tegen het jaarinkomen op maandbasis, blijkt dat de huishoudens gemiddeld 43% van hun jaarinkomen op maandbasis overhouden om vrij te besteden. In de onderstaande tabel staat een overzicht van de gemiddelden per huishoudenstype en bron van inkomen.

Tabel 5.1.2 Vrij besteedbaar inkomen als percentage van het besteedbaar jaarinkomen op maandbasis, per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/ Pensioen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%	%
Alleenstaand	46	35	36	37	45	41
Eenoudergezin	45	28	41	41		41
Paar zonder kind	48	63	48	47	48	48
Tweeoudergezin	34	57	45	53		42
Totaal (gemiddeld)	44	37	39	39	45	42

Het beeld van het vrij besteedbaar inkomen wordt anders als we de omvang van het huishouden in de berekening betrekken. In de onderstaande tabel staat een overzicht van het gemiddelde vrij besteedbare bedrag en quote naar huishoudensomvang, alsmede het vrij besteedbare bedrag per gezinslid.

Tabel 5.1.3 Gemiddeld vrij besteedbaar inkomen in maandelijks bedrag, als percentage van het jaarinkomen op maandbasis en per gezinslid

Aantal leden van het huishouden	Vrij besteedbaar bedrag (€)	Vrij besteedbaar bedrag (%)	Vrij besteedbaar bedrag per gezinslid (€)
1	544	41	544
2	751	44	376
3	741	43	247
4	819	43	205
5	832	45	166
6	883	46	147
7	994	45	142
Totaal	630	42	455

Hoewel het vrij besteedbare bedrag stijgt met de omvang van het huishouden, daalt het besteedbare bedrag per lid van het huishouden navenant. Huishoudens met vier gezinsleden of meer hebben maandelijks rond 200 euro of minder vrij te besteden per gezinslid.

5.2 Ontwikkeling van het vrij besteedbare inkomen

In de onderstaande tabel staat de ontwikkeling van het vrij besteedbaar bedrag over de periode 2011-2012, alsmede de bijbehorende quote weergegeven. In absolute cijfers is het vrij besteedbare bedrag nagenoeg gelijk gebleven; de quote daalde met gemiddeld 0,8%. Alleen de kinderloze paren beneden de 65 jaar gingen er enigszins op vooruit; huishoudens met kinderen, en dan met name de eenoudergezinnen, hielden juist minder vrij te besteden over.

Tabel 5.2.1 Gemiddeld vrij besteedbaar inkomen naar huishoudenstype in 2012 en 2013 (vaste panel)

	2012		2013		Verschil	
	€	%	€	%	€	%-punt
Alleenstaand <65	494	39	495	38	1	-1,0
Alleenstaand 65+	609	45	637	46	28	0,2
Eenoudergezin	743	46	704	43	-39	-3,0
Paar zk <65	702	43	845	48	144	4,8
Paar zk 65+	864	48	917	47	53	-0,1
Paar met kinderen	894	46	860	44	-33	-1,6
Total	638	43	644	42	6	-0,8

De relatief sterke daling van het vrij besteedbaar bedrag van alleenstaande ouders heeft te maken met het feit dat relatief veel van hen terugzakten van betaald werk naar een uitkering; deze categorie levert het meest van haar inkomen in, en dus ook van het vrij besteedbare bedrag. Dat is te zien in de onderstaande tabel.

Tabel 5.2.3 Ontwikkeling van het vrij besteedbaar inkomen naar wijziging inkomensbron in 2012 (vaste panel) in euro's per maand en als percentage in vergelijking met de nulmeting

	€	%
Van werk naar uitkering	-150	-23,8%
Van uitkering naar werk	-101	-16,0%
Van WW naar WWB	134	35,2%
Gepensioneerd	224	35,2%
Nog steeds aan het werk	69	10,4%
Nog steeds een WWB-uitkering	-26	-4,1%
Nog steeds een andere uitkering	-29	-4,9%
Nog steeds AOW/pensioen	23	3,5%
Overig	18	3,2%
Alle huishoudens	6	0,9%

De respondenten die betaald werk verruilden voor een uitkering hebben veruit het meest (24%) van hun besteedbaar inkomen ingeleverd. Opmerkelijk is dat ook de respondenten die vanuit een uitkering aan het werk gingen hun besteedbare ruimte er op achteruit zagen gaan. De vooruitgang in koopkracht van deze groep wordt tenietgedaan door hogere uitgaven. Respondenten die aan het werk bleven zagen hun besteedbare ruimte groeien. Respondenten die in de uitkering bleven, gingen er iets op achteruit. Respondenten die met pensioen gingen, maar ook die terugzakten van WW naar WWB gingen er enigszins op vooruit.

5.3 Beoordeling van de eigen financiële situatie

We vroegen de respondenten hun eigen financiële situatie te beoordelen: slaagt men erin om van het inkomen rond te komen? Eén procent van de huishoudens blijft dit antwoord schuldig. Van de overigen staat in de volgende tabel een overzicht van de beantwoording. In de laatste kolom is te zien dat rond de helft van de huishoudens aangeeft gemakkelijk of precies rond te kunnen komen. De andere helft zegt hierin moeilijk of niet te slagen. Er is een sterk verband tussen enerzijds huishoudentype en bron van inkomen, en aan de andere kant de beleving van de financiële situatie. Respondenten met kinderen geven veel vaker dan respondenten zonder kinderen aan moeilijk of niet rond te kunnen komen. Bij de alleenstaanden en kinderloze paren zegt een meerderheid wel rond te kunnen komen.

Tabel 5.3.1 Eigen beoordeling van de financiële situatie, naar huishoudentype

	Alleenstaand	Eenoudergezin	Paar zonder kinderen	Tweeoudergezin	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%
ik kom gemakkelijk rond	3		2	5	3
ik kom precies rond	51	29	57	32	46
Ik kom moeilijk rond en heb soms een betalingsachterstand	36	47	33	57	39
Ik kom niet rond en heb iedere maand een betalingsachterstand	10	24	8	7	12
Totaal	100	100	100	100	100

In de navolgende tabel staat de beantwoording uitgewerkt over de bron van inkomen. Opmerkelijk is dat we bij de werkenden het hoogste percentage respondenten vinden die naar eigen oordeel niet kunnen rondkomen, nog hoger dan bij de bijstandsgerechtigden. Het eigen oordeel over de financiële situatie is bij de gepensioneerden veel vaker positief dan bij de andere inkomensgroepen.

Tabel 5.3.2 Eigen beoordeling van de financiële situatie, naar bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/Pensioen	Alle huishoudens
	%		%	%	%	%
ik kom gemakkelijk rond	9	4	1	1	3	3
ik kom precies rond	34	44	31	40	71	46
Ik kom moeilijk rond en heb soms een betalingsachterstand	38	48	50	49	21	39
Ik kom niet rond en heb iedere maand een betalingsachterstand	20	4	17	9	5	12
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Evenals in de vorige rapportage constateren wij een sterk verband tussen de beoordeling van de financiële situatie en schuldvorming. Van de huishoudens met schulden zegt bijna driekwart moeilijk of niet rond te kunnen komen, tegen 30% van de huishoudens zonder schulden. Dat betekent ook dat categorieën die vaker een schuld hebben (met name jongeren en werkenden) ook vaker aangeven moeilijk rond te kunnen komen. In de navolgende tabel staat een overzicht.

Tabel 5.3.3 Eigen beoordeling van de financiële situatie, naar bron van inkomen

	Geen schulden	Schulden	Totaal
	%	%	%
Ik kom gemakkelijk rond	3	3	3
Ik kom precies rond	67	24	46
Ik kom moeilijk rond en heb soms een betalingsachterstand	27	52	39
Ik kom niet rond en heb iedere maand een betalingsachterstand	3	22	12
Totaal	100	100	100

Voor de deelnemers aan de laatste twee metingen is nagegaan in hoeverre het oordeel over de financiële situatie is veranderd. Ruim 80% van de respondenten denkt hetzelfde over haar financiële situatie als vorig jaar. Rond tweederde van deze groep beoordeelt haar financiële situatie nog steeds redelijk tot goed; een derde vindt deze nog steeds moeilijk of slecht. Van de 20% wier oordeel wel veranderde, oordeelde rond de helft positiever over de financiële situatie, de andere helft juist negatiever. De exacte veranderingen staan weergegeven in de onderstaande tabel; in de donkergroene cellen staan de percentages respondenten waarvan het oordeel niet veranderde.

Tabel 5.3.4 Verandering in de beoordeling van de financiële situatie 2012-2013 (%)

Oordeel 2012>	Gemakkelijk	Precies	Moeilijk	Niet	Totaal
	%	%	%	%	%
Oordeel 2013v					
Gemakkelijk	20	2	2		2
Precies	80	79	21		51
Moeilijk		17	66	41	36
Niet		2	11	59	10
Totaal	100	100	100	100	100

Opmerkelijk is dat een verbetering van de inkomenssituatie, bijvoorbeeld de stap van uitkering naar werk, niet per definitie een beter oordeel over de financiële situatie oplevert. Van de respondenten die van uitkering naar werk gingen, beoordeelt 14% zijn financiële situatie positiever, maar aan de andere kant zegt 7% dat zijn of haar financiële situatie is verslechterd. Nog eens rond de 60% zegt dat ze nog steeds moeilijk of niet rondkomt. Wijzigingen in de aard en de hoogte van het inkomen laten dus geen significant verband zien met een verandering in het oordeel over de financiële situatie.

We vroegen de respondenten in deze meting voor de eerste maal of ze voldoende geld hadden om enkele als noodzakelijk beschouwde zaken en voorzieningen te bekostigen. Deze vraag wordt ook gesteld in het Sociaal-Economisch Leefsituatie Onderzoek van het CBS, zodat de beantwoording kan worden vergeleken met alle inwoners van Nederland. De vraag luidde: 'Heeft u voldoende geld om....?', waarna de verschillende items werden genoemd. In onderstaande tabel staat het percentage respondenten dat de vraag met 'nee' beantwoordde, vergeleken met het landelijke onderzoek.

Tabel 5.3.5 Percentage respondentent dat aangeeft onvoldoende geld te hebben voor enkele noodzakelijke uitgaven, in dit onderzoek (2013) en in het (landelijke) Sociaal-economisch Leefsituatieonderzoek van CBS (2011)

	Koopkrachtonderzoek Rotterdam 2013	Nederland totaal (2011)
	%	%
<i>Onvoldoende geld voor:</i>		
Het vervangen van versleten meubels door nieuwe	85	24
Het regelmatig kopen van nieuwe kleding	80	15
Jaarlijks een week vakantie	76	20
Het tenminste één keer per maand te eten vragen van familie/kennissen	67	9
Het goed verwarmen van het huis	33	2
Tenminste om de andere dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis	22	3
Minimaal één item genoemd	95	37

Daarnaast werd uitsluitend aan de respondenten met kinderen gevraagd, in hoeverre zij naar hun eigen oordeel hun kinderen iets door geldgebrek moeten onzeggen. De beantwoording staat weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 5.3.6 Beantwoording van de vraag: 'Doordat ik te weinig geld heb...': door de respondenten met kinderen (%)

	Eenouder- gezin	Tweeouder- gezin	Alle huishoudens met kinderen
	%	%	%
...kan ik voor mijn kind geen dure vrijetijdsspullen kopen	81	92	84
...kan mijn kind niet op vakantie of dagjes uit	66	65	65
...kan mijn kind niet voldoende (of nieuwe) kleren kopen	58	54	57
...kan mijn kind geen verjaardagsfeestje geven	49	41	47
...heeft mijn kind last van spanningen in het gezin	28	15	24
...is er geen opvang voor mijn kind na school	18	33	22
...draagt mijn kind tweedehands schoenen	20	28	22
...neemt mijn kind niet deel aan uitstapjes van school	19	18	18
...heeft mijn kind er last van dat er geen telefoon is	14	22	16
...krijgt mijn kind niet dagelijks een warme maaltijd	14	5	12
...krijgt mijn kind niet de medicijnen die hij/zij nodig heeft	5	15	8
N=124			

Meer dan de helft van de respondenten met kinderen zegt door geldgebrek geen dure vrijetijdsspullen voor de kinderen te kunnen kopen, niet op vakantie of dagjes uit te kunnen gaan of onvoldoende (nieuwe) kleren te kunnen kopen. Nog eens rond de helft zegt het kind geen verjaardagsfeestje te kunnen geven. Opmerkelijk is dat een derde van de tweoudergezinnen aangeeft door geldgebrek geen naschoolse opvang voor het kind of de kinderen te kunnen regelen. Tenslotte werd aan de respondenten gevraagd of, en zo ja, op welke zaken ze het afgelopen jaar hebben bezuinigd. De beantwoording staat weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 5.3.7 Beantwoording van de vraag: 'Op welke zaken heeft u het afgelopen jaar bezuinigd?' (%)

	%
Kleding	71
Vakantie	66
Voeding en dranken	51
Recreatie en cultuur	40
Elektriciteits-, gas- en waterverbruik	38
Vervoer	36
Tabak	14
Anders	9
N=575	

5.4 Besteding van het vrij besteedbaar inkomen

Om een indruk te geven van de lasten die nog moeten worden betaald van het vrij besteedbaar inkomen is op basis van referentiebudgetten van het NIBUD en SCP per huishouden berekend wat het huishouden minimaal nodig heeft om de lasten die onder het vrij besteedbaar budget vallen, te bekostigen.⁴ Het gaat dan om de functionele uitgaven en overige uitgaven. Onder functionele uitgaven verstaan we kosten die te maken hebben met de deelname aan de samenleving, te weten:

- kosten van telefoon, kabel en internet;
- kosten van contributie en abonnementen;
- kosten van vervoer.

⁴ NIBUD, Budgethandboek 2013. Kerncijfers huishoudfinanciën (Utrecht 2013)

Onder de overige uitgaven vallen de kosten van levensonderhoud, te weten:

- voeding;
- kleding;
- persoonlijke verzorging;
- reiniging;
- onderhoud aan huis en tuin.

Bij beide categorieën uitgaven moet worden benadrukt dat ze sterk afhankelijk zijn van persoonlijke keuze, en daarom subject van bezuiniging kunnen zijn. Vooral uitgaven aan voeding en kleding kunnen vrij gemakkelijk worden beïnvloed door bezuiniging, bijvoorbeeld door 'koopjesjagen' of het aanschaffen van tweedehands kleding. Ook op de markt van telefoon en internet bestaan er veel mogelijkheden om de uitgaven te drukken.

NIBUD en SCP hebben op basis van budgetonderzoek op basis van het inkomen en het aantal personen in een huishouden berekend wat een huishouden minimaal nodig heeft om deze zaken te bekostigen. Deze bedragen zijn voor elk huishouden in de onderzoeksgroep doorberekend, en vervolgens geconfronteerd met het vrij besteedbaar inkomen. Voordat we op het resultaat van deze exercitie komen, worden in de onderstaande tabel eerst de gemiddelde bedragen van functionele en overige uitgaven per huishoudentype en bron van inkomen gepresenteerd.

Tabel 5.4.1 Functionele lasten en quote per huishoudentype en bron van inkomen

	Alleenstaand	Eenoudergezin	Paar zonder kinderen	Tweeoudergezin	Alle huishoudens
Telefoon, kabel en internet (€)	16	30	32	50	23
Kosten contributie en abonnementen (€)	53	53	53	53	53
Kosten vervoer (€)	9	22	18	34	15
Totaal functionele lasten (€)	78	104	103	137	91
Quote functionele lasten (%)	6,1	6,6	5,8	7,4	6,3

Bron: NIBUD, Budgethandboek 2013

Volgens de cijfers van het NIBUD/SCP hebben de huishoudens in ons panel gemiddeld rond de 90 euro per maand nodig om de functionele lasten te bekostigen. Dat is iets meer dan 6% van het jaarinkomen op maandbasis. Doordat contributie, abonnementen en vervoer afhankelijk zijn de omvang van het huishouden, hebben de tweeoudergezinnen de hoogste gemiddelde lasten. Bij hen bedraagt de gemiddelde quote 7%. Met name voor de huishoudens met kinderen zijn de quotes door de kostenstijgingen aanmerkelijk gestegen sinds vorig jaar; de quote steeg van gemiddeld 6% naar gemiddeld 10%, een stijging van vier procentpunt.

Als het gaat om de overige uitgaven, komen we op basis van referentiebudgetten op de volgende gemiddelden voor de huishoudens in het panel.

Tabel 5.4.2 Overige uitgaven en quote per huishoudenstype en bron van inkomen

	Alleenstaand	Eenoudergezin	Paar zonder kinderen	Tweeoudergezin	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€
Kosten voeding	171	353	336	579	259
Kosten kleding	51	107	102	167	77
Kosten persoonlijke verzorging	14	29	28	47	21
Kosten reiniging	7	10	9	12	8
Kosten onderhoud huis en tuin	19	24	27	27	22
Totaal overige uitgaven	262	523	502	832	387
Quote overige uitgaven	21	33	28	45	26

Bron: NIBUD, Budgethandboek 2013

Volgens de budgetten van NIBUD/SCP hebben de huishoudens in ons panel gemiddeld 387 euro per maand nodig om de overige uitgaven te bekostigen. Dat is 26% van het jaarinkomen op maandbasis. De kosten van voeding en kleding hebben hierin het grootste aandeel. De tweeoudergezinnen ook in deze categorie de hoogste uitgaven: de kosten voor voeding bedragen gemiddeld rond de 580 euro per maand, terwijl de kosten voor kleding ruim 160 euro per maand bedragen. De tweeoudergezinnen hebben gemiddeld 45% van het jaarinkomen op maandbasis nodig om deze uitgavencategorie te bekostigen. Als we bovenstaande lasten confronteren met het vrij besteedbare inkomen van de huishoudens,

kunnen we nagaan in hoeverre het besteedbare budget toereikend is om functionele lasten en overige uitgaven te bekostigen. In onderstaande tabel staat het resterende saldo van het vrij besteedbare inkomen na aftrek van de functionele lasten en overige uitgaven. Ook deze tabel is gebaseerd op de 541 huishoudens die betrokken zijn bij de totaaltelling.

Tabel 5.4.3 Resterend saldo besteedbaar inkomen na verdiscontering functionele lasten en overige uitgaven, per huishoudenstype en bron van inkomen

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/Pensioen	Alle huishoudens
	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	323	143	95	131	289	212
Eenoudergezin	73	-191	-5	2		6
Paar zonder kinderen	226	1.203	170	145	316	281
Tweeoudergezin	-169	184	-202	-435		-182
Alle huishoudens	183	141	26	87	295	149

Gemiddeld houden de huishoudens 149 euro over als de referentiebedragen van het NIBUD op het vrij besteedbare bedrag in mindering zijn gebracht. Huishoudens met kinderen hebben het, zoals ook uit de vorige meting bleek, het moeilijkst. Van de bijstandsgerechtigden blijft er voor de huishoudens met kinderen gemiddeld een negatief saldo over aan het einde van de maand. Tweeoudergezinnen hebben het in alle inkomenscategorieën moeilijk: gemiddeld komen zij aan het eind van de maand rond 180 euro tekort. Uiteraard gaat het hier om gemiddelden: er zijn huishoudens die op basis van deze berekening een positief saldo overhouden, maar ook huishoudens die een negatief saldo overhouden. Rond een kwart van de huishoudens heeft op basis van deze berekening een negatief saldo. In de navolgende tabel staat een overzicht van het percentage huishoudens met een negatief saldo naar huishoudenstype en primaire bron van inkomen.

Tabel 5.4.4 Percentage huishoudens met een negatief saldo na aftrek van alle uitgaven, naar huishoudentype en bron van inkomen (%)

	Werk	Zelfstandig	WWB	Andere uitkering	AOW/Pensioen	Alle huishoudens
	%	%	%	%	%	%
Alleenstaand	9	39	24	20	5	14
Eenoudergezin	42	100	43	35		43
Paar zonder kinderen			11	17	8	9
Tweeoudergezin	62		85	100		74
Alle huishoudens	25	39	38	25	6	24

Ook hier wordt de kwetsbaarheid van de huishoudens met kinderen, en dan met name de tweeoudergezinnen, duidelijk. Bijna de helft van de eenoudergezinnen en bijna driekwart van de tweeoudergezinnen houdt aan het eind van de maand een negatief saldo over. Opvallend is ook het relatief hoge aandeel werkende respondenten met kinderen dat onder de rode streep terecht komt. Van de zelfstandigen heeft rond 40% aan het eind van de maand een negatief saldo. Als we nagaan welke factoren van invloed zijn op de vraag of een huishouden een positief of negatief saldo overhoudt, is dat op de eerste plaats de hoogte van het inkomen. Hoe hoger het inkomen, hoe hoger het percentage huishoudens dat boven de rode streep blijft. De tweede factor van betekenis is de huishoudensomvang: met het aantal kinderen stijgt ook het aandeel huishoudens dat een negatief saldo overhoudt aan het eind van de maand. Ter illustratie staat in de onderstaande tabel het percentage huishoudens met een positief of negatief saldo naar het aantal kinderen.

	Negatief saldo	Positief saldo	Totaal
Aantal kinderen	%	%	%
0	14	87	100
1	37	63	100
2	68	32	100
3	75	25	100
4	100		100
5	100		100
Gemiddeld	24	76	100

Overigens zien we dat de huishoudens met een negatief saldo meer dan twee keer zo vaak schulden hebben dan huishoudens met een positief saldo. Van de eerste groep heeft 72% schulden, tegen 42% van de tweede groep. Kijken we naar de huishoudens die daadwerkelijk aflossen op een schuld, dan zien we dat ruim de helft van de huishoudens met een negatief saldo een maandelijkse aflossing heeft, tegen een kwart van de huishoudens met een positief saldo. Het is interessant om na te gaan in hoeverre de eigen beoordeling van de financiële situatie, zoals die aan de orde kwam in paragraaf 6.1, strookt met de berekening van het saldo op basis van de financiële gegevens. In de onderstaande tabel staat een overzicht van het oordeel over de eigen financiële situatie, uitgesplitst naar de huishoudens met een positief of een negatief saldo.

Tabel 5.4.5 Het eigen oordeel van de respondent over de financiële situatie, uitgesplitst naar de huishoudens met een negatief of positief saldo op basis van de financiële gegevens (%)

	Positief saldo	Negatief saldo	Alle huishoudens
ik kom gemakkelijk rond	3%	1%	2%
ik kom precies rond	53%	23%	46%
Ik kom moeilijk rond en heb soms een betalingsachterstand	35%	51%	39%
Ik kom niet rond en heb iedere maand een betalingsachterstand	9%	25%	13%
Totaal	100%	100%	100%

Hoewel de samenloop niet perfect is, is wel te zien huishoudens met een negatief saldo veel vaker hun financiële situatie negatief beoordelen dan huishoudens met een positief saldo. Van de huishoudens met een negatief saldo zegt ruim driekwart moeilijk of niet rond te kunnen komen, tegen ruim 40% van de huishoudens met een positief saldo. Andersom zegt ruim de helft van de respondenten met een positief saldo 'gemakkelijk' of 'precies' rond te kunnen komen, tegen een kwart van de huishoudens met een negatief saldo.

5.5 Ontwikkeling van het saldo 2011-2012

Hoe heeft het saldo van de onderzochte huishoudens zich ontwikkeld sinds de vorige meting eind 2011? In de onderstaande tabel staat een overzicht van de gemiddelden per huishoudenstype en inkomensbron op beide meetmomenten.

Tabel 5.5.1 Gemiddeld saldo per huishoudentype en soort inkomen in 2011 en 2012 (€)

	Werk		Zelfstandig		WWB		Andere uitkering		AOW/Pensioen		Alle huishoudens	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
	€	€			€	€	€	€	€	€	€	€
Alleenstaand	304	317	-172	154	28	75	128	105	230	302	160	221
Eenoudergezin	123	128	-246	-230	86	71	55	55			83	75
Paar zonder kinderen	344	417	-215	1.203	-21	207	76	117	250	306	186	288
Tweeoudergezin	-21	-137	282	184	-137	-141					-83	-122
Totaal	218	211	-128	184	16	41	97	89	234	303	127	171
Quote (% jaarinkomen)	7	13	-15	9	0	3	7	5	16	20	8	11

Kinderloze huishoudens hebben een hoger saldo dan vorig jaar, terwijl de huishoudens met kinderen juist een lager saldo hebben. Zetten we de ontwikkeling van het saldo af tegen de dynamiek in het panel, dan is te zien dat de respondenten die terugzakken vanuit werk naar een uitkering als enige inboeten op hun saldo aan het eind van de maand. Een overzicht staat in de navolgende tabel.

Tabel 5.5.2 Ontwikkeling van het gemiddelde saldo naar wijziging van de inkomensbron in 2013 in euro's

	€
Van werk naar uitkering	-138
Van uitkering naar werk	129
Van WW naar WWB	58
Gepensioneerd	418
Nog steeds aan het werk	230
Nog steeds een WWB-uitkering	50
Nog steeds een andere uitkering	123
Nog steeds AOW/pensioen	298
Overig	65
Alle huishoudens	171

Het enige kenmerk dat een significante invloed laat zien op het saldo is het huishoudentype, en dan met name de vraag of er kinderen in een huishouden aanwezig zijn. Van de huishoudens in het panel die in de vorige meting een positief saldo hadden, heeft 12% in deze meting een negatief saldo. Andersom: van de huishoudens die in de vorige meting een negatief saldo hadden, heeft nu ruim de helft een positief saldo. Hiervan staat een overzicht in de onderstaande tabel.

Tabel 5.5.2 Ontwikkeling van het gemiddelde saldo naar wijziging van de inkomensbron in 2013 in euro's

	Saldo 2012>	Positief	Negatief	Total
Saldo 2013v		%	%	%
Positief saldo		88	47	78
Negatief saldo		12	53	22
Totaal		100	100	100

We zien geen duidelijke kenmerken van de huishoudens die terugvallen naar een negatief saldo of juist van een negatief saldo een positief saldo behalen.

5.6 Samenvatting

Na aftrek van woonlasten en onontkoombare lasten houden de huishoudens 42% van hun inkomen over om vrij te besteden. Dat is 1% minder dan vorig jaar. De huishoudens met kinderen gingen iets meer achteruit in vrij besteedbare ruimte dan de alleenstaanden. De paren zonder kinderen gingen er iets op vooruit. Opvallend is dat niet alleen respondenten die hun baan verloren hun vrij besteedbare ruimte zagen krimpen, maar ook respondenten die werk aanvaardden vanuit de uitkering. De vooruitgang in koopkracht bij deze groep wordt tenietgedaan door hogere vaste lasten.

Na besteding van de vrij besteedbare ruimte houden de huishoudens gemiddeld een hoger saldo over dan vorig jaar. Alleen de respondenten die hun baan verloren en een uitkering kregen, zagen hun saldo slinken. Rond een kwart van de huishoudens heeft aan het eind van de maand een negatief saldo. Huishoudens met kinderen zijn in deze groep oververtegenwoordigd: van de eenoudergezinnen heeft 43% een negatief saldo, van de tweeoudergezinnen 74%. De omvang van het huishouden en daarmee het aantal kinderen is sterk bepalend voor de vraag of een huishouden een positief dan wel negatief saldo overhoudt. Van de huishoudens zonder kinderen heeft 87% een positief saldo; met het aantal kinderen daalt het aandeel huishoudens met een positief saldo naar 0% bij huishoudens met vier kinderen of meer.

Desgevraagd zegt rond de helft van de respondenten 'gemakkelijk' of 'precies' van haar inkomen rond te kunnen komen, terwijl de andere helft dit 'moeilijk' of 'niet' kan. Respondenten met kinderen geven veel vaker aan niet rond te kunnen komen dan kinderloze respondenten. Opvallend is dat het percentage respondenten dat niet zegt rond te kunnen komen onder werkenden het hoogst is; dus ook hoger dan onder de bijstandsgerechtigden. Een verbetering van de inkomenssituatie, bijvoorbeeld door de stap van uitkering naar werk, betekent dan ook niet per definitie een beter oordeel over de financiële situatie. Van de respondenten die die stap maakten, zegt 60% nog steeds moeilijk of niet rond te kunnen komen.

Voor de eerste keer werd in deze meting gevraagd of de respondenten het idee hebben onvoldoende geld te hebben om bepaalde uitgaven te doen. Meer dan de helft van de respondenten zegt onvoldoende geld te hebben om versleten meubels te vervangen, regelmatig nieuwe kleding te kopen, jaarlijks een week met vakantie te gaan of tenminste één keer per maand familie of kennissen te eten te vragen. Van de respondenten met kinderen zegt meer dan de helft geen dure vrijetijdsspullen te kunnen kopen, dat de kinderen niet op vakantie of op dagjes uit meekunnen en dat de kinderen onvoldoende (nieuwe) kleren kunnen kopen.

6 De sociale positie van de huishoudens met een inkomen rond het minimum

Evenals in de vorige rapportage komt, naast de koopkracht van de respondenten, ook de sociale positie aan de orde. De determinanten die de sociale positie bepalen zijn: de positie op de arbeidsmarkt, gezondheid, onderwijsniveau, integratie, toegang tot informatie, sociale netwerken, sociale en maatschappelijke participatie en huisvesting. In deze rapportage worden deze determinanten in verband gebracht met de dynamiek in het vaste panel. In hoeverre zijn de determinanten gewijzigd, en is er sprake van een relatie tussen (de wijziging van) deze determinanten en de financiële positie? Om deze vraag te beantwoorden wordt in de komende paragrafen de veranderingen in de verschillende sociale aspecten beschreven. Vervolgens worden ze in relatie gebracht met de (veranderingen in) de financiële positie van de onderzochte huishoudens.

6.1 Gezondheid

We vroegen de respondenten ook dit keer een oordeel te geven over hun gezondheid. De beoordeling is vergelijkbaar met vorige keer. Alleen steeg het aandeel respondenten dat haar gezondheid 'goed' of 'slecht' noemt enigszins ten opzichte van de respondenten die hun gezondheid 'redelijk' vinden. In de onderstaande tabel staat een overzicht.

Tabel 6.1.1 Beoordeling van de eigen gezondheid in 2012 en 2013 (%)

	2012	2013
	%	%
Zeer goed	8	8
Goed	25	28
Redelijk	50	44
Slecht	15	17
Zeer slecht	1	2
Onbekend	1	1
Totaal	100	100
N=364		

We vroegen de respondenten of ze in hun dagelijkse bezigheden worden gehinderd door gezondheidsproblemen. De aard van de genoemde problematiek is tussen beide metingen nauwelijks veranderd. Uitkeringsgerechtigden, waaronder de bijstandsgerechtigden, melden het vaakst lichamelijke en psychische problemen: rond de 65% zegt gehinderd te worden door lichamelijke problemen, rond een derde door psychische problemen. Daar waar de ouderen ook vaak fysieke problemen rapporteren, zegt maar 7% van hen psychische problemen te hebben. In de navolgende tabel staat een overzicht.

Tabel 6.1.1 Ervaren gezondheidsproblemen in dagelijkse bezigheden naar soort inkomen in 2012 en 2013 (%)

	Lichamelijke problemen	Psychische problemen	Problemen met het gezin	Verslaving	Problemen met gezondheid partner	Problemen met gezondheid kind(eren)	Problemen met gezondheid inwonende(n)
	%	%	%	%	%	%	%
Werk in loondienst	37	18	2	5	5	6	
Zelfstandige	26	11		5	5		
WWB	65	34	3	4	7	3	1
Andere uitkering	68	32	5	4	5	1	
AOW/Pensioen	62	7	2	1	11	3	1
Totaal	60	21	2	3	8	3	1

Bezien over de verschillende huishoudenstypen hebben alleenstaande ouders, evenals in de vorige meting, naar hun eigen oordeel het meest te kampen met fysieke en psychische problematiek. Daarnaast rapporteren zij vaker dan gemiddeld verslavingsproblematiek. Van de paren zonder kinderen, vaak 65-plussers, rapporteert bijna de helft problemen met de gezondheid van de partner. In de onderstaande tabel staat een overzicht van de problematiek naar gezinstype.

Tabel 6.1.1 Ervaren gezondheidsproblemen in dagelijkse bezigheden naar huishoudenstype in 2012 en 2013 (%)

	Lichamelijke problemen	Psychische problemen	Problemen met het gezin	Verslaving	Problemen met gezondheid partner	Problemen met gezondheid kind(eren)	Problemen met gezondheid inwonende(n)
	%	%	%	%	%	%	%
Alleenstaand	59	20	2	1	1	2	1
Eenoudergezin	66	32	4	10	1	8	
Paar zonder kinderen	69	12	1	3	48	3	
Paar met kinderen	33	18	6	6	18	6	3
Totaal	60	21	2	3	8	3	1

6.2 Positie op de arbeidsmarkt

In deze paragraaf gaan we verder in op de arbeidsmarktpositie van de onderzochte huishoudens, en op welke manier die eventueel is veranderd. Allereerst geven we in de onderstaande tabel een beeld van de arbeidsmarktpositie ten tijde van deze meting in vergelijking met de meting van vorig jaar.

Tabel 6.2.1 Ontwikkeling van de arbeidsmarktpositie in het vaste panel sinds de nulmeting (%)

	2012	2013	+/-
	%	%	
Werk in loondienst	14	17	+3
Werk als zelfstandige	5	5	0
<i>Subtotaal actief</i>	<i>19</i>	<i>22</i>	<i>+3</i>
WWB	33	32	-1
Andere uitkering	16	12	-4
AOW/Pensioen	32	33	+2
<i>Subtotaal inactief</i>	<i>81</i>	<i>77</i>	<i>-4</i>
Totaal	100	100	0
N=	357	357	

Het aandeel inactieven in het panel daalde met 4%: ruim driekwart van de huishoudens in het panel heeft een uitkering of is gepensioneerd. Het aandeel werkenden in loondienst daalde steeg met drie procentpunt, terwijl het aandeel zelfstandigen in het panel gelijk bleef. Beweging van inactiviteit naar activiteit zien we vooral bij respondenten in de leeftijd van 25 tot 35 jaar. Beweging van activiteit naar inactiviteit zien we met name bij respondenten in de leeftijdsklasse van 35 tot 65 jaar.

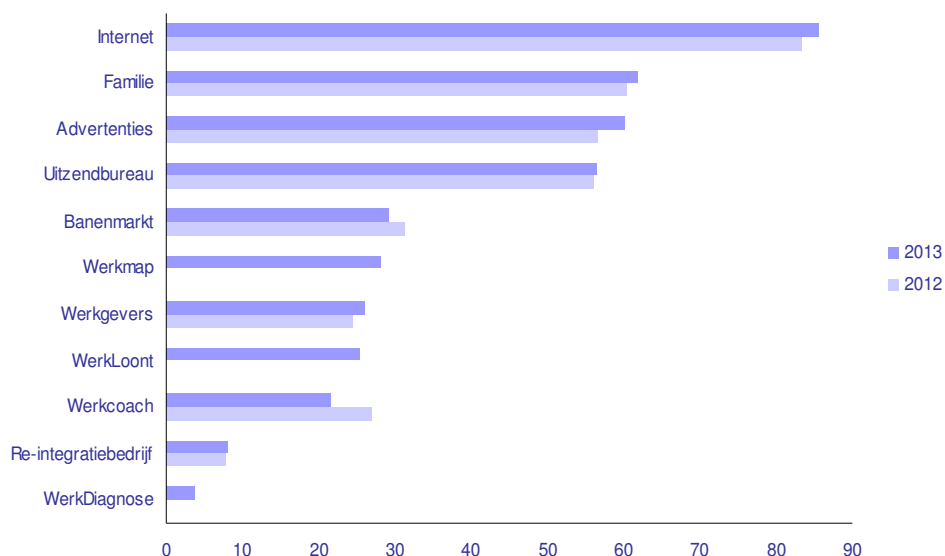
De aanwezigheid van kinderen bij respondenten in de leeftijd tot 45 jaar heeft een belangrijke invloed op de uitstroom: alle respondenten in die leeftijdsklasse die actief worden zijn alleenstaand; geen van hen heeft kinderen. Van de respondenten tot 45 jaar *zonder* kinderen werd 25% actief, van de respondenten in dezelfde leeftijdsklasse *met* kinderen werd niemand actief. Vanaf 45 jaar speelt het hebben van kinderen geen rol meer. Opvallend is dat in elke leeftijdsklasse tweede-generatie allochtonen veel vaker in het afgelopen jaar actief werden dan autochtonen of eerste-generatie allochtonen. Dit is een zelfstandig effect, dus ook als de invloed van leeftijd wordt uitgeschakeld. De verklaring voor dit verschijnsel heeft voor een deel te maken met het opleidingsniveau: meer dan een derde van de tweede-generatie allochtonen in het panel heeft HBO of wetenschappelijk onderwijs als achtergrond, tegen een tiende van de anderen. De gunstige combinatie van een relatief hoog opleidingsniveau en relatief lage leeftijd zorgt ervoor dat deze groep meetbaar meer kans maakt op de arbeidsmarkt.

Een kwart van de respondenten die in de vorige meting een tijdelijke baan hadden, blijkt in deze meting zijn of haar werk te hebben verloren. Rond 17% zette het tijdelijk werk om in een vaste baan. 6% van de respondenten die werk aanvaardden vanuit een uitkering, aanvaardden een tijdelijke baan; 2% aanvaardde een vaste baan. De verhouding tussen voltijds- en deeltijdwerkenden is nauwelijks veranderd: rond een derde van de respondenten heeft een vaste baan; de overige tweederde werkt in deeltijd of heeft wisselende werktijden.

6.2.1 Zoekgedrag van niet-werkenden

Het aandeel (gedeeltelijk) arbeidsgeschikte inactieven beneden de 65 jaar dat op het moment van onderzoek actief op zoek is naar werk ligt in vergelijking met de vorige meting op hetzelfde niveau: 66%. Net als in de vorige metingen is rond de helft van de respondenten die niet actief op zoek zijn van mening dat ze niet sollicitatieplichtig is; bij de bijstandsgerechtigden ligt dit percentage op 55%. Een slechte gezondheid wordt, naast het ontbreken van een sollicitatieplicht, in de meeste gevallen aangevoerd als reden om niet actief op zoek te zijn naar werk. Aan de respondenten die wel actief zoeken, vroegen we, evenals in de vorige meting, hoe ze dat doen. De beantwoording van de respondenten in het vaste panel staat voor beide meetmomenten weergegeven in de onderstaande tabel.

Figuur 6.2.1.1 Manier van het zoeken naar werk door respondenten die actief zoeken in 2012 en 2013 (vaste panel) (%)

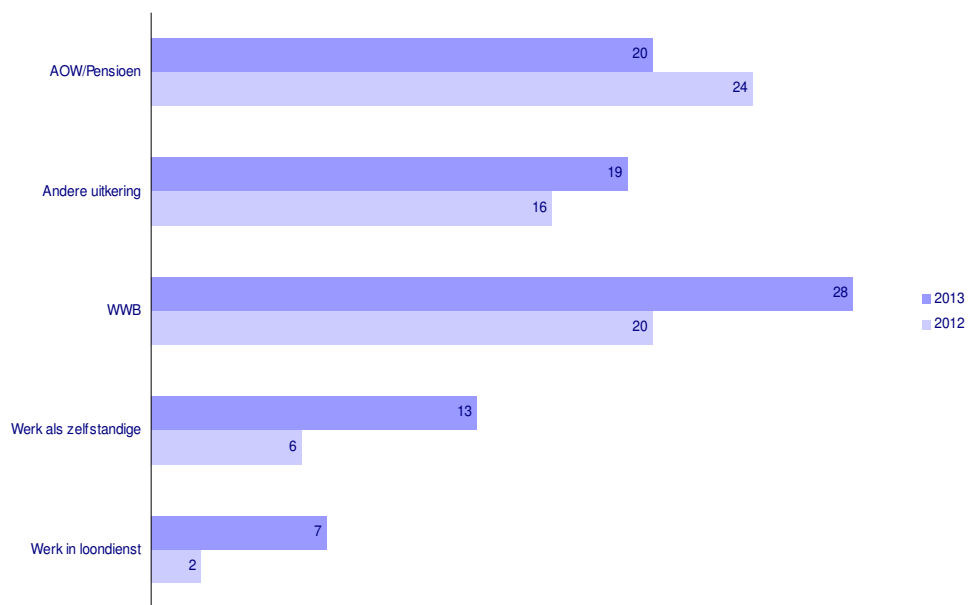

Internet is nog steeds veruit het meest gebruikte middel om werk te zoeken: meer dan 80% van de zoekers maakt er gebruik van. Het informele netwerk van familie, vrienden en kennissen staat op de tweede plaats en is nog wat belangrijker geworden sinds de vorige meting. Advertenties in de krant en de uitzendbureaus blijven ook belangrijk voor het merendeel van de respondenten. De instrumenten van Werk&Inkomen, zoals de banenmarkt, WerkLoont of werkDiagnose, worden minder vaak genoemd. Omdat deze in de vorige meting niet werden gevraagd, kan niet worden vergeleken met vorig jaar.

6.2.2 Vrijwilligerswerk

Rond een vijfde van de respondenten (19%) doet vrijwilligerswerk. Vooral bijstandsgerechtigden doen vrijwilligerswerk: één derde van hen heeft een vrijwilligersplek, tegen bijvoorbeeld 13% van de 65-plussers. Bijstandsgerechtigden doen steeds vaker vrijwilligerswerk in het kader van de tegenprestatie: 30% van de vrijwilligersfuncties van de WWB-ers is in het kader daarvan. Het aandeel respondenten in het vaste panel dat een vrijwilligersfunctie heeft, is gestegen van 17% naar 20%. In de navolgende figuur staat de ontwikkeling van het aandeel respondenten in het vaste panel dat vrijwilligerswerk doet naar primaire bron van inkomen.

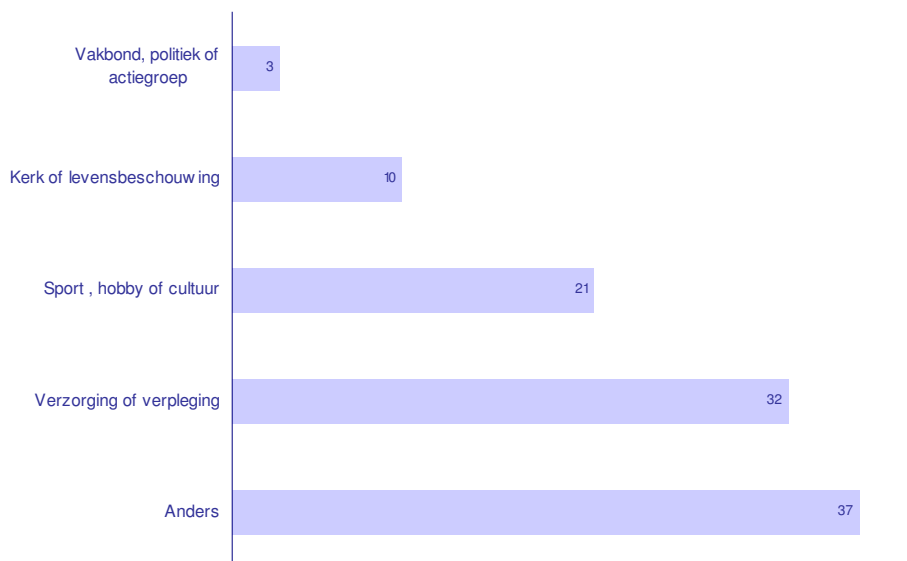
Figuur 6.2.2.1 Aandeel respondenten dat vrijwilligerswerk doet naar primaire inkomensbron in 2012 en 2013 (vaste panel in %)

Terwijl vorig jaar het percentage 65-plussers met vrijwilligerswerk nog het hoogst was, is inmiddels het aandeel bijstandsgerechtigden met vrijwilligerswerk groter. Dit komt door een daling van het aantal oudere vrijwilligers tegenover een relatief sterke stijging van het aandeel vrijwilligers onder de bijstandsgerechtigden. De tegenprestatie heeft hierin een belangrijke rol gespeeld. Echter: ook onder de werkenden is het aandeel vrijwilligers relatief sterk gestegen.

De meeste respondenten die vrijwilligerswerk doen hebben een functie in de verpleging of verzorging of in de sport- en cultuursector. De meesten zijn echter niet gemakkelijk in een categorie in te delen, omdat het om zeer uiteenlopende plekken gaat; van basisschool, buurthuis en kringloopwinkel tot een plek als overblijfmoeder, bij 'Thuis op straat' of als schilder bij 'classic ship'. In de navolgende figuur staat een overzicht.

Figuur 6.2.2.2 Sector waarin de vrijwilligers werkzaam zijn (%)

6.2.3 Mantelzorg

Van de respondenten verzorgt 8% tien uur of meer een familielid of iemand anders met een ziekte of handicap. Dit percentage is vergelijkbaar met dat in de vorige meting. In het koopkrachtdeel kwam al aan de orde dat 14% van deze respondenten in 2013 een mantelzorgcompliment kreeg; dit percentage ligt iets lager dan in de vorige meting.

6.3 Onderwijsniveau

In de vorige rapportage stelden we vast dat 83% van de onderzoeksgroep geen hoger opleidingsniveau dan middelbaar voortgezet of beroepsonderwijs had. In de huidige onderzoeksgroep ligt dat percentage wat lager (78%). Rond een kwart heeft geen enkele afgeronde opleiding, of maximaal lagere school. Van de respondenten zegt 6% op het moment van onderzoek een opleiding te doen; hierbij is scholing in het kader van een re-integratietraject meegenomen. Soms is het volgen van een opleiding onderdeel van het (toekomstige) werk. Nog eens 8% van de respondenten zegt binnen het moment van onderzoek en drie maanden met een opleiding te beginnen. In de vorige meting stelden we al vast dat het (willen) doen van een opleiding sterk samenhangt met leeftijd: hoe jonger de respondent, hoe hoger het aandeel dat een opleiding doet of van plan is dit in afzienbare tijd te gaan doen. Het aandeel respondenten dat een opleiding volgt of er één gaat volgen is ten opzichte van de vorige meting enigszins gedaald.

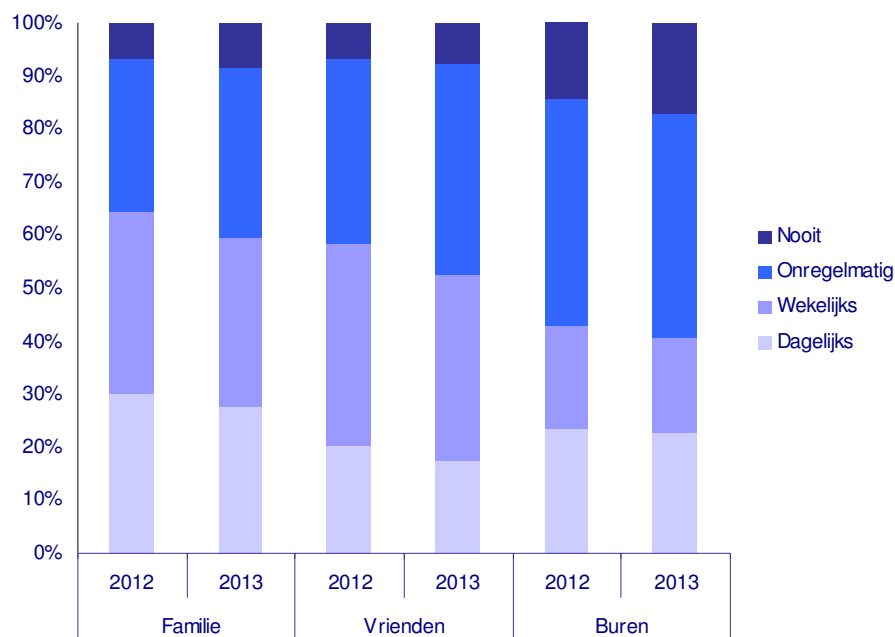
6.4 Sociale netwerken en participatie

Sociale netwerken worden als een belangrijke factor gezien in termen van integratie, participatie en zelfredzaamheid. Daarom is, evenals in de vorige meting, in het sociale netwerk en de mate van maatschappelijke participatie van paneldeelnemers in kaart gebracht. Dit is gedaan aan de hand van het aantal en frequentie in contacten met 'significante anderen', ondersteuning van informele en formele netwerken, deelname aan vrijwilligerswerk, en mediagebruik.

6.4.1 Sociale netwerken

We vroegen de respondenten evenals in de vorige meting hoe frequent ze contact onderhouden met familieleden, vrienden en kennissen of buren. De beantwoording van de respondenten in het vaste panel in beide metingen staat weergegeven in de onderstaande figuur.

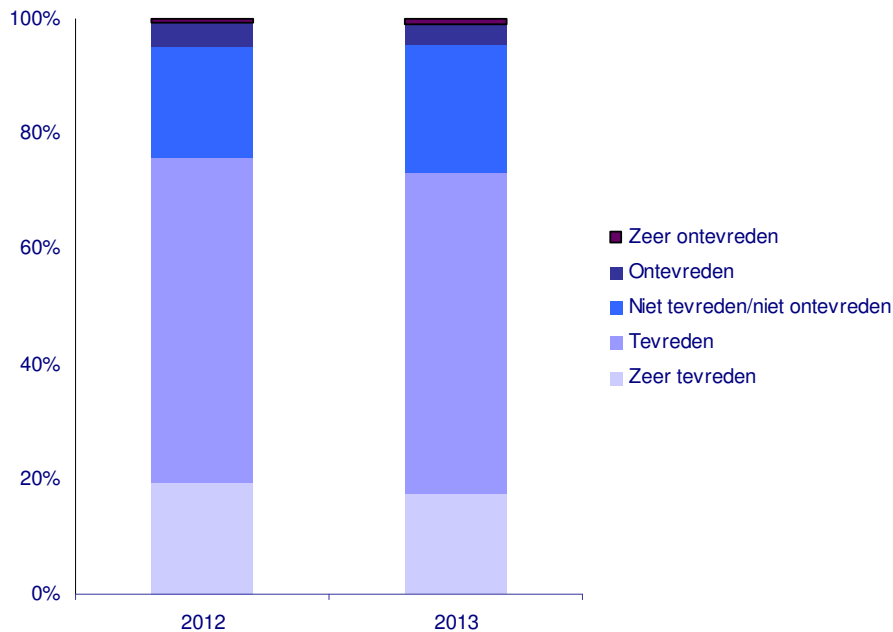
Figuur 6.4.1.1 Frequentie van contacten met familie, vrienden of kennissen en buren (vaste in %)

De frequentie van contact is voor het tweede jaar op rij bij familie, vrienden en buren enigszins afgenomen. We zien bij de 65-plussers een wat grotere afname van het contact bij alle categorieën, maar dit is niet significant. Ook een vergelijking over andere kenmerken levert geen verbanden op: de afname is dus gelijkmatig over het panel verdeeld.

Ook de algehele tevredenheid over de sociale contacten is tussen beide metingen iets afgenomen. In de onderstaande figuur is te zien dat een iets kleiner aandeel respondenten in het panel (zeer) tevreden is over haar contacten, en dat met name het aandeel respondenten dat niet tevreden en niet ontevreden is, is gestegen.

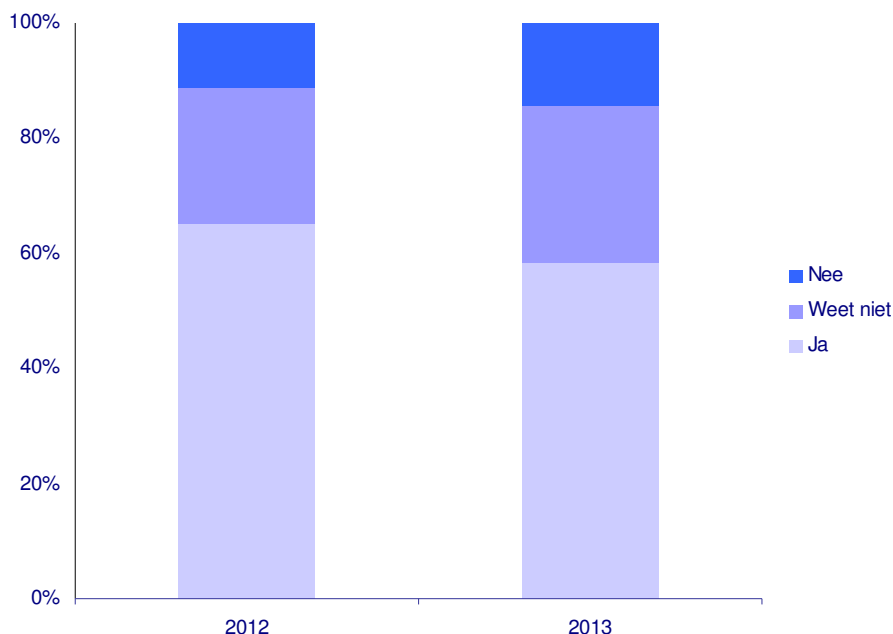
Figuur 6.4.1.2 Tevredenheid over sociale contacten in 2012 en 2013 (vaste panel %)

We zien een relatie tussen de verandering in de frequentie van contacten en de tevredenheid over de sociale contacten: bij een afnemende frequentie zien we in het algemeen ook een afname van de tevredenheid. Dit verband is het sterkst bij de afname van de frequentie van vriendschappelijke contacten: bij een relatief sterke afname van de contacten met vrienden, neemt ook de tevredenheid over de sociale contacten in het algemeen relatief sterk af. Het verband is met name sterk bij een afname van de frequentie; het is veel minder sterk als de frequentie toeneemt. Een grotere frequentie van vriendschappelijk contact betekent dus niet dat ook de tevredenheid over de sociale contacten navenant toeneemt.

Om de waarde van de sociale contacten te peilen, vroegen we de respondenten ook nu weer of ze een beroep kunnen doen op hun sociale contacten als ze hulp, advies of ondersteuning nodig hebben. Het aandeel respondenten dat deze vraag positief beantwoordt daalde met zeven procentpunt.

Figuur 6.4.1.3 'Kunt u een beroep doen op uw sociale contacten als u hulp, advies of ondersteuning nodig hebt?' (vaste panel %)

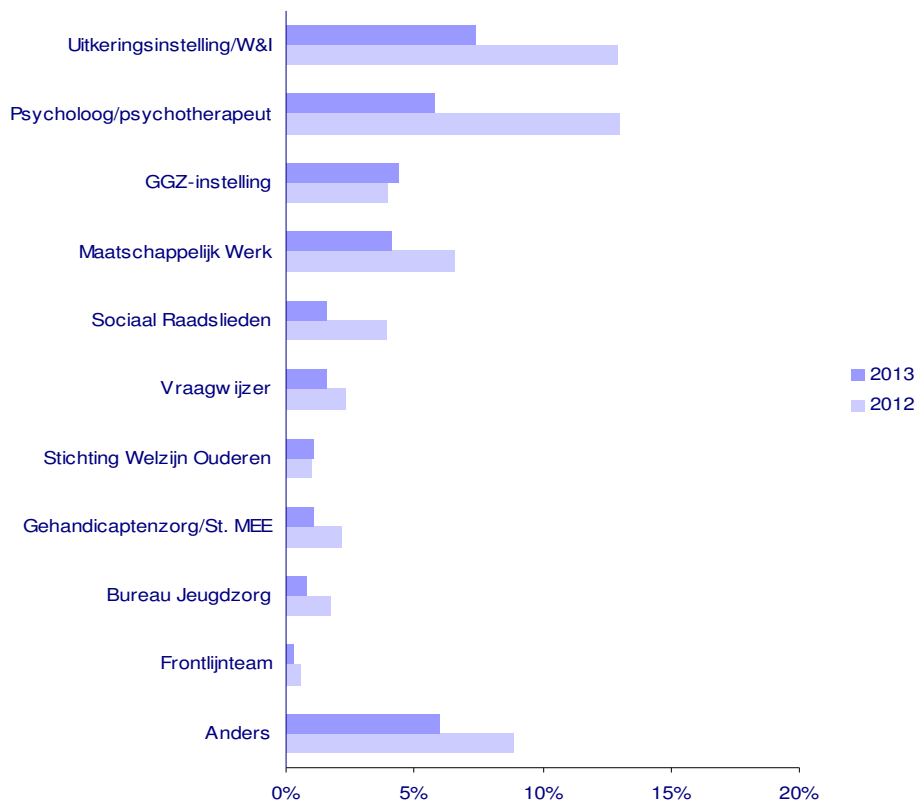

Evenals in de twee vorige metingen vinden eerste-generatie allochtonen veel vaker dan autochtonen of tweede-generatie allochtonen dat ze niet op voldoende steun kunnen rekenen als dat nodig mocht zijn. Met name respondenten van Surinaamse of Marokkaanse herkomst zijn die mening vaker toegedaan dan anderen.

6.4.2 Advies, hulp en/of ondersteuning van hulpverleningsinstanties

Evenals in de vorige meting hebben de respondenten in het panel minder contact gehad met uitkeringsinstellingen of hulpverleningsinstanties. Maakte in 2012 nog 30% van het panel gebruik van één of meer formele hulpverleningsinstellingen, nu is dat aandeel gedaald naar 21%. Ook in de vorige meting zagen we een daling met circa tien procentpunt; dat betekent dat het aandeel respondenten dat contact heeft met een uitkerings- of hulpverleningsinstantie in twee jaar tijd is gehalveerd van rond de 40 naar rond de 20%. De contacten met de meeste uitkerings- of hulpverleningsinstellingen liepen terug, maar vooral het contact met de uitkeringsinstellingen (waaronder UWV en Werk & Inkomen) en de psycholoog of psychotherapeut werd minder. Alleen bij de GGZ-instellingen en de Stichting Welzijn Ouderen zien we een lichte stijging. Dat is duidelijk te zien in de navolgende figuur.

Figuur 6.4.2.1 Aandeel respondenten met contact bij diverse hulpverleningsinstanties in 2012 en 2013 (vaste panel in %)

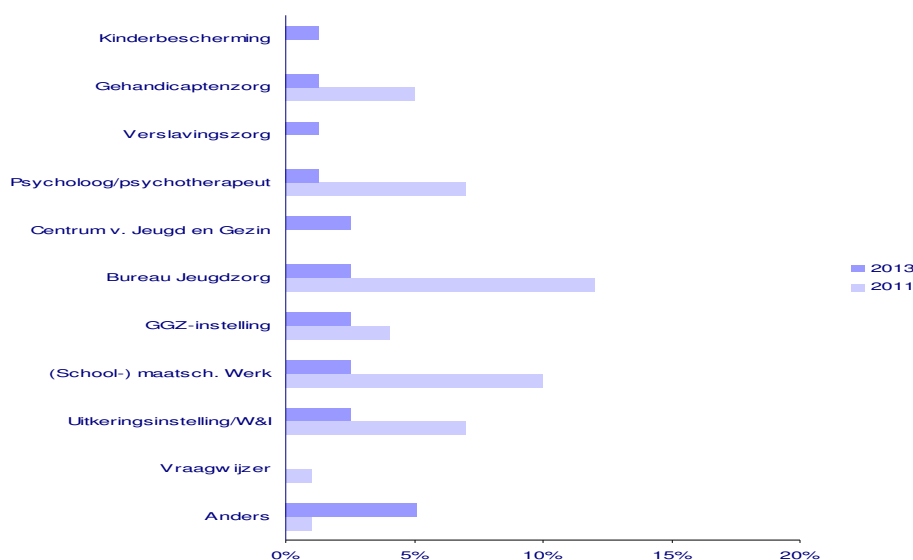

In de categorie anders treffen we vooral de Thuiszorg, het ziekenhuis, de fysiotherapeut en de huisarts aan. Er komt geen duidelijk profiel naar voren van de groep respondenten die vorig jaar nog contact had met één of meer instellingen en nu niet meer; de daling is algemeen. De tevredenheid over de hulpverlening is exact gelijk gebleven: rond driekwart van de respondenten die in 2013 contact hadden met één of meer uitkerings- of hulpverleningsinstellingen, tonen zich tevreden over de hulpverlening. Respondenten die hun financiële situatie slecht beoordelen, tonen zich duidelijk vaker ontevreden over de geboden hulpverlening, ook als het niet direct om financiële hulpverlening gaat.

Van de huishoudens met kinderen maakt 13% het afgelopen jaar gebruik van een uitkerings- of hulpverleningsinstelling voor één of meer van de kinderen. We kunnen hier geen vergelijking maken met de percentages van vorig jaar, maar wel met die van twee jaar geleden. Het gaat dan wel om een vergelijking tussen twee panels met een verschillende

samenstelling; de vergelijking is indicatief. In 2011 had nog 29% van de huishoudens met kinderen contact met één of meer instellingen. Ook hier zien we dus, evenals bij de contacten met instanties ten behoeve van de volwassenen, een halvering van de contacten vanwege de kinderen. In de onderstaande figuur staat een overzicht van de ontwikkeling van de contacten per instantie.

Figuur 6.4.2.2 Aandeel huishoudens met kinderen die contact hadden met één of meer hulpverleningsinstanties in 2012 en 2013 (vaste panel in %)*

*) Het betreft hier een vergelijking tussen de panels van 2011 en 2013; het resultaat van de vergelijking is indicatief.

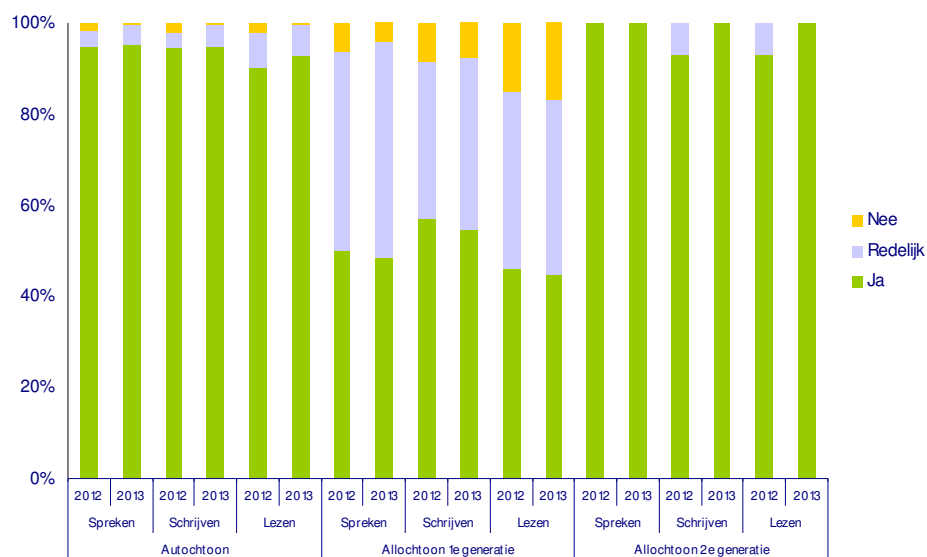
We zien een relatief grote afname van de contacten bij Bureau Jeugdzorg, bij het (school)maatschappelijk werk, bij de psycholoog/psychotherapeut en bij de uitkeringsinstellingen.

6.4.3 Taalbeheersing

In de vorige rapportages stelden we vast dat taalbeheersing vooral problemen oplevert voor allochtonen van de eerste generatie. Niet verrassend, omdat zij in de regel niet zijn opgegroeid met de Nederlandse taal. Meer dan de helft van de eerste-generatie allochtonen vindt dat ze redelijk of niet het Nederlands kan spreken of schrijven; ruim 40% vindt dat ze de taal niet of redelijk kan lezen. Deze percentages zijn, zoals figuur 7.134 laat zien, nauwelijks veranderd. Bij de tweede-generatie zien we wel een wijziging: was er in 2012 nog een klein aandeel dat zei de taal slechts 'redelijk' te kunnen schrijven en lezen, nu is dat aandeel tot nul gereduceerd. In de vorige metingen stelden we al vast dat ook onder de

autochtonen er nog sprake is van laaggeletterdheid. De percentages zijn nauwelijks veranderd: 2% van hen zegt niet in het Nederlands te kunnen spreken, lezen of schrijven. Nog eens rond de 5% zegt slechts 'redelijk' te kunnen spreken en lezen, terwijl bijna een tiende zegt moeite te hebben met schrijven in het Nederlands. We verwijzen naar onderstaande figuur voor een overzicht.

Figuur 6.4.3.1 Het eigen oordeel van de respondenten in hoeverre ze in de Nederlandse taal goed kunnen lezen, schrijven of spreken in 2012 en 2013 (vaste panel in %)

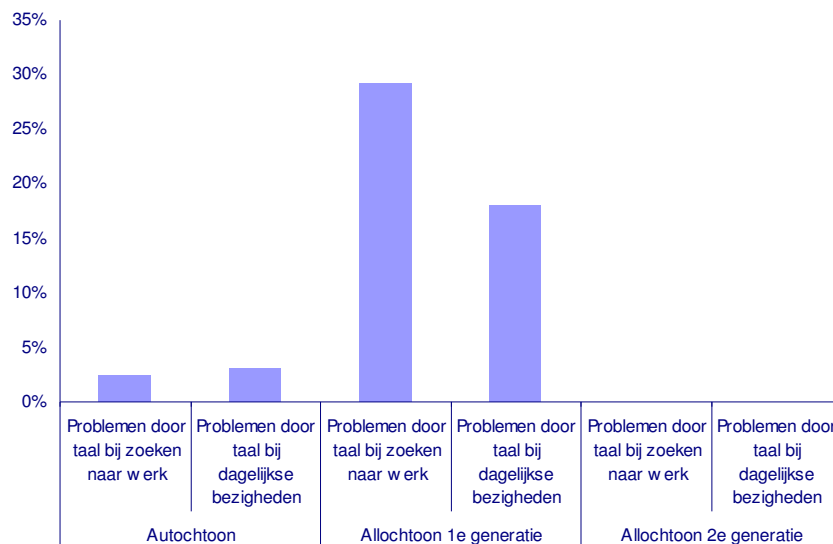

Naast herkomst laat ook het onderwijsniveau een significant verband met taalbeheersing zien: in de vorige meting kwam al aan de orde dat respondenten zonder opleiding of alleen basisonderwijs veel vaker aangeven het lezen, spreken of schrijven van het Nederlands redelijk of slecht te beheersen dan respondenten met vervolgonderwijs. Maar we zien nu ook dat een niet onaanzienlijk aandeel van de respondenten met een wetenschappelijke opleiding moeite heeft met het Nederlands: 40% van hen zegt slechts 'redelijk' de taal te spreken, terwijl rond 20% zegt de taal slechts 'redelijk' te kunnen lezen of te schrijven. Het gaat hier uitsluitend om allochtonen in de eerste generatie.

We vroegen de respondenten of hun problemen met de Nederlandse taal leidt tot problemen in het (zoeken naar) werk of in de dagelijkse bezigheden. Een derde van de allochtonen in de eerste generatie die zegt taalproblemen te hebben, zegt hiervan hinder te ondervinden bij de zoektocht naar werk; van de autochtonen met taalproblemen is dit toch nog 5%. Van de eerste-generatie allochtonen zegt 18% (daarnaast) hinder te ondervinden in hun dagelijkse

bezigheden, tegenover 3% van de autochtonen met taalproblemen. Zoals we in de vorige meting ook al vaststelden: een beperkte taalbeheersing lijkt vooral een probleem te vormen voor allochtonen van de eerste generatie.

Figuur 6.4.3.2 Percentage respondenten met taalproblemen dat zegt hinder te ondervinden van deze problemen bij het zoeken naar werk en bij de dagelijkse bezigheden

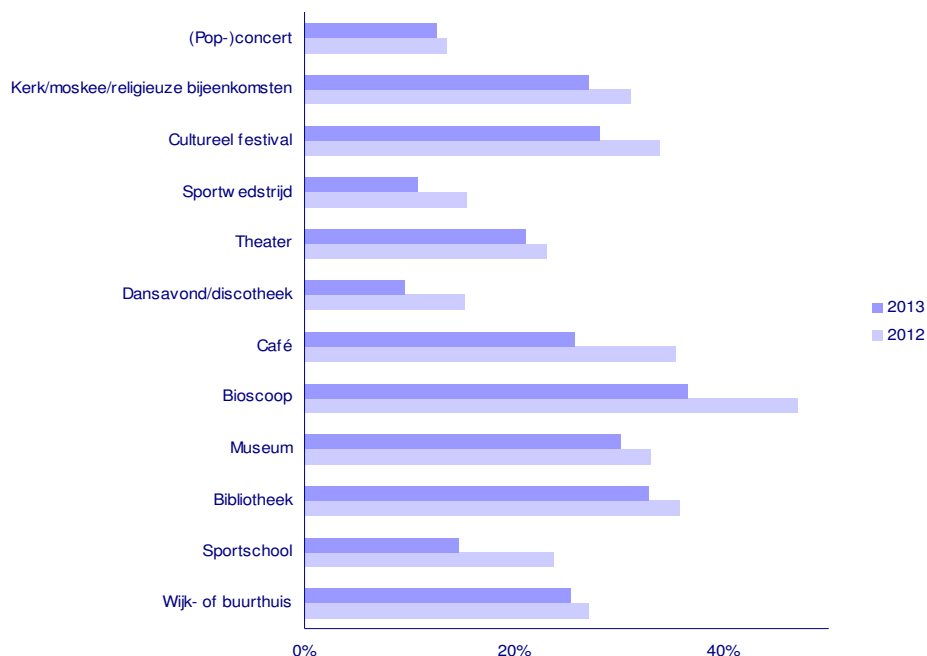
Onvoldoende taalbeheersing levert volgens de respondenten vooral problemen op in de communicatie met anderen, het schrijven van sollicitatiebrieven of het voeren van (sollicitatie)gesprekken en het lezen of beantwoorden van de post.

6.4.4 Deelname aan verenigingen en culturele activiteiten

In de vorige rapportage stelden we vast dat 18% van de respondenten lid was van één of meer clubs of verenigingen. Dit percentage is nauwelijks veranderd: het bedraagt nu 17%. Ook nu wordt bevestigd dat het onderwijsniveau een belangrijke variabele in deze is: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe vaker respondenten lid zijn van een club of vereniging. In het vaste panel daalde het aandeel respondenten dat lid is van een club of vereniging van 20% naar 11%. Net in de vorige meting vroegen we de deelnemers aan het onderzoek of ze wel eens deelnemen aan een culturele activiteit of wel eens een culturele instelling bezoeken. De beantwoording in de twee metingen is weergegeven in de onderstaande figuur. Bezoek aan de bibliotheek, de bioscoop of aan kerk, moskee of een andere religieuze bijeenkomst komen het meest voor. De meeste activiteiten laten een daling in deelname of

bezoek zien. Het meeste bezoek is te zien bij de bioscoop, de bibliotheek, het café, een cultureel festival of de kerk, moskee of andere religieuze gelegenheid.

Figuur 6.4.4.1 Respondenten met minimaal één maal per jaar deelname of bezoek aan één of meer culturele activiteiten of instellingen in 2012 en 2013 (vaste panel in %)

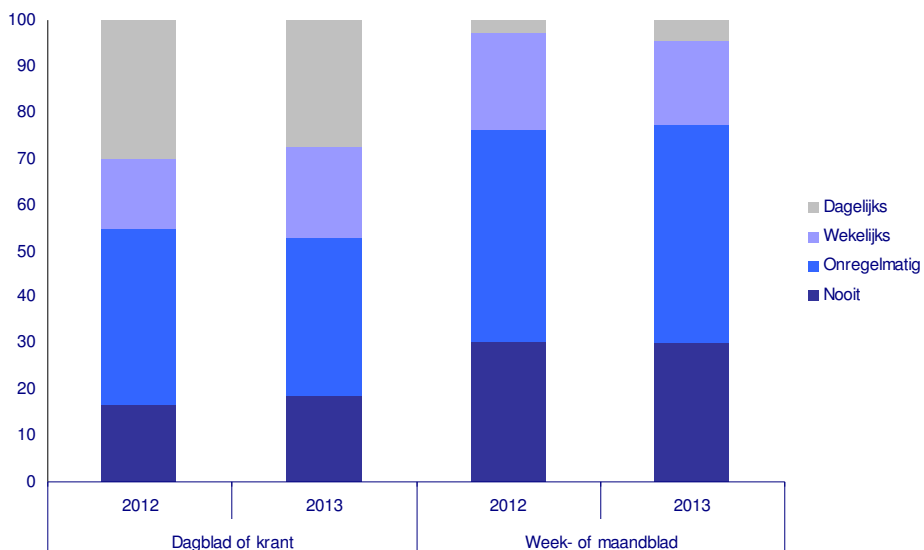

Het lidmaatschap van de Rotterdampas in het panel bleef stabiel: 53%. Bezitters van een Rotterdampas gaan meetbaar vaker naar de bibliotheek, naar de film, het museum of theater. Hoewel het verband niet erg sterk is, vinden we wel een verband tussen soort inkomen en opleidingsniveau: werkenden en respondenten met een hogere opleiding ondernemen vaker een activiteit dan niet-werkenden. We vinden hierbij geen verband met de inkomenshoogte of financiële situatie: meer geld betekent in onze onderzoeksgroep dus niet per definitie niet meer bestedingen aan culturele activiteiten.

6.4.5 Gebruik van gedrukte media

Het mediagebruik in het vaste panel bleef redelijk stabiel. Het gebruik van dagblad of krant enigszins toe, terwijl dat van week- en maandbladen nagenoeg gelijk bleef. De ontwikkeling staat verbeeld in de navolgende figuur.

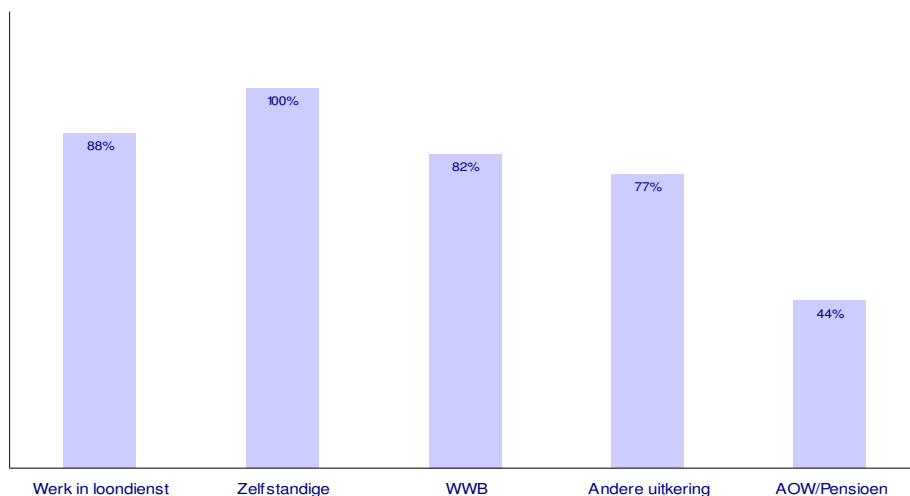
Figuur 6.4.5.1 Leesfrequentie van dagblad en tijdschrift in 2012 en 2013 (vaste panel in %)

Wat persoonlijke kenmerken betreft is alleen de leeftijd van invloed op het mediagebruik: 65-plussers lezen veel vaker dagelijks een krant dan respondenten beneden die leeftijd. Hoe jonger de respondent, hoe minder vaak de krant nog tot het dagelijks repertoire behoort. Inkomenshoogte of de financiële situatie heeft geen meetbare invloed op het gebruik van kranten en tijdschriften.

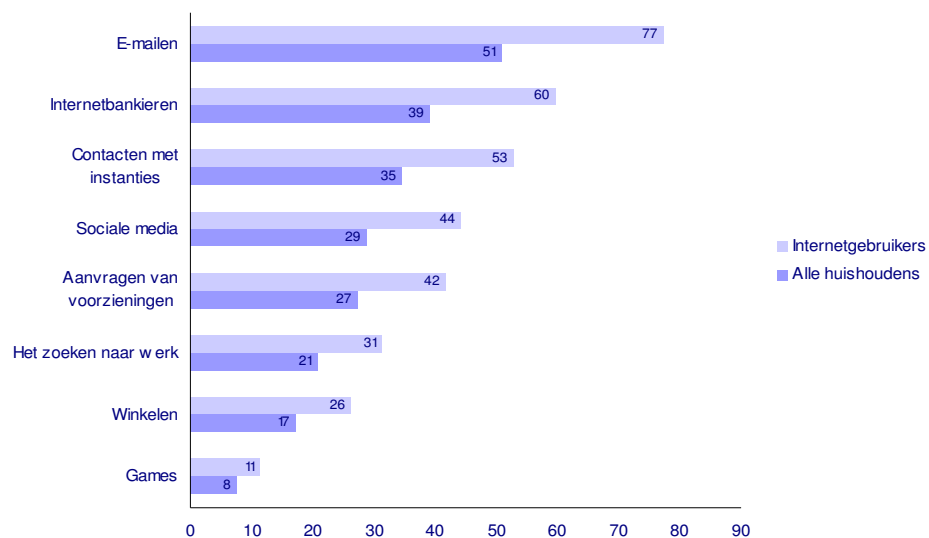
Het aandeel huishoudens dat in het bezit is van een computer met internet is gelijk gebleven: 68%. In de vorige rapportage schreven we al dat het gebruik van internet sterk samenhangt met leeftijd, de aanwezigheid van kinderen in een gezin en met opleidingsniveau. Ouderen vanaf 55 jaar hebben minder vaak de beschikking over internet dan respondenten beneden die leeftijd. Van de huishoudens met kinderen beschikt 94% over internet. Tenslotte hebben hoger opgeleiden (vanaf HAVO/VWO en vergelijkbaar) veel vaker internet in huis dan lager opgeleiden. Onder zelfstandigen zien we een bovengemiddelde dekking (100%), bij gepensioneerden juist een benedengemiddelde dekking van 43%. Een overzicht staat in de navolgende figuur.

Figuur 6.4.5.2 Bezit van computer met internetaansluiting naar soort inkomen (%)

We vroegen de respondenten voorts waarvoor ze internet gebruiken. De beantwoording staat uitgewerkt in de onderstaande grafiek. De percentages zijn niet alleen berekend voor de internetgebruikers, maar ook voor alle huishoudens. Zo ontstaat een indruk van het gebruik in de hele minimapopulatie.

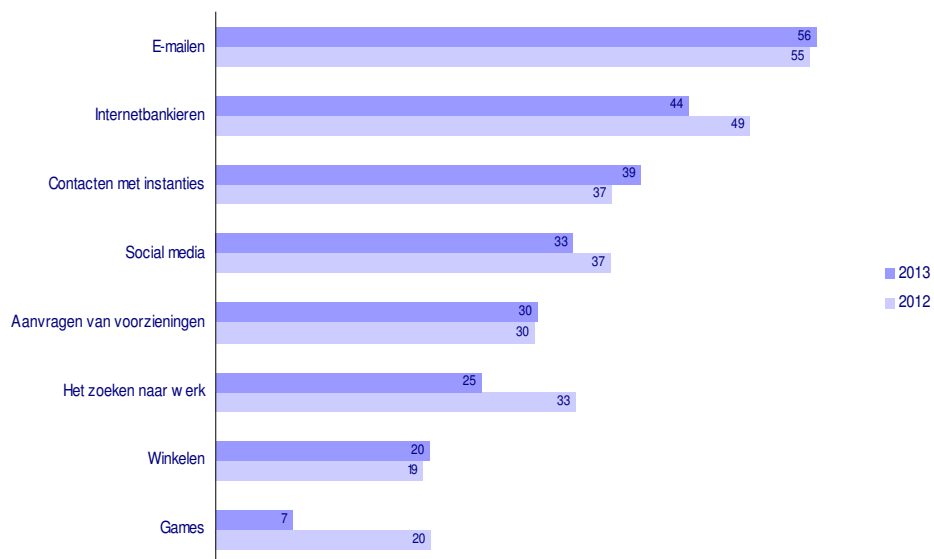
Figuur 6.4.5.3 Het gebruik van internet, gepercenteerd over de internetgebruikers en over alle huishoudens

Veruit de meeste internetgebruikers gebruiken internet voor e-mail (77%) en internetbankieren (60%). Rond de helft onderhoudt contacten via instanties via internet of onderhoudt sociale contacten met social media. Ruim 40% gebruikt internet ook om voorzieningen aan te vragen of om werk te zoeken. Bekijken we de percentages over de hele onderzoeksgroep, dan zien we dat rond de helft gebruik maakt van e-mail. Rond een derde onderhoudt contacten met instanties of via social media, terwijl rond een kwart internet wel eens gebruikt om voorzieningen aan te vragen.

Tenslotte hebben we gekeken of er veranderingen zijn in het internetgebruik in vergelijking met de vorige meting. Het resultaat van de vergelijking staat in de navolgende figuur.

Figuur 6.4.5.4 Het gebruik van internet in het vaste panel in 2012 en 2013 (%)

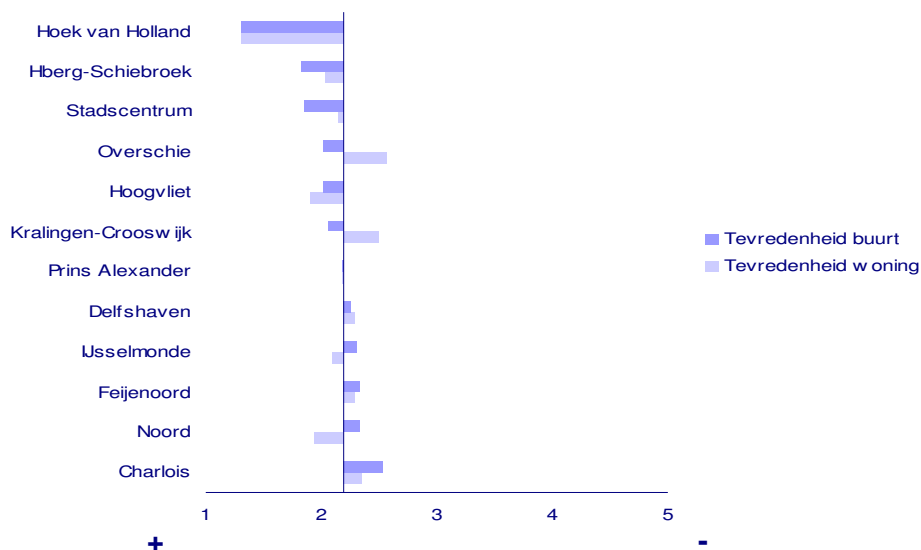
E-mail en internetbankieren blijven veruit de belangrijkste toepassingen van internet; internetbankieren is wel iets minder frequent dan in de vorige meting. Het aandeel respondenten dat zoekt naar werk middels internet is in het panel gedaald van een derde naar een kwart. Overigens stellen we vast dat respondenten die via internet winkelen significant vaker schulden hebben dan respondenten die dit niet doen. Van de winkelaars heeft 27 schulden, tegen 14% van de niet-winkelaars.

6.4.6 Huisvesting

Eerder kwam aan de orde dat 91% van de deelnemers aan het onderzoek een huurwoning heeft. De overige 9% is huiseigenaar, woont op kamers of woont in bij zijn of haar ouders. De aspecten van huisvesting die in deze paragraaf worden behandeld, betreft alleen de zelfstandige huishoudens, dus de bewoners van een huur- of koopwoning. Gevraagd naar de tevredenheid over hun woning, zegt ruim 70% van de respondenten zeer tevreden of tevreden te zijn. 11% zegt ontevreden of zeer ontevreden te zijn. De overige 18% is neutraal in zijn waardering. De meest genoemde redenen voor ontevredenheid zijn, evenals in de vorige meting, ouderdom van de woning, tocht, lekkage, achterstallig onderhoud, een te kleine oppervlakte, slechte toegankelijkheid en geluidsoverlast door de burens. Net als in de vorige metingen tonen respondenten met kinderen zich vaker ontevreden dan respondenten zonder kinderen. Deelgemeente of buurt waarin de respondent woont heeft geen significante invloed op de tevredenheid over het huis. Een vergelijking met de tevredenheid van het vaste panel in de eerste mening levert op dat het aandeel tevreden en ontevreden enigszins is gedaald, en het aandeel respondenten dat een neutrale positie inneemt enigszins is gestegen.

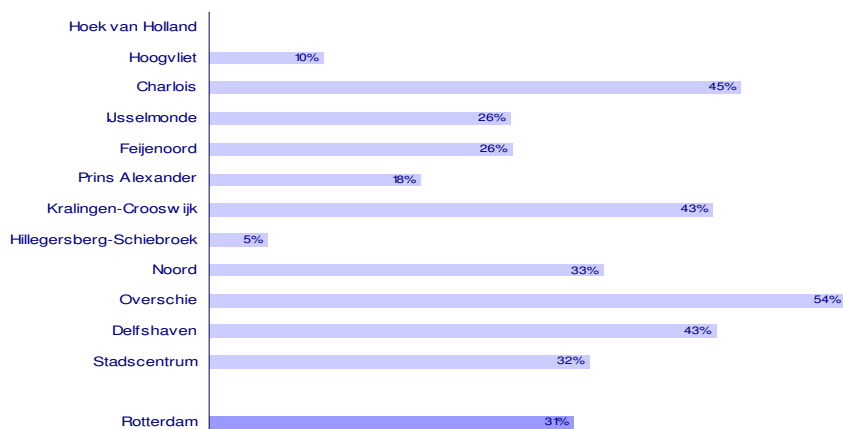
Als het gaat om de tevredenheid over de buurt, zien we een vergelijkbare verdeling: ruim 70% van de respondenten is zeer tevreden of tevreden, rond een tiende is (zeer) ontevreden. Als belangrijkste redenen voor ontevredenheid over de buurt noemt men, evenals in de vorige rapportage, onveiligheid, geluidsoverlast, veel zwerfafval, de aanwezigheid van hangeugend, veel criminaliteit, dealen op straat en het zich er niet meer thuis voelen door de aanwezigheid van teveel anderstaligen. In de onderstaande figuur zijn de tevredenheid over huis en buurt weergegeven per deelgemeente. De tevredenheid is gemeten door middel van een score op een vijf puntsschaal van zeer tevreden (1) naar zeer ontevreden (5). Hoe dichterbij 1, hoe groter de tevredenheid. De verticale as geeft het stadsgemiddelde weer: alle scores links van de streep zijn bovengemiddeld, rechts van de streep is benedengemiddeld. Wat meteen opvalt is dat Hoek van Holland, Hillegersberg-Schiebroek en het stadcentrum goed scoren als het om de tevredenheid over de buurt gaat. Vooral Charlois scoort hier benedengemiddeld, ook als het om de tevredenheid over de woning gaat. Tevredenheid over de woning hoeft niet altijd samen te gaan met tevredenheid over de buurt. Vooral in Overschie en Kralingen-Crooswijk is men bovengemiddeld tevreden over de buurt, maar benedengemiddeld tevreden over de woning. In IJsselmonde en Noord is men vaker tevreden over de buurt, maar juist minder tevreden over de woning.

Figuur 6.4.8.1 Tevredenheid over buurt en woning per deelgemeente (score op vijfpuntschaal)

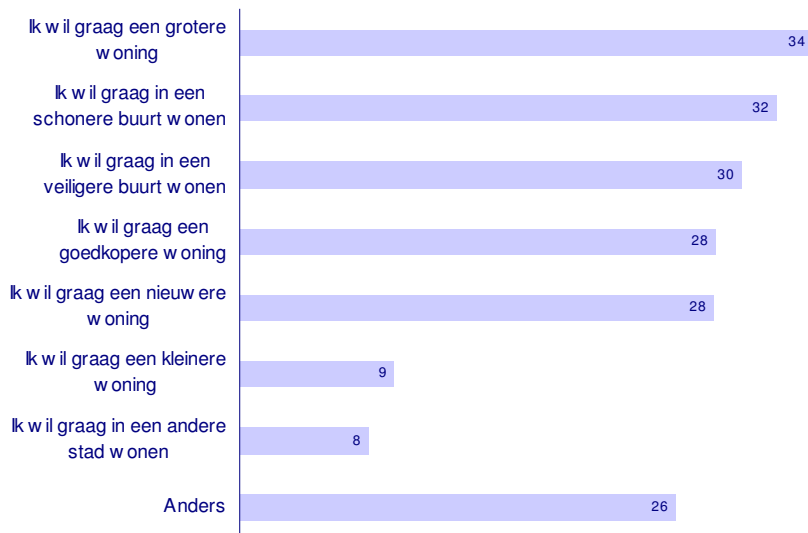
Bijna een derde van de onderzoeksgroep (31%) zegt te willen verhuizen als dat mogelijk zou zijn. Jongeren, met name in de leeftijd van 25 tot 34 jaar zeggen veel vaker te willen verhuizen dan anderen; in deze leeftijdsklasse vinden we veel gezinnen met kinderen. Ook de deelgemeente waarin de respondenten woonachtig zijn, is van invloed op de verhuisplannen: met name respondenten in Overschie, Charlois, Kralingen-Crooswijk en Delfshaven geven bovengemiddeld vaak aan te willen verhuizen. In Hoek van Holland, Hoogvliet en Hillegersberg-Schiebroek is dit percentage juist benedengemiddeld. In de onderstaand grafiek staat hiervan een overzicht.

Figuur 6.4.8.2 Aandeel respondenten dat aangeeft graag te willen verhuizen, per deelgemeente (%)

De meeste respondenten die willen verhuizen, zouden graag een grotere woning hebben, of in een schonere en/of veiligere buurt wonen. Ook een nieuwere of goedkopere woning worden als verhuisredenen genoemd. In de onderstaande grafiek staat een overzicht.

Figuur 6.4.8.3 Aandeel respondenten dat aangeeft graag te willen verhuizen, per deelgemeente (%)

Tenslotte is nagegaan of respondenten die tussen beide metingen zijn verhuisd, tevredener zijn over de woning en de buurt. Verhuisden tonen met name vaker tevreden over de woning als ze kort geleden zijn verhuisd.

6.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk werd aandacht besteed aan de sociale positie van de onderzochte huishoudens aan de hand van determinanten als gezondheid, positie op de arbeidsmarkt, opleidingsniveau, sociale netwerken en participatie, taalbeheersing, het gebruik van gedrukte media en internet en huisvesting. In deze samenvatting komen puntsgewijs de belangrijkste bevindingen aan de orde.

Gezondheid

Rond een derde van de respondenten beoordeelt haar gezondheid 'zeer goed' of 'goed'. Bijna een vijfde vindt deze 'slecht' of 'zeer slecht'. Deze beoordeling is sinds de vorige meting nauwelijks veranderd. Opmerkelijk is dat de beoordeling van de gezondheid veel sterker samenhangt met het oordeel over de financiële situatie dan bijvoorbeeld met leeftijd:

respondenten die hun financiële situatie slecht beoordelen, hebben ook vaker de neiging hun gezondheid negatief te beoordelen, en andersom. We zien hierdoor meer respondenten die zich ongezond voelen in de leeftijdsklasse van 40 tot 55 jaar, dan in de leeftijdsklassen daarboven. Over het algemeen voelen werkenden en zelfstandigen zich veel gezonder dan de inactieven in de onderzoeksgroep. De gezondheidsproblematiek heeft vooral betrekking op fysieke en psychische problemen. Alleenstaande ouders hebben, evenals in de vorige meting, opvallend vaak te kampen met psychische problematiek. Ouderen hebben relatief vaak fysieke klachten.

Positie op de arbeidsmarkt

Het aandeel inactieven in het panel daalde enigszins; het aandeel actieven steeg navenant. Beweging van werkloosheid naar werk vond vooral plaats onder 25 tot 35-jarigen; beweging van werk naar uitkering zien we vooral onder 35 tot 65-jarigen. De aanwezigheid van kinderen heeft een sterke invloed op de uitstroom: van de respondenten tot 45 jaar zonder kinderen werd een kwart actief, tegen niemand van de respondenten in die leeftijdsklasse mét kinderen. Blijkbaar is de aanwezigheid van kinderen in een gezin een belemmering om (weer) aan het werk te gaan. Over alle leeftijdsklassen bezien bleken tweede-generatie allochtonen veel vaker actief te worden dan autochtonen of eerste-generatie allochtonen. Dit heeft vooral te maken met het gemiddeld hoge opleidingsniveau van de (jonge) tweede generatie.

Zoekgedrag van niet-werkenden

Tweederde van de (gedeeltelijk) arbeidsgeschikte inactieven beneden de 65 jaar was op het moment van onderzoek actief op zoek naar werk. Net als in de vorige metingen is rond de helft van de respondenten die niet zoeken van mening dat ze niet sollicitatieplichtig is. Rond een kwart van de inactieven beneden de 65 jaar doet vrijwilligerswerk; bij de bijstandsgerechtigden ligt dit aandeel rond een derde; vaak is dit in het kader van de tegenprestatie. Niet-werkenden die actief op zoek zijn naar werk doen dit vooral via internet, advertenties of uitzendbureau's; ook spreken ze hun familienetwerk aan. De arbeidontwikkelingsinstrumenten van Werk&Inkomen worden in dit kader veel minder vaak genoemd.

Sociale netwerken en participatie

De frequentie van contacten met familie, vrienden en burens nam in het panel enigszins af; hiermee hangt samen dat ook de tevredenheid over de sociale contacten in vergelijking met de vorige meting enigszins afnam. Ook de beoordeling van de waarde van die sociale contacten daalde duidelijk: minder respondenten zijn van mening dat ze een beroep kunnen doen op hun sociale contacten als ze hulp, advies of ondersteuning nodig hebben. Net als in de vorige metingen tonen vooral eerste-generatie allochtonen zich ontevreden over de waarde van hun sociale contacten.

Ook het aantal contacten met uitkerings- en hulpverleningsinstanties daalde in vergelijking met de vorige meting. In twee jaar tijd halveerde het aandeel dat contact had met een instantie van 40 naar 20%. Vooral het contact met uitkeringsinstellingen (zoals UWV en Werk&Inkomen) en met psycholoog en psychotherapeut werden minder. Ook het aandeel respondenten met kinderen dat ten behoeve van de kinderen ondersteuning zocht bij een instantie, is duidelijk gedaald. De tevredenheid over de contacten met deze instellingen veranderde niet: rond driekwart toont zich tevreden over de geboden ondersteuning. Opvallend is dat respondenten die hun financiële situatie slecht beoordelen, ook vaker de geboden ondersteuning van instanties slecht beoordelen, ook als het niet gaat om financiële ondersteuning.

Taalbeheersing

Taalbeheersing vormt vooral een probleem voor allochtonen van de eerste generatie: meer dan de helft van hen vindt dat ze het Nederlands slechts 'redelijk' of niet kan spreken of schrijven; ruim 40% vindt dat ze de taal 'redelijk' of 'niet' kan lezen. Vaak gaat het hier om respondenten met een hogere of wetenschappelijke opleiding. Deze percentages zijn nauwelijks veranderd in vergelijking met de vorige meting. Wel is bij de tweede generatie het probleem inmiddels tot nul gereduceerd, terwijl van de autochtonen toch nog 2% aangeeft niet, en 5% slechts 'redelijk' in het Nederlands te kunnen lezen of schrijven. Vooral allochtonen van de eerste generatie geven aan van hun taalprobleem hinder te ondervinden bij het zoeken naar werk of in hun dagelijkse bezigheden.

Deelname aan verenigingen en culturele activiteiten

Evenals in de vorige meting is rond een vijfde van de respondenten lid van een club of vereniging. Niet het inkomen of de financiële positie, maar vooral het opleidingsniveau is van invloed op het al dan niet deelnemen aan een vereniging. Datzelfde geldt voor het ondernemen van culturele activiteiten of het bezoek aan culturele instellingen. Bij dat laatste zien we over het geheel gezien wel een daling: respondenten gingen vooral minder vaak naar de bioscoop, de sportschool en het café. Het lidmaatschap van de Rotterdampas bleef stabiel op 53%. Net als in de vorige meting stellen we vast dat bezitters van de pas meetbaar vaker de bibliotheek, de bioscoop, het museum en het theater bezoeken.

Gebruik van gedrukte media en internet

Het gebruik van gedrukte media veranderde nauwelijks in een jaar tijd. Het gebruik van een dagblad nam enigszins toe, terwijl dat van week- en maandblad gelijk bleef. Alleen de leeftijd is van invloed: hoe jonger de respondent, hoe minder vaak de krant tot het dagelijkse repertoire behoort. Inkomenshoogte of financiële situatie hebben geen invloed op het gebruik van de gedrukte media.

Leeftijd speelt, naast de aanwezigheid van kinderen in het huishouden en opleidingsniveau, ook een belangrijke rol in het bezit en gebruik van een computer met internetaansluiting. Ouderen vanaf 55 hebben veel minder vaak een internetaansluiting dan respondenten beneden die leeftijd. Huishoudens met kinderen en hoger opgeleiden hebben veel vaker een internetaansluiting. Internet wordt vooral gebruikt om te e-mailen, voor internetbankieren en contacten met instanties.

Huisvesting

Desgevraagd zegt 70% van de respondenten met een zelfstandige woning dat ze (zeer) tevreden is over haar huis. Ruim een tiende is (zeer) ontevreden. Ontevredenheid heeft vooral te maken met de leeftijd van de woning, tocht, lekkage, achterstallig onderhoud, een te kleine oppervlakte, slechte toegankelijkheid en geluidsoverlast. Ook over de buurt waarin ze woont is 70% (zeer) tevreden, terwijl rond een tiende (zeer) ontevreden is. De ontevredenheid kan te maken hebben met onveiligheidsgevoelens, geluidsoverlast, zwerfafval, de aanwezigheid van hangjongeren en (kleine) criminaliteit. In de deelgemeenten Delfshaven, Feijenoord en Charlois is de tevredenheid met de buurt benedengemiddeld. Met name in Noord, Hoogvliet, Hillegersberg-Schiebroek en Hoek van Holland zijn de bewoners bovengemiddeld tevreden over hun buurt. In Overschie, Kralingen-Crooswijk en Charlois zijn de bewoners benedengemiddeld tevreden over hun huis. In deze deelgemeenten vinden we dan ook het grootste aandeel respondenten dat desgevraagd aangeeft graag te willen verhuizen naar een grotere woning of een schonere, veiligere buurt.